

KEMAL ÖZER'İN ŞİİRLERİNDE İNSAN

Sefa GÖKÇEK

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2014

KEMAL ÖZER'İN ŞİİRLERİNDE İNSAN

Sefa GÖKÇEK

T.C

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir

2014

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sefa Gökçek tarafından hazırlanan Kemal Özer'in Şiirlerinde İnsan başlıklı bu çalışma 21.08.2014 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı/ Yeni Türk Edebiyatı Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı
(Danışman)

Üye
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

21.08/2014

(Akademik Ünvanı, Adı-Soyadı)
Enstitü Müdürü

21.08/2014

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin/projenin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Öğrenci Adı Soy Adı

İmzası

Sefa GÖKÇEK

ÖZET

KEMAL ÖZER'İN ŞİİRLERİNDE İNSAN

GÖKÇEK, Sefa

Yüksek Lisans-2014

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Muharrem Dayanç

Yapılan çalışmada İkinci Yeni Dönemi ve Toplumcu Gerçekçi Dönem'de eserler veren Kemal Özer'in şiirlerinde "insan" kavramının ele alınış biçimi incelenmiştir.

İkinci Yeni Dönemi'nde Özer'in "insan"ı bireysel özellikleriyle sunduğu, şiirdeki estetik kaygısının bu özelliklerin ikinci planda kalmasına yol açtığını gösterir. Bu dönemde birey, şiirin daha güzel anlatılabilmesi için konumlandırılmış aracı pozisyonundadır. Kişilerin sevinçleri, ayrılıkları, ümitleri, özlemleri şiirin biçimsel kurgusundan daha önemli değildir.

Toplumcu Gerçekçi Dönem'de ise Özer "insan" kavramını, onun toplumla olan ilişkisiyle birlikte değerlendirmiştir. Bireyin sıkıntıları ve çatışmaları toplumla eşleştirilerek sunulmuştur. Sınıflar arasındaki ayrıma dikkat çeken şair, bu ayrımla mücadelede en çok işçi sınıfını önemsemiştir. Şair tarafından toplumun merkezinde görülen işçilerin başkaldırı ve direnişlerinin tüm topluma önderlik edeceği görüşü hakimdir.

Anahtar Kelimeler: Kemal Özer, Şiir, İnsan

ABSTRACT

THE HUMAN TAKING PLACE IN KEMAL ÖZER'S POEMS

GÖKÇEK, Sefa

Master Degree-2014

Department of Turkish Language and Literature

Field of New Turkish Literature

Advisor: Doç. Dr. Muharrem Dayanç

In a study conducted at the Second New Era and Socialist Realist of the period, in which Kemal Özer's poem meaning of "the human" concept is examined.

In the second new period, Özer's "human" features is offered individually. But, due to aesthetic concerns of poetry these features stay as secondary importance. During this period "the individual" has intermediary role for describing poem well. The joys of people, breakups, hopes, aspirations is not more important than the formal fiction of poem.

In the period of Socialist Realist, "human" concept has been evaluated with relationship of him/her with the community. Problems and conflicts of individuals are presented by matching with society. Poet draws attention to the distinction between classes also who gives importance to working class regarding combatting with this distinction. The view is dominated that workers seen in the center of society by poet, who revolt and resist, are going to lead the community.

Key Words: Kemal Özer, Poem, Human

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
KISALTMALAR.....	viii
ÖN SÖZ.....	ix
GİRİŞ.....	1

1.BÖLÜM

KEMAL ÖZER'İN HAYATI

1.1. HAYATI.....	5
1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	6

2.BÖLÜM

KEMAL ÖZER'İN ŞİİRİNDE İNSAN

2.1. ANNE ve ÇOCUK.....	10
2.2. GÖÇ, GURBET.....	42
2.3. İŞÇİ ve EMEKÇİ.....	54
2.4. SAVAŞ ve BARIŞ.....	95
2.5. SEVGİLİ ve CİNSELLİK.....	107
SONUÇ.....	118
KAYNAKÇA.....	121

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
bkz.	: Bakınız
haz.	: Hazırlayan
s.	: Sayfa
S.	: Sayı

ÖN SÖZ

Tezimizin konusunu Kemal Özer'e ait olan *Gül Yordamı, Ölü Bir Yaz, Tutsak Kan, Kavganın Yüreği, Yaşadığımız Günlerin Şiirleri, Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya, Geceye Karşı Söylenmiştir, Kimlikleriniz Lütfen, Araya Giren Görüntüler, Sınırlamıyor Beni Sevda, İnsan Yüzünün Tarihinden Bir Cümle, Bir Adı Gurbet, Oğulları Öldürülen Analar, Onların Sesleriyle Bir Kez Daha, Sevdalı Buluşma, Temmuz İçin Yaralı Semah* isimli şiir kitaplarındaki “insan” faktörünün nasıl ele alındığı oluşturmaktadır.

Çalışmanın amacı, Özer'in şiirlerinde “insan”a yüklediği misyonu şiirlerin yazıldığı dönemlerle etkileşimlerinden yararlanarak ortaya çıkarmaktır. Şair, İkinci Yeni ile Toplumcu Gerçekçi Dönemler arasında farklı tarzda şiirler yazmıştır. Toplumcu Gerçekçi Dönem'de yazılanlar onun düşüncelerinin şekillendiği ve siyasi kaygılarının ön planda olduğu şiirlerdir.

Çalışmaya öncelikle Kemal Özer'e ait ve onun hakkında yazılmış olan kaynakların taraması yapılarak başlanmıştır. 2009 yılında vefat eden şairin eserlerine ulaşmak oldukça güç olmuş, kitapçılar ve yayınevleriyle görüşmeler yetersiz kalmıştır. Kitapların büyük bir kısmının basımı durdurulmuş, basılmış olanlar ise okuyucu tarafından tüketilmiştir. Türkiye'nin farklı kütüphanelerinde rastlanılan eserlerin kimisi ise bakıma muhtaç haldedir.

Tezimizin giriş kısmında Kemal Özer'in yaşadığı dönemdeki sanat ve edebiyat ortamları ve şairin hangi ekollerden etkilendiği üzerinde durulmuştur. Böylece ele alınan şiirlerin dayanakları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Özer'in şiirleri incelenirken “insan” kavramı çeşitli açılardan ele alınmıştır. Birinci bölümde “anne ve çocuk” üzerine yazılmış olan şiirler değerlendirilmeye alınmıştır. İkinci bölümde ise “göç, gurbet” konusu üzerinde durulmuştur. Tezimizin temelini oluşturan üçüncü bölümde “işçi ve emekçi” kavramlarından yola çıkarak şairin toplum içindeki sınıfsal farklılıklara olan duyarlılığı irdelenmiştir. “Savaş ve barış”ın incelendiği dördüncü bölümde Özer'in evrensel kimliği baskındır. Son bölümde ise “sevgili ve cinsellik” konusu işlenerek tez nihayetlendirilmiştir.

Tez çalışma aşamasında emeği geçen sevgili arkadaşlarım Erol Gökşen ve Bahanur Garan'a ve saygıdeğer hocalarım Yard. Doç. Dr. Adem Koç, Yard. Doç. Dr. Soner Akpınar ve Doç. Dr. Muharrem Dayanç'a teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

“İnsan” kavramı şiirin var oluş sebebidir. Tarihten yaşanan döneme değin yazılan tüm şiirlerde insan faktörü ön plandadır. Şiir, kişinin kendisini duyurma ya da beğendirme çabasından ileri gelir. İnsanı konu almayan şiirlerde bile şairin düşünceleri ve okuyucunun beğenisi göz önünde bulundurulduğunda yine “insan” merkezinden uzaklaşmadığı görülür.

Her şair şiirinde kendi insanını konu alır. Özer’in şiirlerindeki insanın ele alınış biçimini İ. Güven Kaya şöyle özetlemiştir: “Kemal Özer’in İnsanları’ dediğimiz zaman, onun şiirlerinde erkeğiyle, kadınıyla, çocuğuyla; çalışanıyla, boşa gezen ile, sömürülen ile, bağlı olduğu sınıfının savaşımını veren ile, sınıfına ihanet edeni ile... çağının tanığı olan bir yığın insanla karşı karşıya geliriz. Bu insanların pek azı mutlu, çoğunlukla mutsuz, ezilen insanlardır.”¹ Kaya’nın tespiti Kemal Özer’in Toplumcu Gerçekçi Dönem’e geçtikten sonra yazdığı şiirleri ele alındığında doğrudur. Ancak İkinci Yeni Dönemi şiirlerinde Özer’in Kaya’nın bahsettiği noktaya henüz gelmediği görülür. Bu dönem şiirlerinde sömürülen, düzene karşı savaşan ya da mutsuz sıfatıyla değerlendirilecek insanlar konu edilmemiştir. Konu edilen insanları ise bir başlık altında toplamak zordur. Sevgililer, krallar, köleler, fahişeler, herhangi bir sıfatla eşleştirilmeksizin sunulan kadın, erkek ve çocuklar ve daha fazlası şiirde yer bulmuştur. Bu şiirlerde şair bireyin duygu, düşünce ve maruz kaldığı durumları anlatır. Şairin ilk üç kitabı olan *Gül Yordamı*, *Ölü Bir Yaz*, ve *Tutsak Kanda* bahsedilen anlatım metodu uygulanmıştır. *Kavganın Yüreği* eseri ise bir geçiş kitabıdır. Siyasi kısıtlamaların sanata da yansıdığı 1980 Darbesi etkilerinin görüldüğü dönem dışında şairin Toplumcu Gerçekçi anlayışa geçişinden son şiir kitabı olan *Temmuz İçin Yaralı Semah*’a kadarki süreçte tüm şiirleri ortak bir anlayışla yazılmıştır. Şu ifade onun bu dönem anlayışını özetler: “Özer, ikinci dönemi olan toplumcu gerçekçi dönemde şiirlerinde sıkça belli öğeleri ve temaları kullanır. Bu temalar ve öğeler, toplumsal ve siyasal kavga, çağın tanığı olma/ güncele yaslanma, fikir işçilği, emek ve emekçi, biz kavramı ve kolektivizm, aşk,

¹ İ. Güven Kaya, “Kemal Özer’in İnsanları,” *Varlık*, S. 1258, Kurtiş Matbaa, İstanbul, s. 42.

umut ve gelecekçilik, evrensellik, yalınlık ve somutlamadır.”² Bu dönem şiirlerinde **işçi ve emekçi** öne çıkar. Özer, işçi ve emekçiyi anlatırken **fikir işçiliği** yapar, kolektif bir tutum sergiler ve gelecek adına **umut** verir. Onun şiirlerinde birçok kavram iç içedir. Bahsedilen tüm kavramları tek bir şiirinde görmek mümkündür. Bazen de ayrı şiirlerdeki parçalar birleştirildiğinde ortak bir anlam çıkar.

Günceli anlatma çabası bazen şiirin dokusunu bozup onu bir bilgi verme aracı konumuna soksa da, şiirin gündemdeki konulara ve zamana karşı nasıl bir değişimden geçtiğinin görünmesi adına önemlidir. Özer, yaşadığı çağın bizzat tanığıdır ve okuyucusunu da bu çağa tanık olmaya davet eder. Şairin güncelden seçip anlattığı konular okuyucuyu rahatsız eder. Özer’in de asıl amacı da budur. Rahatsız olan kişinin, tepki vermesini ve ortak tepkinin de bir sonuca hizmet edeceğini düşünür.

Kemal Özer’in şiirlerinde **kolektif yaklaşım** daima ön plandadır. Özer’in **biz** diye topluma sunduğu kesimin içinde toplumun kendisi de yer alır. Özer, insanları ötekileştirmeyi; dahil etmeye, birlik olmaya, bir bütün olarak hareket etmeye çağırır. Ancak, aynı zamanda tarafı ve karşısında olduğu kesim bellidir.

Sosyalist bir şair olan Kemal Özer, toplum yapısını kendi anlayışına uygun bir şekilde düzene sokma eğiliminde olmuştur. Ona göre, özellikle toplumun tabanını oluşturan kesimin çaba ve dirayeti şairin özlemini çektiği gelecek günlerin hazırlayıcısı olacaktır. Özer, sınıfsal ayrımın olmadığı, her bireyin toplumun çıkarlarını kendi çıkarlarından üstün tuttuğu, çalışma saatlerinin düzenlenip hak edilen karşılıkların ödendiği, sıkıntının ve mutluluğun birlikte yaşandığı bir sistemin hayalini kurar.

Özer’in şiirlerinin ve düşünce yapısının değiştiği dönemde duyarlık yerini bilince bırakmıştır. Çalışan, savaştan ve bir şekilde toplumun herhangi bir kademesinde yer alan bireyler içinde buldukları düzeni düşünmeye çağırılmıştır. Şairin kişilerde oluşturmaya çalıştığı başlıca kavram sorgulamadır. O, sorgulayan ve doğru anlamlandıran kesimin bilinçli hareket edebileceğini ve bu bilincin toplumun kurtarıcısı olacağını savunmuştur.

² Yusuf Aydoğdu, “Kemal Özer’in Şiirlerinde Toplumcu Gerçekçilik ve Eğitim,” Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2011, s. 4.

Özer üzerine yazılmış bir doktora tezindeki ifade ise anlatılanları destekleyip konuya farklı bakış açısı da getirmiştir:

“Özer’in toplumcu gerçekçi şiir anlayışını benimsedikten sonra yazdığı şiirlere, yayımladığı şiir kitaplarına genel olarak bakıldığında, onun şiirlerinde donmuş, değişmeyen bir yapının söz konusu olmadığını, kendisine ve şiirlerine yöneltilen olumlu ya da olumsuz eleştirilerin, Türkiye’nin sosyal ve siyasal durumunun, özel hayatındaki değişikliklerin, şiirin dışındaki sanatlarla ilişki kurma konusu gibi yeni açılımların, onun gerek tema ve konular, gerek şekil ve gerekse anlatım tarzı açısından zengin bir birikim ortaya koymasına yol açtığı görülmektedir.”³³

Özer’in şiirlerinde **değişim** yukarıda bahsedildiği gibi dönemin yaşanan olaylarına ve özel hayatındaki yapılanmalara göre de şekillenmiştir. Örneğin Bulgaristan’dayken yazdığı şiirlerin tarzı diğerlerinden farklıdır. Darbe döneminde sanata ve özgür düşünceye sığınan yoksunluk onun şiirlerine de yansımıştır. Nazım Hikmet’e hayranlığının etkilerini yine onun şiirlerinde görmek mümkündür.

Kemal Özer’in **şiirin dışındaki sanatlarla ilişki kurmasından** kasıt ise şairin fotoğraf ve resim merakıdır. Örneğin şairin *İnsan Yüzünün Tarihinden Bir Cümle* ve *Bir Adı Gurbet* adlı şiir kitaplarında fotoğraflardan etkilenecek bunlar üzerine şiir yazmıştır. *Onların Sesleriyle Bir Kez Daha* adlı eserde ise şiir ve resim ilişkisi ön plandadır. Tüm bu fotoğraf ve resimlerin merkezinde “insan” vardır. Özer, insanı ve içinde bulunduğu sistemi en iyi şekilde anlatabilmek adına elinden geleni yapmıştır.

Yapılan çalışmada da Özer’in insanı özellikle hangi açılardan ele aldığı gösterilmeye çalışılmıştır. Bahsi geçen konuların eserlerdeki sıklığına göre insan kavramı çeşitli başlıklara ayrılmıştır.

“**Anne ve çocuk**” başlığı tezin birinci metin kısmını oluşturur. Annenin ve çocuğun aynı başlık altında incelenmesinin nedeni şairin anneden bahsettiği yerde mutlaka konuyu çocuğuna da getirmesinden ileri gelir. İncelenen bu şiirlerde “anne,” genellikle şefkatli, sahiplenen ve güçlü bir profilde sunulmuştur. Şiirlerin çoğunda çocuk ya zor durumdadır; yada ölmüştür. Anne ise bu durumlara karşı metanetini korur ve kendini bırakmaz.

³³ Abdurrahman Kolcu, “Kemal Özer’in Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma,” Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2010, s. 160.

“**Göç, gurbet**” başlıklı şiirlere bakıldığında ise kırsal kesimlerden büyük şehirlere doğru yola çıkan kişiler konu alınmıştır. Bu şiirlerde Özer, göçün bir çözüm olmadığını, şehir yaşamının kırsal yaşamdan farkının bulunmadığını anlatmaya çalışmıştır. Bu şiirlerde Özer sorunları okuyucuya göstermiş ancak net bir çözüm önerisi de sunmamıştır.

Kemal Özer’in en çok konu aldığı şiirlere bakıldığında “**işçi ve emekçi**” şiirleri göze çarpar. Çok çalıştırılan, hakkı yenen, susturulan işçi ve emekçileri şair düzene karşı durmaya davet eder. Madenciden, kayıkçıya, bilevciden, çiftçiye birçok meslek grubundan insanı Özer’in şiirlerinde görmek mümkündür. Bu şiirlerin bazılarında ise şairin ayrıntılara olan hakimiyeti öne çıkar.

Dördüncü bölümde birey ve toplumları yakından ilgilendiren “**savaş ve barış**” kavramları incelenmiştir. Özer’in savaşı desteklememesine rağmen, zorunlu olunan hallerde de gereğinin yapılması gerektiğini savunduğu dikkat çeker. Ülke ve dünya genelinde emperyalizme karşı açılan tüm savaşlara karşı şair duyarlıdır. Barış ise ona göre bir sözcükten ibarettir. Kişi, toplum ve ülkelerin barış destekli tavırlarını samimi bulmaz.

Çalışmanın son metin başlığında ise “**sevgili ve cinsellik**” konusu yer alır. Şair sevgililerin cinselliğe yönelimlerini birbirlerine duydukları sevgiyle bir arada sunmuştur. Ona göre sevenlerin yaşadığı cinsel haz sevgiye hizmet eder. Sevginin konu edilmediği şiirlerde ise saf cinselliği görmek mümkündür.

Çalışmanın meydana getirilmesinde, genel başlığa uygun metod ve yöntemler baz alınmıştır. “**Kemal Özer Şiirinde İnsan**” başlığından hareketle şairin insan kavramını nasıl nitelediği öne çıkarılmıştır. Bu nitelendirmede önemsenen yazarın hayatı, bakış açısı ve konuyu ele alış şeklidir.

1. BÖLÜM

1.1. HAYATI

1935 yılında İstanbul'da doğan Kemal Özer, Bulgaristan göçmeni Kevser Hanım ve aslen Sivaslı olan Mehmet Bey'in ilk ve tek çocuğudur. Devlet Demiryolları'nda makinistlik yapan babasının görevi nedeniyle, çocukluğunun dört yılını Çerkezköy'de geçirmiş ve sonrasında ailesiyle birlikte İstanbul, Aksaray'a taşınmıştır.⁴

1942 yılında ilkokula başlayan Özer, ardından Pertevniyal Lisesi'nin ortaokul kısmına kaydını yaptırmış; ancak o yıllarda yazdığı sakıncalı yazılar dolayısıyla buradan kaydı silinip Kumkapı Ortaokulu'na gönderilmiştir. İstanbul Pertevniyal Lisesi'nden mezun olan yazar, yirmi yaşında İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne girmiş ve Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mehmet Kaplan gibi hocaların öğrencisi olmuştur. Özer'in öğrencilik yılları oldukça yoğun geçmiştir. Bu yıllarda *a Dergisi*'ni çıkarmış, "İkinci Yeni Şiiri" ile tanışıp bu tarzda şiirler yazmış ve *Kim Dergisi*'nde düzeltmen olarak çalışmaya başlamıştır. 1960 yılında düzeltmenlik görevini *Cumhuriyet Gazetesi*'nde sürdüren şair, bir sene sonra babasını kaybetmiştir. 1962'de evlenen Özer'in bu evlilikten bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Yazar, 1965-1970 yılları arasında kitapçılık yapmaya başlamış ve *Şiir Sanatı Dergisi*'ni yayınlamıştır. 1972 yılında *Yeni A Dergisi*'ni çıkarmış, 1976 yılında ilk kez yurt dışına, Bulgaristan'a gitmiştir. Bu seyahat onun ufkunda genişlemelere sebep olmuş ve Yugoslavya, Macaristan, İngiltere, Hollanda başta olmak üzere bir çok ülkeye daha, edebî amacı ağır basan ziyaretlerde bulunmuştur. 1983'te *Varlık Dergisi*'nin yöneticiliğini yapan şair, 1999 yılında Türkiye Yazarlar Sendikası'nın ikinci başkanlığına seçilmiş ve aynı yıl Yordam Yayınevi'ni kurmuştur.⁵

Yaşamının son yıllarında düzenli olarak *Sol Gazetesi*'nde yazan Kemal Özer, Türkiye Komünist Partisi'nin de daimi üyelerinden biri olmuştur. Yazarın özellikle

⁴ Simge Özer Pınarbaşı, Aile Ortamı, *Kemal Özer İçin Anı Fotoğrafları*, Yordam Kitap, İstanbul, 2011, s. 17.

⁵ *Öykü Dergisi*, Mart 1976, (Çevrimiçi) <http://www.insanokur.org/?p=12245>, 10 Temmuz 2014.

Nazım Hikmet Kültür Merkezi'ndeki çalışmaları, katıldığı söyleşiler ve etkin olduğu edebiyat toplantıları, adından sıkça söz ettirmiştir. Şair, yazar, çevirmen ve derlemeci Kemal Özer, 2009 yılında hayatını kaybetmiştir.

1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Kemal Özer'in hayatıyla, edebiyat dünyasına bakış açısının şekillenmesi arasında kuvvetli bir bağ vardır. Çocuk yaşında spora merak salması ve hatta çeşitli alanlarda dereceler elde etmesine karşın, fiziksel yetersizliği, onun edebiyat ve fikir dünyasına yönelme sürecini hızlandırmıştır. İlk kez on üç, on dört yaşında ders kitapları dışında bir eseri, Sait Faik'in *Lüzumsuz Adam*'ını okuyan şair, eserden oldukça etkilenmiş ve bu etki ondaki edebî duyarlılığı harekete geçirmiştir. Kemal Özer'in gerek İstanbul Erkek Lisesi'ndeki hocaları ile edebiyata yakınlık duyan arkadaşları ve gerekse de üniversitesinden Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mehmet Kaplan gibi hocaları, onun gençlik döneminin sanat alt yapısını oluşturan etkenlerin başlıcaları olmuştur. Diğer fakültelerden tanıştığı Ülkü Tamer, Erdal Öz, Ece Ayhan, Hilmi Yavuz gibi isimler de edebî kişiliğinin oluşmasında pay sahibi olmuşlardır. Kendisiyle yapılan bir söyleşide “Benim şiirsel yaşamımda iki dönem ve birçok konaklar var. Bu iki dönemi birçok kez açıkladığım gibi dünya görüşümdeki gelişme oluşturuyor”⁶ diyen Kemal Özer'in ilk dönemine kaynaklık eden isimler Edip Cansever, Sezai Karakoç ve Cemal Süreyya'dır. İkinci Yeni Şiir tarzıyla kendini ifade etmeye çalışan şair, ilk şiirlerini *Varlık Dergisi*'ndekilere benzetmeye çalışmış ve kendi çizgisini, 1959 yılında *Gül Yordamı* adlı ilk şiir kitabını çıkararak yakalamaya çalışmıştır. Kapalı söylemlerin sıkça yer aldığı, imgelerin şiirin temeline oturtulduğu, sözcük ve ses işçiliğine dayanan şiirler, Kemal Özer'in bazı edebiyat çevrelerince onaylanmasını sağlamıştır. Özer bu dönemde, bireysel hassasiyetini şiirlerine taşımış ve üslubu, muhtevadan üstün tutmuştur. İkinci Yeni Şiir tarzına uygun şekilde yazdığı bu şiirler, sonraları kendi isminin de İkinci Yeni şairlerinin

⁶ Yusuf Alper, “Kemal Özer’le Söyleşi,” *Varlık*, Kurtiş Matbaa, S. 968, İstanbul, 1988, s. 16.

arasında yer almasına neden olmuştur. Sonraki iki kitabı *Ölü Bir Yaz* ve *Tutsak Kan*'da şair, ilk kitabında yakaladığı çizginin dışına çıkmamıştır. Bu eserlerde anlama vermiş olduğu değer artmış olmasına rağmen, bireysel duygu ve yaklaşımların konu edinmesi onları ortak bir paydada birleştirmektedir.

Kemal Özer'in İkinci Dönem şiirleri ise müdahaleli bir oluşumun ve kasıtlı bir tutumun ürünleridir. 1960 sonrası devletin sansürlediği eserlerin yayınının serbest bırakılması ve fikir hürriyetine önem verilmeye başlanmasının etkileri, sonraki yıllarda Kemal Özer üzerinde de tesirini göstermiş, şairin yeni şiirleri 1973 yılında *Kavganın Yüreği* isimli kitapta, yeni bir tarzla yer almıştır. "Artık onun şiiri, simgenin değil inancın şiiridir."⁷ Toplumdaki meselelerle yakından ilgilenen, gündemin sorunlarına ışık tutmaya çalışan bir Kemal Özer vardır. Söz oyunlarını terk eden şair, en kısa yoldan okuyucuya ulaşmaya çalışmış, yalın ifadeler oluşturmaya gayret etmiştir. Özellikle Nazım Hikmet'in tesirinin görüldüğü bu ikinci dönem şiirlerinde Özer, insandan, toplumdaki ortak değerlerden, mücadele ve inanç kavramlarından bahsetmiş ve bu tutumu sonraki şiir kitaplarında olgunlaştırmıştır. Kemal Özer, ilk ve ikinci dönem şiirlerini kıyasladığında "İkinci Yeni estetiğiyle şiir yazmanın şiiri güzelleştirip güzelleştiremeyeceği bir yana, içeriği yansıtmada ozanı ödün vermeye zorladığı bir gerçektir, sonraki kitaplarımda bu estetiğin tortusunu tümüyle attım, yalınlığın estetik ölçülerini aramaya giriştim"⁸ demiştir.

Kemal Özer'in ikinci dönemdeki yazılarındaki asıl değişim şekilden ziyade içerik bağlamında olmuştur. Atilla Özkırımlı bu değişimi şöyle yorumlamıştır: "Sanki eski şiirinin içini boşaltmıştı, özü boşaltmıştı ve ona yeni bir öz yüklemişti. Bir de kapalı anlatmadan kaçıyor, söyleyeceğini apaçık söyleme yoluna gidiyordu. Yani anlatıcı şiire ve yalın söyleyişe geçiş söz konusuydu. Yoksa dize işçiliği, yani dize kuruluşu bakımından Kemal'in şiirinde bir değişiklik yoktu."⁹

Kemal Özer'in bu dönemdeki şiirlerinin en önemli özelliği bir bilinçle yazılması ve gündemi takip etmesidir. Özer, "Ben ne duyuyorsam, ne görüyorsam okur benim şiirlerimi okurken, benim duyduklarımı, benim gördüklerimi aynen

⁷ Öner Yağcı, "Şiir Yağmurunda Kemal Özer," *Varlık*, Kurtiş Matbaa, S. 993, İstanbul, 1990, s. 46.

⁸ Yağcı, a.g.e., s. 47.

⁹ Atilla Özkırımlı, Tuğrul Tanyol, "Kemal Özer'in Toplu Şiirleri," *Hürriyet Gösteri*, Hürriyet Ofset Matbaa, S. 58, İstanbul, 1985, s. 15.

görmelidir.”¹⁰ düşüncesiyle şiirlerini yazmış; bu tutum aynı zamanda şiirin, okuyucunun dünyasında farklı çağrışımlar yaratabilme olasılığını azaltmıştır. Şairin yalın anlatıma geçip bu durumu fazlasıyla önemsemesi, şiiri nasıl anlamlandırıldığı konusunda ipucu verir. Ona göre şiir, okuyucuya direkt ve en net şekilde ulaşabilecek bir basamak olmalıdır. Bu yüzden de şiirdeki fazla kelimeler atılmalı, çağrışımlardan kaçınılmalı ve pürüzsüz bir anlam birliği oluşturulmalıdır. Ancak; İkinci Yeni şiir geleneğinden gelen şairin, şiirin özünde var olan imgelemleri kullanmaktan tamamen vazgeçtiği de söylenemez.

Özkırımlı Özer’in kendi şiiriyle olan bağıntısını ise şöyle değerlendirmiştir: “Şiir üzerine sürekli düşünmüş, sürekli aramıştır Kemal, sürekli olarak şiiri yalnızca yazmakla kalmamış, (...) bir poetika oluşturmaya çalışmıştır. Kendi şiirinin üzerine oturacağı bir estetik temeli, bir sanat anlayışını, bol bol kendisiyle yapılan konuşmalarla, yazdığı şiir üstüne yazdığı yazılarla, başkalarının şiirine yazdığı yazılarla, yine dönemleri ele alıp o dönemlerle hesaplaştığı yazılarla geliştirmiş, kendi şiirini oturacağı sağlam bir alt yapı oluşturmaya çalışmıştır.”¹¹ Kemal Özer, devinim halinde olan bir şairdir ve onun asıl gayesi şiir yazmak değil, düşüncesini okuyucuya adapte edebilmektir. Bu yüzden yazdığı şiirleri okuyucunun görecesine bırakmamış tek anlamlılık oluşturmaya çalışmıştır. Onun değişik konulardaki söylemleri, değişik türdeki yazıları kıyaslandığında dahi, bunların ortak bir anlayışa hizmet ettiği görülmekte ve tutarlı bir durumun söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.

Şiire ve edebiyata bakış açısındaki değişiklikler konusunda oldukça açık sözlüdür Kemal Özer. O kendini sorgulamaktan da kaçınmaz. Bir yazısında “Kişioğlu kendine sormak gereğini duyar zaman zaman. Yaptığını yargılar. Kendisi ve çevresi için oluşturduklarına bir göz atar. Gücüne göre eksikliğini, yanlışını ya görmezden gelir, ya birazına göz yumup birazına çekidüzen verir, ya da boylu boyunca değiştirir, atar, bir daha kendisini aynı yanlışla düşürmeyecek şeyi temellendirir.”¹² demiştir. Bu düşünceleri Özer’in ilk ve ikinci dönem şiirleri arasındaki anlayış farkını değerlendirmede de yardımcı olur. Kemal Özer bir düşünce

¹⁰ Özkırımlı, Tanyol, a.g.e., s. 19.

¹¹ Özkırımlı, Tanyol, a.g.e., s. 18-19.

¹² Kemal Özer, “Ozanın Görevi,” *Yeni A Dergisi*, Hilal Matbaacılık, S. 1, İstanbul, 1972, s. 1-5.

şairidir. O, düşüncelerindeki değişim ve gelişimleri yok saymamış, aksine bunları kabullenmenin erdemli bir davranış olduğunu savunmuştur. Bu keskin dönüşüm onun fikir dünyasına bir çatışma olarak yansımamıştır.

2. BÖLÜM

2.1. ANNE VE ÇOCUK

Kemal Özer'in şiirleri incelendiğinde “anne”nin özel bir yerinin olduğu görülür. Çocuğun ağzından aktarılan ya da direk çocuğun tasvir edildiği şiirlerde bile anne daha önemli bir pozisyonda sunulmaktadır. “Çocuk”, annedeki özellikleri gösterebilmek için kullanılan bir aracı durumundadır.

Özer'in İkinci Yeni ile Toplumcu Gerçekçi Dönem'de yazdığı şiirlerdeki farklılaşmalar “anne ve çocuk” adına yazdıkları üzerinde de etkisini gösterir. İkinci Yeni şiirlerine bakıldığında konu içeriğinden çok dil işçiliğine önem verildiği görülür. Toplumcu Gerçekçi Dönem'de ise şair, neredeyse imge kullanmadan şiir yazacak noktaya gelmiş ve okuyucusuna iletmek istediği mesajları doğrudan sunma yoluna gitmiştir. Topluma ileti gönderme kaygısı öylesine baskın bir hal almıştır ki, daha önce önemseydiği şiirsel sınır ya da özellikler tamamen ortadan kalkmıştır. Bu şiirlerinde Özer'in saf şiire mi ulaştığı, yoksa şiiri tahrip mi ettiği tartışmaya açıktır.

Özer, şiirlerinde anne ve çocuğa değişik roller biçmiştir. Bu şiirlerin büyük bir bölümünde ana tema ölümdür. Eşi ya da çocuğu ölen annelerin duruşları çeşitli açılardan ele alınmaktadır. Şiirlerin çoğunda “anne”, güçlü, zorluklara tahammül edebilen, analık içgüdüğü ağır basan; merhamet sahibi bir insan olarak verilmektedir. Çocuğun her türlü tehlikede ilk aklına gelen ve ondan kuvvet aldığı kişi annesidir. Özer'in aile yapısına bakıldığında şiirlerindeki anneye yüklediği özelliklerle, kendi annesinin özellikleri arasında benzerlikler vardır. Şairin kızı Simge Özer Pınarbaşı, Kemal Özer'in annesi hakkında “Babaannem biri babamdan sonra olmak üzere üç oğlan daha doğurmuş ama bunların tümü daha bebekken ölmüşlerdir. Dolayısıyla babaannem yaşayan tek çocuğu olan babamın deyim yerindeyse üstüne titremiş, bir dediğini iki etmemiş ve ona karşı son derece koruyucu, kollayıcı olmuştur.”¹³ demiştir. Özer'in annesindeki bu hassasiyet ve koruma hissine onun şiirlerindeki annelerde de rastlanır.

¹³ Simge Özer Pınarbaşı, “Aile Ortamı,” *Kemal Özer İçin Anı Fotoğrafları*, Yordam Kitap, İstanbul, 2011, s. 24.

Diğer bir tema ise hasrettir. Oğulları gurbette olan; ya da hapse düşmüş anneler onların özlemini duyarlar. Özellikle oğulları hapse düşen annelerin, hayata karşı onurlu duruşları ön plana çıkmaktadır. Açık bir şekilde söylenmese de mahkum olan evlatların siyasi suçlardan ötürü hapsedildikleri, annelerinse bu ayrılık halinde özlemlerini acı ve gururla çektikleri görülür. Kemal Özer'in şiirlerinin çoğunda tema ne olursa olsun, bir davaya hizmet etme durumu belirgindir. Çocuklarından ayrı düşen annelerin özlemlerinden kendilerine zarar vermek yerine, acılarını gizlice yaşayıp başları dik bir şekilde duruyor olmaları, şairin bu ve benzer meselelere karşı direnme güdüsünde olduğunu gösterir:

“annem mi bir kadın

geciken bir kadın gece yatısına

ölüm kendini göstereli babamın saçlarından

günübirlik bir kadın

üsküdar'la istanbul arasında

(...)”¹⁴

Bir çocuğun gözünden aktarılan bu mısralarda, çocuğun babasının saçlarına beyazlar düştüğü; babanın ölümündeki etkenin yaşlılık olduğu sezilmektedir. Bu ölümün ardından annenin, her gün eve gece yatısından sonra gelmesi, çalışmaya başladığını düşündürmektedir; ancak Kemal Özer bu şiirle ilgili açıklamasında olaya farklı bir boyut getirmiştir: “Baba yeni ölmüş. Anne ölünün arkasından yaşayışındaki değişimle yer alıyor o bölümde. Mezarlıkla ev arasında gidip gelen bir kadın. Artık bir misafir gibidir çocuğun gözünde. Sabah çıkıp mezara gitmektedir.”¹⁵ Bu açıdan bakıldığında kadının ölen eşine olan düşkünlüğünün çocuğunu ihmal edecek noktaya geldiği görülür. Çocuğun ihtiyaçları ve evin temel gereksinimlerinin ne şekilde karşılandığı ise bilinmemektedir.

Şiirde aile içi sosyal işleyişin yalnızca bir yönü verilmektedir. “Anne”, mekanik bir göstergeyle sunulmuştur. “Çocuksa” gözlemleyen pozisyonundadır.

¹⁴ Kemal Özer, “Ağıt,” *Gül Yordamı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1959, s. 23.

¹⁵ Memet Fuat, “Şair- Şiir- Okuyucu,” *Varlık*, S. 493, Kurtiş Matbaa, İstanbul, 1959, s. 3.

Annedeki mekaniklik ve çocuktaki bu geri çekilmişliğin sebebi, asıl dikkat çekilmeye çalışılan konuyla ilgilidir. Konunun odak noktası babanın ölümüdür.

“annem mi bir kadın / geciken bir kadın gece yatısına” söyleminde üstü kapalı bir hayret etme durumu gözlenirken, bu durum, eşinin ölümünden önce kadının evdeki konumunun daha farklı olduğunu düşündürür. Çocuğun bakış açısına göre annesi, eve gece yatısından sonra gelecek bir kadın değildir.

Şair, babanın ölümünün kişiler üzerindeki duygusal çöküntüsünü kelimelerle tasvir etmek yerine, sosyal işleyişteki düzen bozukluğunu görünürdeki haliyle sunarak, olayın fotoğrafını çekmektedir. Diğer ölüm şiirlerine bakılacak olduğunda örneğin, “Eyvah ne yer ne yar kaldı / Gönlüm dolu ah u zar kaldı” diyen Abdülhak Hamid Tarhan’daki duygusal tablo, Özer’de farklı bir tutumla sunulmaktadır. Özer’in tutumu, Nazım’daki “Bir eski acem şairi.. / Dostlar beni bırakıp / Dostlar, böyle hışımla / Nereye gidiyorsunuz?” söylemindekine benzer bir edayla, ölüm paralelindeki hareketliliği aktarma çabası şeklindedir. “Anne” ise bu paralelde, kendisine biçilen rolü üstlenir.

Özer’in ilk kitabındaki şiirleri yorumlarken onun yaşadıklarından ip uçları edinebilmek oldukça zordur. Çağrışımların uzak, imgenin kapalı olduğu bu şiirlerde şairin kastettiği olay ya da durumlara isabet etmek mümkün olmayabilir. İlk kitabındaki şiirlerini *Varlık* dergisindekilere benzetme kaygısıyla kaleme alan şair¹⁶, hayal dünyasının sınırlarını zorlamış, belki tanıdığı dahi olmadığı olayları düşsel olarak kurgulayıp sunmuştur.

*“açılmış bir uykudur gözleri masada
çocuğun böyle baktığı harita
kusacak gibi olduğu korkudan
en yakın elini tutmasa annesinin*

(...)

¹⁶ Simge Özer Pınarbaşı, “Edebiyata Yönelişle Eş Zamanlı Spor Tutkusu,” *Kemal Özer İçin Anı Fotoğrafları*, Yordam Kitap, İstanbul, 2011, s. 29.

*her çocuk bir şehrin saat kulesi
içinde cambazlar sallanıyor ölüme
Ölüm saatlerinin korkunç kulesi
bir ayağı annesine bir ayağı ölüme”¹⁷*

İlk dörtlük anne ve çocuğun birilerinden saklandığını ya da zorla muhafaza edildiklerini düşündürür. Olayın büyük bir savaş mı yoksa kişisel bir hesaplaşma mı olduğu belli değildir. “açılmış bir uykudur gözleri masada” söylemi söz konusu olayın ciddiyetini gösterir. Çocuk, ya en az bir uyku müddetince belli bir yerde tutulmaktadır ya da korkusu onun uykusunu açmaya sebep olmuş ve belli bir süre uyuyamamıştır. Korkusuna sebep olan olay hakkında bilgi yoktur. Bahsi geçen haritanın işlevi okuyucunun algısına göre değişiklik gösterebilmektedir. Belki de çocuk içinde bulunduğu durumun vahimliğinden dolayı bir noktaya buz gibi bakakalmış ve bu noktada bir harita olduğunu dahi farketmemiştir. Haritanın işlevsizliği ya da tesadüflüğü de ihtimal dahilindedir.

Şairin asıl vurgusu annenin pozisyonuna yüklediği misyonda açığa çıkar. Korkudan kusma derecesine gelen çocuğun tesellisi, annesinin elleridir. Şair, korkunun nedenini belirtmemiş; fakat güvenin dayanağının altını çizmiştir. Sanki nedenleri ve ayrıntıları verilmeyen olayın, bir an önce getirilmeye çalışıldığı nokta anne şefkati gibidir. Şair, çocuğun korkusundaki derece ve annenin bu korku üzerindeki tesiri üzerinde durmayı tercih etmiştir.

İkinci dörtlükte anlam daha da kapalıdır. Benzetmeler sarsıcı; fakat benzetme yönleri net değildir. “Çocuk ve kadınla birlikte neden ölüm vardır, ya da ozanın bilinçaltı, İkinci Yeni’ye özgü anlatım ve kurgu soyutlaması içinde neden ölümü bu ikiliye yakıştırmıştır, bilinmez.”¹⁸ Durumun sebebinden çok özelliklerinden bahsetmek doğru olacaktır.

“bir ayağı annesine bir ayağı ölüme” bakan çocuğun vücudu saat kulesi, iki ayağı ise akrep ve yelkovan olarak imgelenmiştir. Anne ve ölüm birbirine tamamen

¹⁷ Kemal Özer, “Perçem,” *Gül Yordamı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1959, s. 26- 27.

¹⁸ İ. Güven Kaya, “Kemal Özer’in İnsanları,” *Varlık*, S. 1258, Kurtiş Matbaa, İstanbul, 2012, s. 42.

zıt iki kavram olarak sunulmaktadır. Çocuk, ölüm korkusu ve anne şefkati arasında sıkışıp kalmıştır.

Şehrin saat kulesine benzetilen çocuğun içinde, cambazların ölüme sallanması birbiriyle bağlantılı iki durumu tasvir eder. Cambazların ölüme sallanması söylemi, çocuğun yaşadığı endişeye vurgu yapmak için kullanılmıştır. Bir cambazın gösteri esnasında ölümlerle burun buruna gelmesi ile çocuğun hissettikleri arasında ilinti kurulmuştur. İkinci durum ise zaman kavramının algılanış şekliyle bütünlük gösterir. Yaşam ve ölüm arasında kalan çocuk(lar), zamanın göstergesi konumundadır(lar).

Şairin bu şiirinin, benzer konudakilerden farklı bir özelliği vardır. Anne, çocuk ve ölüm üçlüsünün ele alındığı birçok şiirde sosyal içerikli bir ileti beklenir. Bu üç kavramın kullanımındaki amacın, savaş ve katliamların yarattığı olumsuz durumlara gönderme yapıp, barış ve sükûnete hizmet maksatlı olması alışlagelmiş bir tutumdur. Ancak Özer bu şiirinde topluma gönderme yapmak yerine, insan psikolojisini kendince imgeleyip, tasvir etme yoluna gitmiştir. İkinci Yeni'yi geride bıraktığı dönem incelendiğinde, şiirlerinin daha toplumcu ve daha gerçekçi olduğu gözlemlenecektir.

Kemal Özer, şiirlerinde empati kurmayı seven bir şairdir. Bu yüzden farklı şiirlerinde kullandığı benzer unsurlar, her bir şiirde değişik rollere bürünebilir. Anne ve çocuk algısı da Özer'in empati dünyasında bu dalgalanmadan etkilenmiştir. Özer, yazdığı şiirin taslağına uygun olarak seçtiği insanlara, çeşitli karakteristik özellikler yükler. Örneğin bir önceki şiirde çocuğunun tek dayanağı olan, sığınak pozisyonundaki anne, bir sonraki şiirde daha yoksun bir şekilde tanıtılacaktır:

“(…)

*Anlat annenim kimsesiz yüzünü
direnci tanımamış hiçbir zaman
bilmemiş dayanmayı, yenilmemeyi
kavrulup ufalmış acının karşısında.
Ayrı birbirinden onu sevmekle
içe kapanıklığı küçümsemeyi*

(...)”¹⁹

Annenin özelliklerine bakıldığında oldukça karamsar bir tablo ortaya çıkar. O, “kimsesiz, direnci tanımamış; dayanmayı bilmeyen, yenilen, acının karşısında kavrulup ufalmış” bir kadındır. Annedeki bu yılgınlık, Özer şiirlerinde benzerine pek rastlanmayan bir durumdur. Kadının; özellikle de bir annenin bu karamsarlıkta sıfatlara layık görülmesinin ardında bir neden yatmalıdır. Şair, annenin düştüğü durum hakkında açıkça bir sebep sunmasa da, okuyucuyu rotasız bırakmaz. Anneye adledilen kelimelere bakıldığında en dikkat çekici olan onun “kimsesiz” oluşudur. Annenin kimsesizliğinin, direncini kırdığını, ve onu yaşama bağlayan temel vasıflardan vazgeçirdiğini düşündürmektedir. Özer, annenin bulunduğu durumu tasvir ederken arka planda bir hesap sorma yoluna gitmiştir. Aslında ona uygun gördüğü tüm yakıştırmalar, onu bu duruma getirenleri eleştirme metodudur. Bu yüzden seçilen tüm kelimeler keskin ve ağırdır.

Şiirin, annenin çocuğuna hitaben yazılmış olması ilk sorumlunun kim olduğunu ortaya çıkarır. “Ayır birbirinden onu sevmekle, içe kapanıklığı küçümsemeyi” dizeleri çocuğa ders verir niteliktedir. Toplumcu Gerçekçi Dönem’e geçişiyle Özer’in şiirlerinde bu tarz yaklaşımlara sıkça tanık olunacaktır.

Bir başka şiirinde Özer, çocuğu vurularak öldürülmüş annelerin yaslarına tanıklık etmiştir. Hepsinin yüzlerine yansıyan acı ve içlerindeki vazife aşkı aynıdır.

*“Kıyısına gelip de
bakıyorlar bir uçuruma başları dönmeden;
soğumamış oysa açılan toprak,
tabutun daha yeni örtülmüş kapağı,
yeni değmiş vücutlara kurşun,
dökülen kan dinmemiş daha,
duydukları acı, бүründükleri yas,
yaktıkları ağıt daha yeni.
Ve neredeyse doğacak olan güneşe benzer
bir dirim ışığı yüzlerinde;
yeniden doğurmaya hazır cömertçe
yeni oğullar için mayalanmış yürekleri.”²⁰*

¹⁹ Kemal Özer, “Bir Doğum Yıldönümünde Söyleşi,” *Yaşadığımız Günlerin Şiirleri*, Yordam Yayıncılık, İstanbul, 1989, s. 17.

Şiirin ana teması ölümdür. Vatani görevlerini yerine getirirken vurulan gençlerin annelerinin feryatları anlatılmaktadır. “Kıyısına gelip de, bakıyorlar bir uçuruma başları dönmeden” söylemiyle şair, mezarlığı uçuruma benzetmiştir. O uçurum annelerin çocuklarını sonsuza kadar alıp götürmektedir. “yeni değmiş vücutlara kurşun / yaktıkları ağıt daha yeni” dizeleri ölüm duygusunun yarattığı şaşkınlıkla ilişkilidir. Bir kabullenememe durumu söz konusudur. Şair, acıyı yaşayan annelerle empati kurmaktadır. Toprağın henüz soğumamış olması, tabutun kapağının yeni örtülmüş olması, kurşunun vücutlara yeni değmesi, dökülen kanın henüz dinmemesi ve duyulan acılar, bürünülen yaslar, şairin olaya, annelerin gözüyle baktığını ve onların dertlerine ortak olduğunu gösterir. Aynı mısralarda bir döngü hali, süreklilik ve bütünlük olgusu da sezilir. Çünkü dikkat edildiğinde şairin çoğul bir söylemle kelimeleri yapılandığı görülür. Bu tutum, daha önce de gençlerin öldüğünü, annelerinin yas tuttuğunu ve yüreklerdeki acıların taze olduğunu işaret eder.

Son mısralarda olay farklı bir hal almaya başlamıştır. “Ve neredeyse doğacak olan güneşe benzer / bir dirim ışığı yüzlerinde” söylemiyle şair, oğullarını toprağa veren anneleri onure etmektedir. Üzölmüş, yas tutmuş annelerin yüzlerinde doğacak olan güneşe benzer manevi bir parıltı belirmeye başlamıştır. Bu, onların asaletlerinden bir şey kaybetmediğinin kanıtıdır. “yeniden doğurmaya hazır cömertçe / yeni oğullar için mayalanmış yürekleri.” dizeleriyle çocuklarını toprağa veren annelerin ne kadar acı çekseler de, vatan uğruna bir yeni çocuk daha feda etmeye hazır olduklarını gösterir.

Kemal Özer’in bizzat kendi annesine hitaben yazdığı şiirler de vardır. Özellikle Bulgaristan’dayken yazdığı bir şiir, günceli yansıtması açısından dikkate değerdir. “Bir şiire yaklaşırken onun hangi ülkede, hangi koşullarda yazıldığına bakar insan”²¹ diyen Özer’in kendi şiirleri incelendiğinde de bu durumun doğrulandığı görülür. Bulgaristan günleri, onun için belli bir birikim oluşturduğu kadar, özlemini de arttırmıştır:

²⁰ Kemal Özer, “Analar,” *Sen de Katılmalsın Yaşamı Savunmaya*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 79.

²¹ Kemal Özer, *Bulgaristan Mektupları*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 214.

*“Telefonda annemle konuştum
Yıllar geçip gitmemişti daha,
o sordukça ben susuyordum.
Nerde olduğumu bunca zamandır
bir türlü anlatamıyordum.*

*Bu kez o sustu ben sordukça
bıraktığım görüntüyü sordum.
Sözlerimi sordum, kulaklarında kalan.
Nasıl bir şey olduğunu benden ayrılmanın.*

Varna’dan annemle konuştum.”²²

Bu şiir, Kemal Özer’in İkinci Yeni’den sonra bakış açısındaki değişikliği ortaya koyan belirgin bir örnek niteliğindedir. Özer için kapalı imgeler, uzak çağrışımlar artık geride kalmıştır. Estetik anlayıştan kopmayan şair, bununla birlikte daha yalın ve saf şiirler yazmaktadır. Şiirlerinin konusuna gerçek hayattan kesitleri birebir dahil eden ozan, her türlü durumu kaleme alabilmektedir.

“Telefonda annemle konuştum” şeklinde bir dizeyle şiirine başlayan Özer, günceldeki tüm olayların şiirin konusu olabileceğini gösterir. Sonraki mısralara bakıldığında aynı saflıkta cümleler kurulduğu görülür. Anne oğlunu merak etmektedir.

İkinci dördlükte ise roller değişir. Özer’in annesine sorduğu sorular, onun şair duyarlılığından izler taşır. Sanki telefonda henüz annesiyle konuşurken yazacağı şiir içine doğmuş görünümündedir.

Anne ve oğlunun karşılıklı merak duyguları incelendiğinde değişik bir durum ortaya çıkar. Anne, oğlunun nerde olduğunu düşünürken, oğlu, kendisinin annesinde bıraktığı ayrılma hissini sorgular. Bu bakış açısı onların habersiz; ya da küs ayrıldığını düşündürür.

²² Kemal Özer, “Varna’da Kendimle Konuşmalar,” *Kimlikleriniz Lütfen*, Birim Yayınları, İstanbul, 1984, s.26.

Özer şiirlerinde “annelik olgusu” daima kutsallığını korur. Annenin kusurlu verildiği noktalarda mutlaka gerekli yerlere göndermeler yapılmakta, arka plandaki muhafaza hali devam etmektedir. Dikkat çeken diğer bir konu ise annenin çocuğunun genellikle erkek oluşu ya da cinsiyetinin belirtilmemesi meselesidir. Anne ve kızı arasında geçenleri konu alan şiir sayısı çok azdır. Cinsiyeti belirtilmeyen çocuklarda dahi kelimelerin gelişi, onların erkek olduğunu düşündürür.

*“Oğul bakıyor
yürümeyi göze alamayan yaşlı anaya
adım atsın diye koluna giriyor
ve düşünüyor yıllar öncesini o anda:
“Onun gibiydim bir zamanlar
ayaklarım güvensiz, titrek...
Beklerdim uzatsın da kollarını
esirgesin beni yürümeye başlarken..”*

*Aynı ürpertili bekleyiş, aynı sevecen dayanışma
yön değiştiriyor şimdi ikisi arasında.”²³*

Düz yazıya yaklaştığı bu tarz şiirlerinde Kemal Özer, hikayeci bir anlatım tarzı benimser. Bu şiirlerde zaman kavramının sınırları da çok daha genişir ve birden fazla bakış açısı bir arada verilmektedir. “yürümeyi göze alamayan yaşlı ana”ya yardımcı olan oğlunun şiire dahil olan yaşanmışlığı, bebekliğinden başlayarak ele alınmıştır. “Onun gibiydim bir zamanlar, ayaklarım güvensiz, titrek” söyleminde ise hayatın başlangıç ve yaşlılık dönemleri arasında tutarlı bir ilişkilendirme yapılmaktadır. Özer bir yazısında “Yazar olarak amacımız insanı papağanlaştırmak, duyduğunu yineleyen bir yaratık yapmak değil. Onu yaşama bağlamak, canlı tutmak, çevresini algılamasını, gerçekleri kendi kendine görmesini, yorumlamasını sağlamak, kısaca onu somutla alışverişe sokmaktır.”²⁴ der. Bu şiirde de göstermek istediği tam olarak budur. İnsanın bir gün mutlaka yaşlanacak olması gerçeğini sunarken, anne ve

²³ Kemal Özer, “Ana Oğul,” *Araya Giren Görüntüler*, Demet Yayıncılık, İstanbul, 1994, s. 67.

²⁴ Kemal Özer, “Günlükten Seçmeler,” *Varlık*, S. 940, Kurtiş Matbaa, İstanbul, 1986, s. 15.

oğlu arasında pragmatikliğin ötesinde bir alışveriş olduğunu anlatmaktadır. Bu alışveriş fiziksel olarak her ne kadar somut bir gerçeklik raddesinde olsa da, onun temelini manevi bir hissiyat hali oluşturur.

“Aynı ürpertili bekleyiş, aynı sevecen dayanışma / yön değiştiriyor şimdi ikisi arasında” söyleminde zamanın adaleti üzerine dikkat çekilmektedir. şairin asıl altını çizmeye çalıştığı mesele ise “dayanışma” olgusudur. Sürekli bir dönüşüme maruz kalan insanın, dayanışma esasıyla zor zamanlarında bile çıkış yolu bulabileceği fikri aşılanmaktadır. Birliktelik şairin olmazsa olmazıdır.

Kemal Özer, çok yönlü bir sanatçıdır. şiirlerinde durum ve olayları okuyucunun zihninde resmetmeyi sevdiği gibi, ilgisini çeken fotoğraf karelerinin altına uygun düşen kelimelerden de bir şiir oluşturabilmektedir. Elleri tırpan ve küreklerle havada, arkadan çekilmiş siyah-beyaz bir fotoğrafı şiirleştiren şairin, annelere yüklediği misyon bu kez farklıdır:

*“Biliyoruz artık analar bacılar
kollarımızın yalnız kucaklamak için olmadığını,
yalnız devşirmek için olmadığını ellerimizin.
Ateşler yalnız ısınmak için yakılmaz,
yalnız gurbet için düşölmez yollara.*

(...)

*Bize düşen, biliyoruz artık,
yaşamı üretmek değil yalnız.”²⁵*

Özer, bu şiirinde anne ve bacıları bir noktada birleştirmiştir. Onlar, yapan, eden konumunda olup kendileri için yaşamamış kadınlardır. Kollarının yalnız kucaklamak için olmadığını bilen anneler aslında bu durumun kendisinden şikayetçi değillerdir. Karşısında durdukları mesele onların hayattaki tek işlevlerinin buymuş gibi konumlandırılmalarıdır. Bir evlat için tabi ki bir anne, üşüdüğünde ısınabileceği bir ateştir; ancak “Ateşler yalnız ısınmak için yakılmaz” diyen şairin “anne”nin tek

²⁵ Kemal Özer, “Bize Düşen,” *İnsan Yüzünün Tarihinden Bir Cümle*, Yordam Yayıncılık, İstanbul, 1990, s. 46.

bir kalıba konulmasından rahatsız olduğu görülür. Özer'in bu duruma yaklaşımı profeministtir. Sırf kadın olduğu için, insanlığın gereklerinin uzağına itilen bir bireye sunulan yaşamı şair eleştirmektedir.

“Bize düşen, biliyoruz artık, yaşamı üretmek değil yalnız.” diyen bir anne, varlığının farkına varmıştır. O da herkes kadar insandır. Özer, insanların kategorileştirilip, sınıfsal farklılıkların oluşturulmasından memnuniyetsizdir. Bir annenin eşini, çocuklarını kucaklaması, doğurması, çalışması, üretmesi doğaldır. Şairin yakındığı durum, konuya sığ bakılması ve kişilerin tek-tipleştirilmesidir.

Adil ve eşit bir dünyada, Kemal Özer şiirinde “anne” merhamettir, vicdandır:

*“Eksiliyor her gün
pencereye dolan görüntü
kırlangıçlar, zambaklar
eksiliyor biraz daha
dışarıya çıktığımız saat
çarşılar, alanlar
eksiliyor eksiliyor
bir araya geldiğimiz sofraya
ayranlar, yufkalar
eksiliyor tek tek
komşular, arkadaşlarım
annemin yaralı bir kuşu
iyi edip uçurduktan sonra
kirpiklerine takılan sevinç bulutu”²⁶*

Toplumsal meselelerle gündelik yaşam arasında bağlantı kurmak, Özer'in alışlagelmiş bir tutumudur. O, eşyaya, doğaya, siyasete, topluma ve bireye bir bütün olarak bakar. “İnsanlığın çeşitli biçimlerde gündeminde olan temalar, Kemal Özer şiirinde özgün bir anlayış ve ustalıkla işlenmiştir.”²⁷ Israrla gündemi anlatan şiirler yazmasındaki neden, bütünsellik anlayışıyla ilgilidir. “Pencereye dolan görüntü”nün, kırlangıç ve zambakların, dışarıya çıktığı saatin, bir araya geldiği sofraya, ayran ve

²⁶ Kemal Özer, “Eksiliyor,” *Bir Adı Gurbet*, Demet Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 28.

²⁷ Hayri Erdoğan, “Kemal Özer’e Saygı,” *Kemal Özer İçin Anı Fotoğrafları*, haz.: Simge özer Pınarbaşı, Yordam Kitap, İstanbul, 2011, s. 9.

yufkaların, komşuların ve arkadaşların eksilmesiyle, annesinin sevincindeki eksiklikler ortak nedenlerden kaynaklanır; tesadüfi bir eksiklik söz konusu değildir. Her ne kadar bu eksikliğin sebebi belirtilmemiş olsa da, zamana dem vurulduğu anlaşılır. Şairin eksildiğini belirttiği konulara toparlanmış bir şekilde bakıldığında, somut ve soyut olarak her alanda bir eksiklik görülür. Bu kadar geniş alandaki bir tesiri, ancak zamanın götürücülüğüyle açıklamak mümkündür.

Şair, somut eksiklikleri anlatırken birçok örnekten yararlanmıştı. Ancak manevi eksikliğin izahı için annesindeki farklılaşmayı belirtmek onun için yeterlidir. “Anne” merhamet duygusunun yanı sıra, maddenin somutluğuna karşıt olarak sağlam bir şekilde konumlandırılmıştır. Ondaki eksiklik yaşadığı sevinçle ilgilidir. Bir yaralı kuşu tedavi etmekten vazgeçmemiştir ve merhamet duygusunda bir azalma yoktur; ancak eskisi kadar sevinç duyamamasının nedeni, hayatın her alanındaki yaşanmışlıklardan kaynaklanır. Ortada bir suç ya da suçlu yoktur. Şairin dile getirmeye çalıştığı, zamanla hiçbir şeyin eskisi gibi kalamayacağı anlayışıdır.

Kemal Özer, anne ve çocuğa çeşitli misyonlar yüklemiştir. Gündelik yaşamda, gençlik ve yaşlılıkta, savaşta, ölümden, kısacası hayatın birçok alanında bu iki unsuru bir arada görmek mümkündür. Çünkü anne ve çocuğu arasındaki hassas birliktelik, onun şiirlerindeki toplumsal ileti kaygısına hizmet etmeye uygundur. Okuyucusuna daha saf bir şiirle; doğrudan ulaşma çabasında olan Özer, anne ile çocuk birlikteliğindeki saf hissiyatı şiirleştirerek, şiirin temel dokusundaki büyüğü bozmamış, sorunsal dünyadaki gerçekleri anlatmak uğruna onu harcamamıştır. Ancak bazı şiirlerinde, bu durumun göz ardı edildiğine de rastlanır.

*“Oğul ben senin görüş gününe
dağları devşirerek geldim
-bizim oranın dağlarımı-
sevincimi ırmaklarda arıtarak
-bizim oranın ırmaklarında-
sabah yeliyle örerek saçlarımı
-bizim oranın sabah yeliyle-
o şimdi özlemiştir dedim
sesimi bizim oranın
çiçeklerine değdirerek geldim:*

Nasılsın?

*İşte yıllardan sonra oğul
yüz yüzeyiz yine seninle
aramızda duruyorsa bu telörgü
sen de benim alınma bakmalısın
dağılana dek birer birer bulutlar
görünene dek bizim oradan
senin için taşıdığım gökyüzü.
Bu telörgü durduramaz çünkü
ne senin bakışını ne benim
yeter ki gözlerimiz susmasın:*

Nasılsın...”²⁸

Şair, bir tel örgüyle ayrılan iki dünyayı annenin gözünden sunmaktadır. Tasviri yapılan dünya anneninkidir. Bir zamanlar çocuğunun da anneye aynı dünyada yaşadığı anlaşılır. Bu dünyada dağlar, çiçekler, ırmaklar vardır. Şair, dışardaki güzellikleri bir bir sıralarken aslında içerdeki kişinin nelerden mahrum kaldığını okuyucuya göstermeye çalışıp, içerde nasıl bir hayatın olduğundan bahsetmemektedir. Çünkü şiirde coşkunluk söz konusudur. Mahrumiyet duygusundan daha ağır basan bir başkaldırma hissi vardır. Şairin bahsettiği anne, oğlunu hapse göndermiş sıradan bir anneye göre daha gözüpektir; ya da annenin, çocuğundaki sabrı arttırmak, onun direnmesini sağlamak amacıyla acısını içine attığı da düşünülebilir. Her iki koşulda da coşkunluk ileri safhadadır.

“Bizim oranın ırmakları”, “bizim oranın sabah yeli” ve “bizim oranın çiçekleri” gibi yinelemelerde annenin yaşadığı yerin güzelliklerinin ne denli eşsiz olduğu ve aynı zamanda bu yerin hapisaneyeye olan mesafesinin bir hayli uzak olduğu anlaşılır. “İşte yıllardan sonra oğul / yüz yüzeyiz seninle” dizelerindeki uzun süreli kavuşamama durumunun nedeninin de bu mesafeden kaynaklandığı anlaşılır.

Tel örgününün yazılış şekline bakıldığında bitişik kullanıldığı görülür. Okuyucusuna örgülerin sıklığını göstermek adına şair, bilinçli bir tutum sergilemiştir.

²⁸ Kemal Özer, “Görüş Günü Konuşması,” *Bir Adı Gurbet*, Demet Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 34.

Şair, vurguyu arttırmak istediği noktalara müdahalelerde bulunmaktadır. “sen de benim alınma bakmalısın / dağılana dek birer birer bulutlar / görünene dek bizim oradan / senin için taşıdığım gökyüzü” ifadeleri görüldüğü üzere şiirin sonlarına yakın bir yere yerleştirilmiştir. Gökyüzü, annenin bahsettiği dağlar, ırmaklar ve derelerden ayrı bir şekilde verilmiştir. Şairin bu seçiciliğindeki tutumu, duygusal tırmanışa verdiği önemle ilgilidir. O, okuyucusuna gökyüzünü dahi göremeyen insanların varlığından bahsetmektedir. Hal böyleyken bile “bu telörgü durduramaz çünkü / ne senin bakışını ne benim / yeter ki gözlerimiz susmasın” diyen bir annenin dirayeti ön plana çıkar.

Şiirin orta yeri ve sonunda yinelenen “Nasılsın” sorusu, şiirin anlam bütünlüğüyle birleştirildiğinde tek kelimelik bir cümleye göre oldukça yoğundur. Bunca olumsuz koşulun içinde gündelik bir sorudur “nasılsın”; çünkü bu şekilde tüm zorluklara baş kaldırı söz konusu olacaktır. Yıllarca çocuğundan ayrı kalan bir annenin, ona olan şiddetli merakıdır “nasılsın”; içinde samimi duyarlılık barındırmaktadır ve Özer şiirinin umududur “nasılsın”; şair bu soruyla, her şeye rağmen güçlü ve umutlu olmak gerektiğini vurgulamaktadır.

Kemal Özer, toplumdaki çalkantılara kayıtsız kalmayan bir şairdir. Ona göre, bir ozan toplumun nabzını tutmalı, saptadığı gereksinimleri, icra ettiği sanatla gidermeye çalışmalı, sevdiklerinin, yakınlarının, ülküdeşlerinin anısını yaşatmalı ve ölüm karşısında dim dik durabilmelidir.²⁹

Bir açıdan düşünüldüğünde, toplum anne ve çocuktan oluşmaktadır. Hangi yaş grubunda, hangi cinsiyette ve makamda olursa olsun her birey bir anne tarafından dünyaya getirilmiştir. Bu yüzden tüm bireysel bunalımlar, toplu eylemler, yaralanmalar, ölümler temelinde anneyi etkiler. Bunun bilincinde olan şairde, annenin özel bir yeri vardır. Annelerin çektikleri acıları dile getirmek amacıyla bir şiir kitabının tamamını bu konuya ayırmıştır. “*Oğulları Öldürülen Analar*” isimli bu kitap üzerinde dönem koşullarının büyük ölçüde etkisi vardır. “1978’de ölümler azalmadı, arttı. Buna karşılık, insanların bunlar karşısındaki duyarlılığı, ilgisi, dikkati,

²⁹ Kemal Özer, *Oğulları Öldürülen Analar*, Demet Yayıncılık, İstanbul, 1995, s. 1.

artmadı, azaldı. Daha doğrusu aşındı, köreldi.”³⁰ diyen Özer, bu şiir kitabıyla bir yandan o dönemin yaşanmışlıklarını aktarmakta, diğer yandan da bir ozan olarak sorumluluk bilinciyle örnek mahiyetinde bir duruş sergilemeye çalışmaktadır.

“Avutmasın beni, kimse avutmasın.

Bağlarbaşı durağında nasılsa

o Aralık sabahı

gök öyle kalsın.

Çekmek istiyorum bu acıyı.

Nasıl çınladıysa üç kurşun

birbiri ardından, tek tek

nasıl çaldıysa telefon

tarazlanmış, kesik kesik

öyle kalsın havada.

Nasıl duyduysam öyle kalsın

kulaklarımda haber.

Çekmek istiyorum bu acıyı.”³¹

CHP gençlik kolları üyesi, Mustafa Sacit Sarıoğlu’nun, 23 Aralık 1977’de öldürülmesini konu alan bu şiirde, annenin yaşadıkları ve hissettikleri altı açıdan ele alınmıştır. Yukarıda bu açılar ilk bölümünün verildiği mısralarda annenin, oğlunun ölüm haberini aldıktan sonra yaşadıkları anlatılır. “Avutmasın beni, kimse avutmasın”, “Çekmek istiyorum bu acıyı” diyen bir annenin görünürde metanetini yitirmemiş bir havası vardır. Feryat edip tansiyonu yükselten bir anne tipi yoktur. Annenin bu tavrı, oğlunun acısını sessizce ve derinden yaşadığını gösterir. Anne bağırıp çağırmanın oğlunu geri getiremeyeceğini bilmektedir. Dolayısıyla onun vurulma anını düşünüp, saf bir acı yaşar.

“Nasıl çınladıysa üç kurşun / nasıl çaldıysa telefon / tarazlanmış, kesik kesik” söyleminde annenin, oğlunun ölüm haberini telefonda öğrendiği anlaşılır.

³⁰ Özer, a.g.e., s. 1.

³¹ Özer, Öyle Kalsın, a.g.e., s. 13.

Telefonun alış Şekliyle, oğlunun vurulması arasında ilinti kurulmaktadır. Tek tek çınlayan kurşunlar oğlunu, kesik kesik alan telefonsa annesini vurmuş gibi aktarılır.

Tekrar yinelenen “ekmek istiyorum bu acıyı” sözü gizli bir sitem olduğu düşüncesini de akla getirir. Anne acısını kimseyle paylaşmadan yaşamak istemektedir. Onun vuruluşunun annenin gözünde hiçbir izahı yoktur, ateş düştüğü yeri yakmaktadır.

Şiirin devamında ikinci açıdan söz edilir:

*“Bir kuşku vardı içimde.
Neden geciktiler o kadar?
Saat 10’du aradıklarında bizi.
Neden geciktiler o kadar?
İki saattir hastanedeydi.
Yanında olsak daha önce
kurtarırdık onu belki,
daha önce haber salsalar.
Kuşkum yle kalsın.”³²*

İkinci kısmı verilen şiirde, çocuğun vurulma anından sonra hastaneye kaldırılması ve annenin telaşlanması konu alınmaktadır. “Bir kuşku vardı içimde” dizesi olacakların annenin önceden içine doğduğunu gösterir. Tüm dizelere bakıldığında bir çırpıda ağızdan dökülen, doğal ve estetik kaygısı düşünülmeden kurulmuş cümleler dikkat çeker. “Neden geciktiler o kadar? / Saat 10’du aradıklarında bizi / Neden geciktiler o kadar? / İki saattir hastanedeydi” söylemiyle Şair, annenin telaşını, ona Őairsel bir müdahalede bulunmadan aynen aktarmış gibidir. Sonraki mısralarda da aynı durum seyir eder.

*“Mezara koyarlarken baktım
uyuyor gibiydi yüzü.”*

³² zer, a.g.e., s. 14.

*Saçları yeni kesilmiş, kısacık.
Yıllar öncesini anımsadım,
İlk kez düşünmüştü ölümü:
Ölmeyeceğim değil mi anne?
Hasta yatağında, elleri yanık,
yineleyip durmuştu bu sözü.”³³*

Şiirin üçüncü bölümü, olay sırasının da üçüncü kısmına denk gelir. Özer, bir muhabir gibi bir ölümün annenin gözünden bütün yanlarını sunmaya çalışmaktadır. “Mezara koyarlarken baktım / uyuyor gibiydi yüzü” söylemine toplum içinde sıklıkla rastlanır. Özer, bir şair olarak sanki tamamen kenara çekilmiş, anneyi okuyucunun karşısına bırakıp, şiire kayıtsız kalmış gibidir. Onun davası olayın kendisiyledir.

Vurularak öldürülen çocuğun daha önce de bir ölüm tehlikesi atlattığı anlaşılır. “İlk kez düşünmüştü ölümü / Ölmeyeceğim değil mi anne?” dizelerinde ölüm korkusu ve anneye sığınma iç güdüsü Özer’in daha önceki birçok şiirinde olduğu gibi yine tekrar edilmiştir.

*“Hüzün var bu evde artık.
Zaman bile onu anımsatıyor:
En erken o kalkardı sabahları.
Onu anımsatıyor odasında
yazıp da atamadığı mektuplar.
Sevdiği yemekler geliyor
yemek pişirdiğimde aklıma.
Nerde bi güzellik görsem,
-yeni açılmış bir gül, bir deniz-
karşılaşmış oluyorum onunla.”³⁴*

Şiirin dördüncü kısmında çocuğun arkasında bıraktıkları anlatılır. Hüzün ve özlem duygusu ağır basmaktadır. Anne, oğulsuz bir hayata alışamamıştır. Çünkü her

³³ Özer, a.g.e., s. 15.

³⁴ Özer, a.g.e., s. 16.

şey onu hatırlatmaktadır. Zaman, yazılan mektuplar, yemekler, tüm güzellikler annenin aklına oğlunu getirir. “Nerde bi güzellik görsem / karşılaşmış oluyorum onunla” ifadesinde ise annenin karşılaştığı oğlunun hayali; onun yokluğudur.

*“Arkadaşımı o benim.
Yol gösterenimdi, öğretenimdi.
Nasıl paylaşıyorsa arkadaşlarıyla
benimle de paylaşırdı her güzelliği.
Anlamını bulmuştu yaşamun.
Bir keresinde bencillik ettim
(üstü başı kan içindeydi,
bir yaralıyı taşımıştı hastaneye)
yüzüme vurdu bencilliğimi.
Başka bir gün ise
(salt sevgimden dolayı)
Olduğun gibi görünme demiştim
kızgınlıkla kınamıştı beni.
Ben bir çok şeyi ondan öğrendim.”³⁵*

Şiirin beşinci bölümünde çocuğun sosyal hayattaki yeri hakkında bilgiler verilmektedir. “Arkadaşımı o benim / Yol gösterenimdi, öğretenimdi” ibaresinde anne ve çocuk arasında rollerin değiştiği görülür Çocuk, annesine klavuzluk yapmaktadır. Şiirin beş bölümünde babadan bahsedilmemiş olması, onun hayatta olmadığını akla getirir. Babası hayatta olmayan çocuk belki de bu yüzden, bir erkek olarak annesine karşı daha sorumlu davranmıştır. Sonraki mısralarda ise annenin itirafları vardır. Bir yaralıyı hastaneye taşıyan oğlunu eleştirmiş ve oğlunun olduğu gibi görünmesine karşı çıkmıştır. Annenin bu tavırlarının temelinde koruma iç güdüsü vardır. Oğlu, onun için o kadar kıymetlidir ki, başına bir iş gelmesinden korkmaktadır. Ancak her defasında çocuğun dik duruşu ve kendinden ödün vermemesi, annesine çok şey öğretmiştir. Ancak artık oğlu yoktur ve anne anılarıyla başbaşadır.

³⁵ Özer, a.g.e., s. 17.

*“Bırakın öyle kalsın,
ağıtlar azaltmasın bu acıyı.
Şimdi de bu acıdan öğreneyim
başka yüreklere açılmayı.
Ölümüyle bile öğretti diyeyim,
Boşuna ölmedi diyeyim.
Bırakın öyle kalsın.”³⁶*

Şair, son bölümde konuyu asıl anlatmak istediği noktaya getirmiştir. ““Bırakın öyle kalsın / ağıtlar azaltmasın bu acıyı.” ifadesi annedeki metanet halini gösterir. “Şimdi de bu acıdan öğreneyim / başka yüreklere açılmayı” diyen anne, çocuğu hayattayken algılamakta zorlandığı durumlardan ders çıkarmıştır. Ölen sadece kendi oğlu değildir. Bunun bilincine vardığı için, aynı sızıyı duyan yüreklerle bir bütün olmak istemektedir. Oğlu, onun gözünde o kadar örnek bir kişiliğe sahiptir ki, yaşarken de öldüğünde de annesine çok şey katmıştır. O hayattayken bir yaralıyı taşımaya bile kızan anne, artık onun ölümünde bencilce davranmaz. Oğlunun ölümünün onun davasına hizmet ediyor olması gerçeği anneyi aydınlatmıştır. Anne, acısının azalmasını istemediği gibi, bir yandan da boşuna ölmediğini düşündüğü oğluyla gurur duyar.

Özer, altıncı bölüme kadar yaşanan olayları değişik açılardan ele almıştır. Tüm bölümler, son kısım için için alt yapı oluşturmaktadır. Çocuğun sağlam bir karakterinin olması, her zaman iyiye ve doğruya hizmet etmesi ve buna rağmen vurularak öldürülmesi, hak ve adalet kavramlarının düşünülmesine neden olmaktadır. Şairin sorguladığı mesele, bu kadar iyi olan gencecik bir çocuğun neden öldürüldüğüdür. Onu öldürmek aynı zamanda, yine hiç suçu olmayan annesine de ızdırap çektirmek demektir.

Şairin, ölümü anlamlandırış şekli ona özgüdür. Bir yandan ölümün getirdiği duygusal yıkımları birebir sunmaya çalışmakta, diğer yandan ise hiçbir ölümün kişileri davasından vazgeçiremeyeceğinin altını çizmektedir. Kemal Özer bir dava adamıdır.

³⁶ Özer, a.g.e., s. 18.

Özer, şiirlerinde annelerin yaşadığı neredeyse tüm acıları bir bir anlatma çabasındadır. Konu annelerin yaşadığı acılar olunca şiirlerin hacmi de artmaktadır:

*“O gün de yolladım oğlumu okula
yüreğim bir buğday tarlası
o gün de yolladım oğlumu okula
yüreğimin üstünde bir rüzgar
İlk sabah daha dün gibi aklımda
güneşimden kestim, denizimden arttırdım
bunca yıl gözümün ışığını döktüm uğruna”³⁷*

İlk kısmı verilen şiirin kurgusuna bakıldığında, annenin her zamanki gibi oğlunu okula yolculayıp arkasından güzel düşüncelere daldığı görülür. “yüreğim bir buğday tarlası / yüreğimin üstünde bir rüzgar” ibareleri annenin içinin rahatlığını gösterir. Buğday verimliliğinin ifadesidir. Annenin, oğluna karşı beslediği umut, bir buğday tarlası gibi verimlidir. Bu tarlanın üzerinde rüzgar esmesi ise duygularındaki hareketliliğin göstergesidir. “Güneşinden kesip, denizinden arttıran, gözünün ışığını çocuğunun yolunda döküveren” annenin, çocuğunu okutabilmek adına her türlü fedakarlığı yaptığı anlaşılır. Güneş ve deniz insanı yaşama bağlayan doğal ihtiyaçlardır. Annenin bunlardan bile yoksun kalacak kadar çocuğunu düşünmesi, çocuğunu ne kadar önemseydiğini gösterir. Gözünün ışığını dökmesi söylemi ise annedeki fedakarlık vurgusunu artırır. Ancak “O gün de yolladım oğlumu okula” ifadesinin tekrarı, o günün aslında diğerlerinden farklı bir gün olacağını sezdirmektedir.

*“O gün de yolladım oğlumu okula
bir ürperti dolaştı başakları
o gün de yolladım oğlumu okula
sanki bir kuş bulutu havalandı
ne yaparız varamazsa yolun sonuna
hangi kapıyı aralamaya gücümüz yeter*

³⁷ Özer, “Oğlu Canına Kıyan Ananın Söylediği,” a.g.e., s. 25.

harcayacak ne buluruz göz yaşından başka”³⁸

Özer’in şiirlerinde, annelerin içgüdülerinin kuvvetli oluşu daha önce de rastlanılan bir durumdur. “bir ürperti dolaştı başakları / sanki bir kuş bulutu havalandı” ifadelerinde annenin sezgileri sunulmaktadır. Şiirin ilk kısmındaki sakin hava bir anda bozulmuştur. “Başakları dolaşan ürperti” sözü, annenin yüreğindeki buğday tarlası benzetmesi üzerine söylenmiştir. Bir kuş bulutu; yani kümesinin bir anda havalanabilmesi için ani bir olayın olması gerekir. Anne ters giden bazı durumların olduğunu düşünmektedir. Annenin içine doğan şeyler öylesine yoğundur ki, “ne yaparız varamazsa yolun sonuna / harcayacak ne buluruz göz yaşından başka” deyip işin sonunu düşünecek noktaya gelmiştir.

*“O gün de dönmesini bekledim okuldan
dizimin üstünde sabırlı bir gergef
o gün de dönmesini bekledim okuldan
biraz daha ilerledi gökkuşağı
altından geçmesi için ne var ki şurda
bizi de kurtaracak, yalnız kendini değil
biraz daha, biraz daha dişini sıkırsa”³⁹*

Şiirin bu bölümünde annedeki kaygı süreci devam eder. “dizimin üstünde sabırlı bir gergef” ifadesi, ilk bölümde yer alan “bunca yıl gözümün ışığını döktüm uğruna” söylemini açıklar niteliktedir. Anne, belki de çocuğunu okutabilmek için evinde işlemler yapıp satmakta, uzun süreli çalışmaları gözlerine zarar verecek boyuta ulaşmaktadır. “biraz daha ilerledi gökkuşağı / altından geçmesi için ne var ki şurda” ibaresinde gökkuşağına çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Gökkuşakları, yağmur ve güneşin bir arada olduğu zamanlarda ortaya çıktığı için şiirdeki belirsizlik haliyle uyum içindedir. Yağmurun mu yoksa güneşin mi üstünlük sağlayacağı muammadır. Çocuğun gökkuşağının altından geçmesi düşüncesinde ise gökkuşağı yaşamla ölüm

³⁸ Özer, a.g.e., s. 25.

³⁹ Özer, a.g.e., s. 25.

arasındaki çizgi gibidir. İnanışa göre eğer bir kişi gökkuşağının altından geçerse, çok istediği bir dilek gerçekleşmiş. Annenin oğlu için istediği tek şeyse onun yaşıyor olmasıdır. “bizi de kurtaracak, yalnız kendini değil / biraz daha, biraz daha dışını sıkırsa” ifadesinde ise beklenti ve güven söz konusudur. Ailenin ekonomik açıdan zorlandığı ve kurtuluş umutlarının, okula gönderdikleri çocukları olduğu anlaşılmaktadır.

*“O gün de dönmesini bekledim okuldan
ne severse hazır ettim sofraya
o gün de dönmesini bekledim okuldan
gülmeye hazır ettim dudaklarımı
bilemedim karnesini alıp da gelmiş ne zaman
görünmeden nasıl çıkmış çatıdaki odaya
ne sesinin yankısı var, ne sessizliğinin”⁴⁰*

Şiirin bu bölümünde annenin kuşkularının yersiz olmadığı anlaşılmaya başlar. Ters giden bir şeyler vardır. Anne, her zamanki gibi oğlunu tebessümle karşılamaya hazırlanırken o, sessizce gelmiş ve çatıya çıkmıştır.

*“Çocukluğundan ne kaldıysa koyduğum odada
şimdi dört kırıklı bir karne
çocukluğundan ne kaldıysa koyduğum odada
şimdi birkaç satırlık bir mektup
Bakamam annemin yüzüne demiş mektubunda
şimdi oğlum, şimdi oğlum tavanda asılı
kendi beşiğinin ipi boynunda”⁴¹*

Şiirdeki gizem artık büyük ölçüde çözülür. Çocuk, çatı katına sessizce çıkıp intihar etmiştir. “Çocukluğundan ne kaldıysa koyduğum odada / şimdi dört kırıklı bir karne” ifadesinde, verilen emeklerin, onca yıllık çabanın ve tüm beklentilerin son bulunduğu görülür. Dört kırıklı bir karnenin yaptırım gücü, bütün yaşanmışlıkların

⁴⁰ Özer, a.g.e., s. 26.

⁴¹ Özer, a.g.e., s. 26.

önüne geçmektedir. “çocukluğundan ne kaldıysa koyduğum odada / şimdi birkaç satırlık bir mektup” söyleminde annenin üzüntüsü ve sitemi görülür. Çocuğunu o yaşa getirene kadar yaptıkları bir mektupla bölünmüştür. Çocukluğundan kalma odada, yine çocuğuna ait olan son şey, onun ölüm mektubudur. Çocuğun yazdığı mektupta “bakmam annemin yüzüne” demesi intihar sebebini açıklar. Ailenin tek umudunun kendisi olduğunu bilen çocuğun, karnesinde kırıklarını görmesi onu içinden çıkamayacağı bir üzüntüye sevk etmiştir. Onu intihara sürükleyen başlıca neden suçluluk psikolojisidir. “şimdi oğlum, şimdi oğlum tavanda asılı / kendi beşiğinin ipi boynunda” dizelerinde aynı kelimelerin tekrarı annenin gerçeği kabullenmekte zorlandığını gösterir. Oğlunun, tavanda asılı olduğunu söylemesine annenin dili varmaz. Çocuğun intihar yeri ve şekli oldukça çarpıcıdır. Küçüklüğünden kalma eşyaların olduğu odada, kendi beşiğinin ipiyle ölüme gitmesi olayı daha da dramatik bir hale getirmektedir.

*“O gün bugündür uyku uğramıyor yanıma
geceler ağarmıyor artık
o gün bugündür her şey, her şey kapkara
bir tek benim yüzüm aydınlık
bakın usanmadan bu yüze, bakın görünceye kadar
oğlumla arama gireni, oğlumla yaşamın arasına
bakın tanıyuncaya kadar bu yüzün yansıttığı dünyayı”⁴²*

Şiirin son bölümünde ise annenin üzüntü ve pişmanlığı vardır. Oğlunun ölümüyle anne, yasa bürünmüştür. “o gün bugündür her şey, her şey kapkara / bir tek benim yüzüm aydınlık” ifadesinde alışılmışın dışında bir vurgulama vardır. Yüzün aydınlık olması söylemi, normalde pozitif benzetmelerde kullanılır. Ancak anne bu ifadeyi kullanarak suçlunun kendisi olduğunu söylemeye çalışmaktadır. Ona göre kendisi oğluyla yaşam arasına girmiştir. Çünkü ona taşıyabileceğinden daha ağır bir yük yüklemiş, fazlasıyla güvenmiştir. Bu güven duygusuna layık olmadığını düşünen çocuk intihar etmiştir. Olaya bu açıdan bakan anne, kendisini yargılar.

⁴² Özer, a.g.e., s. 26.

Bir başka şiirinde Özer, hapiste yatan oğlunun yolunu gözleyen bir annenin sızısını sunar. Gün doğumuyla birlikte asılma ihtimali olan oğlundan annesine kalan bir menekşedir:

*“Biliyorum sizin için
bir adımdır gündeğümü
günün eşiğine bir adım
güneşin soluğuna bir adım
su yüzlerinde aralanan ışıltıya –
bense her gündeğümünü
bir yangınla karşılarım
fişkirmaya hazırlanan
bir gözyaşı damlasıyla”⁴³*

Şair, daha ilk mısralarda okuyucuyu şiirin konusuna dahil eder. “Biliyorum sizin için / bir adımdır gündeğümü” tabirindeki “siz”den kasıt güne umutla başlayan tüm insanlardır. Gün, güneş, su kısacası hayatın getirileri bu insanlar için kıymetlidir. Anne ise, her gündeğümünde bir yangınla karşılaşır ağlar. “fişkirmaya hazırlanan / bir gözyaşı damlası” ifadesi annenin acısının ne denli yoğun olduğunu gösterir.

Kemal Özer, bir olayı birçok açıdan ele alıp değerlendirmesini seven bir şairdir. Bir olayın birden fazla tarafı vardır ve taraflar arasındaki zıtlıklar, şiirdeki dokunun daha iyi sunulmasını sağlamaktadır. Şair, annenin hissettiklerini okuyucuya gösterebilmek için sıradan bir insanla olan farkını ortaya çıkarır.

Şiirin sonraki bölümlerinde de bu tutum devam eder:

*“Biliyorum sizin için
bir çağrıdır ilk ışıklar
yolun kıvrımına bir çağrıdır
yolcunun yürek yenileyen rüzgarına
güle çağrıdır, gökyüzüne çağrıdır –*

⁴³ Özer, “Oğlu İp Altında Bekleyen Ananın Söylediği,” a.g.e., s. 35.

*benimse her gündeğümünde
bir afrika menekşesi ilk ışığım
haykırmaya hazırlanan
bir çığlık salkımı ağzımda”⁴⁴*

“Biliyorum sizin için / bir çağrıdır ilk ışıklar” ifadesi ilk bölümdeki vurgu noktasının sabit kaldığını gösterir. İlk bölümdeki gündeğümüyle ikinci bölümdeki ilk ışıklar söylemleri aynı durumlar için geçerlidir. Annenin doğan günle sorun yaşamasına sebep olan bir şeyler vardır. Yine iki taraf farklı benzetmelerle konumlandırılmıştır. Şair bir taraf için “bir çağrıdır ilk ışıklar / güle çağrıdır...”, derken diğer taraf için “benimse her gündeğümünde / bir afrika menekşesi ilk ışığım” söyleminde bulunmaktadır. Gül ve afrika menekşesi kıyas unsurları olarak kullanılmıştır. Gül, güzel kokusu ve rengiyle edebiyatta lirizmin sembolüdür. Afrika menekşesi ise hassas bir bitkidir. Gölgeyi sever ve doğrudan güneş ışığı alan yerlerde yetiştirilemez. Şair, gündeğümünden ürken anneyle, doğrudan ışığa gelemeyen afrika menekşesi arasında benzerlik kurmuştur. “haykırmaya hazırlanan / bir çığlık salkımı ağzımda” ibaresinde ise sonraki bölümlerde açıklamaya gidilecek olan durum hakkında ön bilgi verilmektedir:

*“O menekşe bir hücrede büyüdü
deniz özlemini duya duya oğlumun
bir avuç toprakla, bir sızın aydınlıkla
ıslanmayı umarak güz yağmurlarında
telörgüye takılıp kalmayan
bulutların özgürlüğünü kıskanarak
ve ne zaman ilk filizi göründü
Senin ellerinde büyüsün artık
deyip bana verdi bir görüş günü”⁴⁵*

Şiirin bu bölümünde afrika menekşesinin sadece bir sembolden ibaret olmadığı anlaşılır. Hapishanedeki oğlunun kendisine hediyesi olan menekşe, annenin

⁴⁴ Özer, a.g.e., s. 35.

⁴⁵ Özer, a.g.e., s. 36.

âdeta en kıymetlisidir. “bir avuç toprakla / bir sızın aydınlıkla” yetişen menekşe çocuğun yaşadığı sıkıntıların göstergesidir. Anne, menekşede oğlunun dünyasını, yaşam alanını ve çektiklerini görmekte, oğluyla buluşmaktadır. Menekşenin ilk filizinin görüldüğü gün, anne ve oğlun umut günüdür. Filizlenen menekşeyi, oğlunun annesine hediye etmesiyle birlikte umutlar da yeşermiştir; çünkü hapishane koşullarında yetişen bitki artık özgürdür. Şair anneye, anne ise oğluyla empati içerisindedir.

*“Biliyorum sizin için
bir saksıda herhangi bir çiçek o
biliyorum sizin için
birkaç yaprak gölgesi kuytu bir köşede –
bense uykusuz her gecenin ardından
dipdiri görür görmez onu
soluk alıp veriyor anlıyorum
bir daha bir daha her gündeğümü
bunca yıldır ip altında bekleyen oğlum.”⁴⁶*

Şiir, son bölümde kısmen de olsa çözülür. İnsanlar için kuytu bir köşede “birkaç yaprak gölgesi” olan afrika menekşesi, annenin yaşam sevincidir. “bense uykusuz her gecenin ardından / dipdiri görür görmez onu / soluk alıp veriyor anlıyorum” dizelerinde annenin âdeta menekşe sayesinde nefes alıp verdiği göze çarpar. Anne, menekşeye baktıkça oğlunu görmekte ve yaşama gücünü kaybetmemektedir. “bir daha bir daha her gündeğümü / bunca yıldır ip altında bekleyen oğlum” ifadesindeki ip altında beklemek sözü annenin telaşının nedenini açıklar. Çocuğun yıllardır hapishanede olması ve ip altında beklemesi, davasının sürdüğünü düşündürür. Davanın sonucunda asılma ihtimali olan çocuğun annesi de bu yüzden her güne şüpheyle uyanır. Anne üç duyguyu bir arada yaşar. Çocuğu hayatta olduğu için bu durum onun sevincidir. Davanın olumsuz sonuçlanma ihtimali anneyi ürkütür. Ancak her şeye rağmen umudu da vardır annenin.

⁴⁶ Özer, a.g.e., s. 36.

Şairin ısrarla anneyi bir topluluğa hitaben konuşurmasının sebebi ise onun toplumcu gerçekçi anlayışıyla ilgilidir. O, özelden genele bir ulaşım çabası içindedir. Bir annenin hapisanedeki oğluna karşı hissettiklerinin herkes tarafından algılanmasını sağlamaya çalışmaktadır. Özer'e göre duyarlı bireyler, duyarlı bir toplumun oluşmasını sağlayacaktır.

Kemal Özer'in şiirleri, daha çok toplumun aksadığını düşündüğü yanlarını anlatır. O, şiirlerinin ön planına olayın kendisini yerleştirir. Arka planda ise bir direnme hali ve sorumluluk duygusu vardır. Özer'e göre ozanın görevi "Tökezleyen her şeye direnç getirmektir."⁴⁷ Sorun hangi alanda olursa olsun şair duruşunu sergilemeli ve kimliğini ortaya koymalıdır. "Savaş" konusu da Özer'in sorunsallarından biridir:

*"Sen orda başlarsın söylemeye, ben burda
bir ağızdan konuşmasak da söylediğimiz bir*

*bırakın bir sevda köprüsü olarak kalsın
şu gökkuşağı, şu yürekteki yüreğe akan karanfil*

*Sen orda tutarsın soluğunu ben burda
bir haber değmiş sanki kanatlarına kuşların*

*aynı dili konuşmasak da kaygımız aynı
ölüm sanki avucumuza bir konar bir havalanır*

*Sen orda çırpır durursun, ben burda
nasıl temiz ve ak ise sabahın ilk ışığı*

*ilk yaşam çılgılığı doğan bebeğin, gelinin duvağı
yine öyle kalsın, kirlenmesin bu savaşla*

*Sen orda yorgun düşersin, ben burda
gecelerimiz uyku tutmaz, ellerimiz sürekli ıslak*

⁴⁷ Kemal Özer, "Ozanın Görevi," *Yeni a Dergisi*, Hilal Matbaacılık, S. 1, İstanbul, s. 5.

*önümüzde bir türlü eksilmeyen bir kirliler yığını
arınmak nedir bilmiyor sanki biz yıkadıkça*

*Sen orda sarsıcı bir titreşim, ben burda
kanamaya hazır bir çizik, bir utangaç gölgesi*

*susanların suratlarında, acıya kulak tıkayanların
ve girmekten kaçanların*

barış türküleriyle kurulan barikata”⁴⁸

Şiir, her ne kadar ikilik ve üçlük şeklinde yazılmış olsa da mısralar arasında bölünmez bir anlam bütünlüğü olduğu görülür. Tüm mısralar birleştirildiğinde oğlunu savaşa gönderen annenin, onunla etle tırnak gibi tek bir vücut oluşturduğu gözlemlenir. Şiirde bahsi geçen üçüncü çoğul kişiler de vardır. Şiir, anne ve oğlunun manevi dayanışması ve bu dayanışmanın dışında kalan insanlardan oluşur. Yalnız, dikkat edildiğinde şairin kastettiği savaşın adı sanı belli değildir. Kemal Özer, hümanizmaya önem veren bir şairdir. Oğulların öldürüldüğü, ailelerinin yasa boğulduğu hiçbir savaş onun dünyasında destek bulamaz. Özer’in asıl mücadelesini verdiği kavram haksızlıktır ve buna karşı mücadeleyi de yazdıklarıyla yürütmektedir.

İlk mısralarda anne ve oğul arasındaki birlik ve beraberlik, Özer’in kendi davasındaki genel tutumunun somut bir göstergesi niteliğindedir: “Sen orda başlarsın söylemeye, ben burda / bir ağızdan konuşmasak da söylediğimiz bir” diyen anne, Özer’in başkumandanı gibidir. Şair, düşüncelerinin baş elçisi olarak anneyi görevlendirmiştir. “Sen” ve “ben” sözcükleri ise birer kıyaslama aracı olarak değil, tamamlama; bütünleme amacıyla kullanılmıştır. “bırakın bir sevda köprüsü olarak kalsın şu gökkuşağı / şu yürekten yüreğe akan karanfil” dizeleri henüz şiirin başında şairin niyetini sergiler. Özer, sevdanın ve yaşamın güzelliklerinin yanlısıdır. Doğadaki oluşumları şiirlerinde mecazi bir anlatımla sergilemeyi tarz edinen şair, doğayı insan bünyesiyle iç içe vererek geniş bir sentez oluşturur. Gökkuşağının uzantısı şairin dünyasına bir köprü olarak işlemiş, renk cümbüşü ise sevdayı

⁴⁸ Özer, “Oğullarımız Savaşmasın Diyen Anaların Söylediği,” a.g.e., s. 51-52.

çağrıştırılmıştır. “Yürekten yüreğe akan karanfil” söylemiyle de sevda bir nehir olup yüreklere akmıştır. Şair sevdayı yorumlarken, simgeleri olabildiğince pekiştirmektedir. “Sen orda tutarsın soluğunu, ben burda / bir haber değmiş sanki kanatlarına kuşların” ibaresinde de aynı tutum devam eder. Gökkuşağının köprü, karanfilin ırmak olduğu bir dünyada haberleşme aracı olarak da kuşların seçilmesi olağandır. Şair, şiirdeki doğal dokuyu bozmamak için seçici davranır. Kuşların kanatlarına değen haberin ne olduğu sonraki mısralarda anlaşılmaktadır. “aynı dili konuşmasak da kaygımız aynı / ölüm sanki avucumuza bir konar bir havalanır” söylemiyle kuşların güzel haberler getirmediği görülmektedir. Anne ve oğul birbirlerinin hayatları hakkında endişe duymaktadır. Aynı dilden kasıt, konuşulan lisan değildir. “Dil”, yaşadıkları hayatların, yaşam koşullarının simgesi olarak kullanılmıştır. Oğlu savaşta olan annenin, onu her an kaybetme düşüncesi, yaşamını oğlundan farksız kılar. “Sen orda çırpır durursun, ben burda / nasıl temiz ve ak ise sabahın ilk ışığı”, “ilk yaşam çılgılığı doğan bebeğin, gelinin duvağı / yine öyle kalsın, kirlenmesin bu savaşla” mısralarıyla özelden genele bir geçiş görülür. Anne ve oğul arasındaki bağ ve kaygının temel sebebi olan savaş, genel düzenin yıkıcısı konumundadır. “Sabahın ilk ışığı, doğan bebeğin ilk yaşam çılgılığı, gelinin duvağı, yaşamın acıcılığının ve doğallığının göstergeleridir. Şair, yaşamın doğal ritminin bozulmasına tehdit oluşturan savaşların, tüm güzelliklerin yok olmasına sebep verecek kadar bitirici bir güç olabileceğinin altını çizer. Sonraki mısralarda anlatılmak istenenler öncekileri destekler niteliktedir. “Geceleri uykunun tutmaması, ellerin sürekli ıslak olması, yıkandıkça bitmeyen kirliler” söylemleri korkuların doğurduğu sonuçları işaret eder. Şiirin sonlarına gelindiğinde ise şair hedef kitesini belirleyip, insanların vicdanlarına seslenir. “Sen orda sarsıcı bir titreşim, ben burda / kanamaya hazır bir çizik, bir utanç gölgesi / susanların suratlarında, acıya kulak tıkayanların / ve girmekten kaçanların / barış türküleriyle kurulan barikata” ifadesinde savaşa, acılara kayıtsız kalan; barış için mücadele edenlere destek vermeyenler eleştirilmektedir.

Kemal Özer için savaşın adı, şekli, boyutu önemsizdir. Onun için aslolan “insan” olgusudur. O, birlik, beraberlik ve ısrarcı dayanışmanın bir gün mutlaka tüm sorunların üstesinden geleceğine inanmıştır.

Oğulları Öldürülen Analar kitabının son şiiri olan “Çoğul Ana” şiirindeyse Özer, genel bir toparlama yapar. Savaşın adını belirtmeyen şairin, acıları çeken annelerin de ayrıştırıcı özelliklerini sunmaması onun duruma genel bakışını sunar. Ona göre tüm acılar ortaktır. Acıyı çekenlerin ağıtları, savaşların nedenlerinden, ya da tarafların haklılık derecelerinden çok daha mühimdir. Bu nedenle savaşlar “acı” temasında birleşirken bu acıları çeken analar da “çoğuldur”.

*“Ben anayım nerede olursa olsun
her oğul başımın üzerinde bir gökyüzü
her kız bir sap çiçek uçurumun kıyısında –
ben anayım, gökyüzüdür soluduğum
tutduğum bir çiçek sapı, boşluğa savruldukça.*

*Ben anayım, gözaltında yitirilmişse biri daha
taşırmadan duramam öfkemi sokaklara,
yazmadan ateş kızılı harflerle adını
yazmadan duramam –ben anayım-
adını ateş kızılı harflerle alnıma.”⁴⁹*

Özer’in birleştirici ve yayılımcı iradesi her fırsatta öne çıkar. “her oğul başımın üzerinde bir gökyüzü / her kız br sap çiçek uçurumun kıyısında” diyen bir anne, tüm çocukların annesidir. Çocuklar “nerede olursa olsun” onları düşünen bir “anne” vardır. Oğullar, bir gökyüzü kadar engin, kızlar, bir çiçek kadar zariftir. “ben anayım, gökyüzüdür soluduğum / tutduğum bir çiçek sapı, boşluğa savruldukça” diyen bir anne, gökyüzüne benzettiği oğlunu bir nefes gibi içine çekmekte, boşluğa savrulduğu anlarda ise bir çiçeğe benzettiği kızına tutunmaktadır. Zerafetin simgesi olan çiçek, yeri geldiğinde annenin tutunacak tek dalı olmaktadır. Özer’in, anne ve çocuk konulu şiirleri göz önünde bulundurulduğunda ilk kez bu kadar net bir şekilde kız çocuğundan bahsettiği fark edilir. Çünkü bu şiir, genelin; toplamın şiiridir.

“Ben anayım, gözaltında yitirilmişse biri daha” dizesinde dikkati çeken kelime “yitirmek”tir. Özer, sözcükleri özenle dizeleyen bir şairdir. “Yitirmek”

⁴⁹ Özer, *Çoğul Ana*, a.g.e., s. 59.

zamanla oluşan eylemler için kullanılır. Şiirin bütünündeki genelleme ve yayılcılık her bir kelimedede ayrı ayrı da görülür. Şair, bu sürecin, bu kötü gidişin sorgulayıcısıdır. Yitiren, kaybeden anne, öfkeli ve üzüntülüdür. “yazmadan ateş kızılı harflerle adını / yazmadan duramam -ben anayım- / adını ateş kızılı harflerle alnıma” diyen annenin hissi ateş, rengi kızıldır. Bu ateş, onun ilk bakışta görünen yerinde; alnındadır. Sözcük gruplarının yinelendiği bu mısralarda, dışa vuran duygular pekiştirilmekte, okuyucunun zihninde kalıcılık sağlanmaktadır. “yazmadan duramam –ben anayım-” diyen anneyle, şair işbirliği içindedir. Anne acısını alnına, şairse mısralarına dökmektedir.

Toplumcu Gerçekçi Dönem’de yazılmış olmasına rağmen anlamın diğerlerine nazaran daha kapalı olduğu Özer şiirlerine de rastlamak mümkündür. Bu dönemde, şiirsel özellikleri ikinci plana atıp, direkt mesaj verme kaygısı taşıyan şairin, dolaylamaya başvurduğu nadiren de olsa görülmektedir.

*“bir balkon kapısı aralanıyor sabaha.
Gidip gelen bir çay bardağı, küçük kızın ağzıyla
kahvaltı sofrası arasında. Telaşlı terlikleri
annenin, ‘unutulmuş bir şey kalmasın’ la
‘vakit geçiyor’ arasında.”⁵⁰*

İlk bölümü verilen şiirin mısraları, akıllara şairin “Kıyı” şiirini getirir. “Bir kadın bir adam sanki asılı / Gitsinler gelsinler diye boşlukta / Birbirini duyana kadar ağızları.”⁵¹ dizeleriyle “Gidip gelen bir çay bardağı / küçük kızın ağzıyla / kahvaltı sofrası arasında.” mısraları neredeyse aynı kelime ve benzer çıkış noktalarıyla oluşturulan farklı anlamda iki şiirdir. Boşlukta gidip gelen iki sevgili olduğunda romantizm ön plana çıkmaktadır; ancak kahvaltı sofrasında küçük kızın ağzıyla kahvaltı arasında gidip gelen çay bardağı çocuğun yetişme telaşını gösterir. Benzer kavramlar, kullanılış şekillerindeki tarz değişikliğiyle, farklı çağrışımlar yaratabilmektedir. İlk kez Özer’in anne ve çocuk konulu bir şiirinde erkek evlat

⁵⁰ Özer, Onların Sesleriyle, *Onların Sesleriyle Bir Kez Daha*, Demet Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 39.

⁵¹ Kemal Özer, “Kıyı,” *Gül Yordamı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1959, s. 13.

yoktur. Şiirin ilk bölümünün işlevi sonraki kısımlara hazırlık şeklindedir. Sonraki bölümde düğüm başlayacaktır:

“Bir çekişme sessiz ve sızılı. Anne, dudakları gerilmiş,

*saçlarını örüyor kızın. Küçük kız iç çekerek
katlanıyor saç diplerinde biriken sızıya.*

*Her sabahki an. İkinin de bir türlü akıl erdiremediği:
‘niye bu kadar dalgın’la ‘neden bu kadar hoyrat’a.’⁵²*

Anneyi “sessiz ve sızılı” bir çekişmeye iten, henüz kahvaltı sonrasında; güne yeni başlayacakken dudaklarının gerilmesini sağlayan neden, kızın da saç diplerini sızlatmaktadır. Ancak küçük kızın iç çekerek bu sızıya katlanması, artık bu duruma alışmış olmasından ileri gelir. Her sabah aynı durumu yaşayan anne ve kızın “dalgın” ve “hoyrat” olmasının güçlü bir nedeni vardır.

*“Hem her sabahki an, hem değil. Tanıdık sesleri
bastırarak içeri doluyor sokak, çekip alıyor
ikisini de o andan. Yürüyorlar bir süre,
bildikleri bütün sözcükleri değiştire değiştire
yürüyen kalabalıkla birlikte.*

*Geri döndükleri vakit, “Senin baban da” diye
başlayan bir cümlenin arkasını getirmek istemiyor
anne, ama kız birden anlıyor ki
söylenmeyen o sözlerle ilgisi var
saç diplerini sızlatan sabırsız parmakların.”*

Tanıdık sesleri bastırıp içeri dolan, anne, kızını o andan çekip alan sokak, ikisini de bir süreliğine geçmişe götürür. Aslında kurulan tüm cümleler bir anlık dalgınlık ve geri dönüşü anlatır. Tanıdık seslerin bastırılması, zihnin yaşanılan dünyadan koptuğu anı tasvir eder. Bu geçiş halinin temsilcisi sokaktır ve anne-kız aynı frekanstadır. Dahası birlikte yürüdükleri bir kalabalık da söz konusudur. Onlar

⁵² Özer, “Onların Sesleriyle,” a.g.e., s. 39

gibi düşünen, aynı hisleri paylaşan, belki de aynı sebepten geçmişe takılıp kalan başka insanlar da vardır. Özer, insanları ve olayları belli başlıklar altında toplamayı, kişilerin birbirine benzeyen yanlarını ortaya çıkarmayı ve meseleleri geniş çapta sunmayı ülkü edinen bir şairdir. Şiirin son bölümünde dalgınlığı geçip kendine gelen anne, konunun ve şiirin düğümünü çözme yoluna girer; ancak cümlesi yarım kalır. “Senin baban da” diye başlayan ve tamamlanmayan ifade, annenin psikolojisindeki travmanın nedeninin eşinden kaynaklandığını gösterir. Annenin eşi hakkındaki görüşü belirsizdir. Onu özlediği için mi yoksa ona kızdığı için mi bu tavırda olduğu anlaşılabilir; ancak şiirin yazıldığı dönem göz önünde bulundurulduğunda şairin, karı-koca arasındaki basit bir ayrılığı konu edinme ihtimali zordur. Özer’in anlatmaya çalıştığı, babasız ve eşsiz kalan bir ailenin dramıdır. Bu dramın sebeplerini şair, bir şiire sığdıramamıştır. Kemal Özer’i okuyan ve anlayanlar için meseleler, ve onların sebep ve sonuçları bir bütündür. Özer’in diğerlerinde olduğu gibi bu şiirde de sorgula(t)ma hali devam eder.

2.2. GÖÇ, GURBET

Kemal Özer’in göç ve gurbet konulu şiirlerinde bir sorunsal vardır. Bu sorunsal genellikle siyasi meselelere ya da ekonomik güçlüklerle dayanır. Buldukları coğrafyada geçim derdine düşen grupların başka coğrafyalara doğru yola çıkışı ekonomik güçlükler bünyesinde yer alır. Konuştukları dil ya da bağlı oldukları etnik grup dolayısıyla göçe zorlanan insanların yaşadığı problemin temelinde ise ülkelerin siyasi anlayışları yatmaktadır. Özer, göç ve gurbet konulu şiirlerinde göçün nedenleri ve zorluklarını anlatmakla yetinir. Sorunlara bir çözüm önerisi getirmeyi. Ancak diğer konularda yazılmış olan şiirleri ve Özer’in karakteri göz önünde bulundurulduğunda, şairin çözümü nerde gördüğü ortadadır. Şair, her türlü haksızlığa karşı bir duruş sergilemekle birlikte bilinçli ve kolektif bir toplum anlayışını önemsetmeye çalışmıştır.

Özellikle, ekonomik problemlere dayanan göç şiirlerinin çoğunda kişilerin geleceği hakkında belirsizlik hakimdir. Özer bu tarz şiirlerde, terk edilen ve gidilen yerler arasında kıyaslama yapar.

Siyasi meselelerin konu edildiği şiirlerde ise Özer'in yurt içi ve yurt dışı olmak üzere dünyanın her bölgesindeki sınır dışı edilmelere karşı duyarlı bir tavır sergilediği gözlenir.

Göç ve gurbet konulu şiirlerinin ana teması özlemdir. Terk edilmek zorunda kalınan topraklara karşı hasret ön plandadır. Bu temayı destekleyen diğer bir duygu ise acıdır. Göç edip de mutlu olan bir bireye Özer'in şiirlerinde rastlanmaz.

Kemal Özer'in göç eden insanları anlattığı şiirlerinin çoğunda terk edilen coğrafya ve gidilen yer hakkında bilgiler verilir. Bunlar ansiklopedik bilgi formatında değildir. Çoğunluğunu köyden kente göç konusunun oluşturduğu bu şiirlerde bilgiler karamsar bir bakış açısıyla ve sitemkar bir şekilde sunulur. İnsanları göçe zorlayan nedenler genellikle hayat şartlarıdır. Göç sonrası yerleştikleri kentin zorluklarının ise geldikleri yerden farkı yoktur. İki bendi verilecek olan şiirin ilk bölümünde köy yaşamı, ikinci bölümünde ise kent hayatının zorlukları üzerinde durulmuştur:

“(…)

*bıaktın ırgatlığı düştün yollara
savrulan tozlarını harman yerinin
ayran beyazını kerpiç gölgesini
içinde bir türlü çözemediğin
bunca alınterine karşılık
yıldan yıla çoğalan yenilgi
iki göz gibi açılan her öğünde
her çocuğunda iki göz gibi
bıaktın utancı düştün yollara”⁵³*

Şiirin verilen ilk bölümünde Özer'in sosyalist yaklaşımı öne çıkar. Özer, toplumun her kesiminin ülke ekonomisinden hak ettiği ölçüde yararlanmasını isteyen

⁵³ Kemal Özer, “Göç,” *Kavga'nın Yüreği*, Yücel Yayınları, İstanbul, 1973, s. 22.

bir şairdir. Özellikle alt kesimde yer alan, ezilen, sömürülen ve kendi kaderine bırakılan insanların geçim zorlukları şair tarafından sürekli konu edilir. Şiirde de görüldüğü üzere köylünün yaşadığı coğrafyayı terk etme nedeni ekonomik sıkıntılardır. Şair, “harman yerinin savrulan tozlarını, ayran beyazını, kerpiç gölgesini” bırakıp giden köylünün aslında nasıl bir çaresizlik içinde olduğunu anlatmak istemiştir. “Çalışan, emek veren, alınteri döken köylü,” buna rağmen zaman ilerledikçe daha sıkıntılı bir yaşama sahip olmaktadır. İrgatlık yapan, yani bir başkasının işinde çalışan köylünün mağduriyetinin nedeni işverenidir. Özer’in şiirlerinde patronlar daima kazanırken, çalışanlar sefildir. Bu şiirde de aynı sefalet ön plandadır. “Her öğünde, çocuklarda iki göz gibi açılan” tabiri de aile içinde çocukların beklentilerinin karşılanamadığı, babalarında ise buna karşılık hayalkırıklığı ve utancın olduğu göze çarpar. Aile, babanın utancı ve kararıyla yola çıkmıştır. Şiirin verilecek olan diğer bendinde ise göç sonrası ailenin nasıl bir kent hayatıyla karşılaştığı anlatılır:

*“düşün büyük kapılarına kentlerin
çamur kardın taş taşıdın omuzlarında
yolları süpürdün sabahtan akşama
aynı huzursuz yorgunluk geceleyin
aynı yoksul avuntu değişen ne
değiştirmek değilse göç dediğin
kırgın ve horlanmış bakışlarını
neye yarar yollara düşmek
değiştirmek değilse alınyazını”⁵⁴*

Şair, köyü “ayran beyazıyla, kerpiç gölgesiyle” tasvir ederken, kenti, büyük kapılarla simgelemiştir. İlerleyen dizelere bakıldığında kentin göç eden aileye kolaylık sağlamadığı görülür. Köyde ırgatlık yapan baba, kentte de çamur karıp, taş taşıyıp, yolları süpürür. Babanın yükünde bir hafifleme yoktur. “aynı huzursuz yorgunluk,” “aynı yoksul avuntu” sözleri değişenin sadece mekan olduğunu gösterir. Göç, Özer’in şiirlerinde zorunluluk sonucunda gelişir; ancak genellikle önceki

⁵⁴ Özer, a.g.e., s. 23.

sorunların çözüme kavuşmadığı göze çarpar. Çünkü sömürücü sistem tüm alanlarda toplumu çevrelemiştir. Özer, her ne kadar yalnızca ezileni anlatıyor gibi görünse de aslında ezenin varlığını da şiir içindeki ayrıntılarda görmek mümkündür. “Baba”nın, ailesine karşı utanmasında, kente göç sonrası huzursuzluğunun devam etmesinde pay sahibi kesimin olduğu anlaşılır. “Kırgın ve horlanmış bakış” ibaresindeki edilgen anlatımda da gizli bir öznenin; tesir edenin var olduğu sonucu çıkmaktadır. Sömürünün etkisiyle horlanan toplumun alt kesimindeki köylü iken, hor görense bu sistemin üst basamağında yer alan, emekçileri kullanan, yaşam standartlarından memnun olanlardır. Kemal Özer, şiirlerinde karamsar bir tablo çizip, meseleyi sahipsiz bırakmaz. O, köylünün ekonomik zorluklar sonrası çözümünü kente göçte bulmasını eleştirmektedir. Şair, bu şekilde süreç devam ettiği takdirde bu durum toplumun “alinyazısı” olacaktır demek istemektedir. Özer, tüm söylenmesi gerekenleri bir şiire sıkıştırır. Onun genel düşünce yapısına göre haksız kazancın önlenip, emeklerin karşılığının ödenmesinin ve köylüsüyle, şehirlisiyle eşit bir toplumun oluşabilmesinin gereği devrimdir. Göç, Özer’e göre bir çözüm değildir.

Kemal Özer’in şiirlerinde, durumundan memnun olmayan köylünün; özellikle de tarım işçilerinin “göç” etmek zorunda kaldıklarına rastlanır. Ancak köylülerin gittikleri yerde daha iyi standartlarda yaşayacakları belirsizdir. “Göç” her defasında onlar için bir zorunluluktur. Çünkü bedensel yorgunluklarının karşılığını alamayıp, sefalet içinde yaşamaktadırlar:

*“bu türkü yoksul gurbetçinin türküsü
yollara düşer ya sırtında yorgan
ıssız avuçlarında yılların nasırı
kovulur ya kıraç topraklarından
sahipsiz göçebe bozkır sürgünü”⁵⁵*

Özer’in şiirlerinde bolluğun, zenginliğin konu edildiğine rastlamak zordur. Özellikle göç edenlerin anlatıldığı şiirlerde, sefalet, zorlukla mücadele ve bir beklenti durumu söz konusudur.

⁵⁵ Özer, “Toprağa Bastıkça Söylenen,” a.g.e., s. 54.

Yalnız bırakılan, kovulan; göçe zorlanan insanların hayatları bir türkü niteliğindedir. Şair bu yakınlıkla, Anadolu insanını sahiplendiği gibi, bir yandan da türkülerin ne derece konsantre yaşanmışlıklardan meydana geldiğini gösterir. Özer, kendi toplum yapısına mercek tutmayı; olanı yansıtmayı ve yüzleşmeyi seven bir şairdir. O, Anadolu insanını anlar ve anlatmaktan usanmaz. Çünkü Özer'e göre şiirin bir dinamiği; amacı vardır. Şair, hayatın içinden olanı bir görgü tanığı gibi bire bir aktararak bu amaca hizmet eder.

“yollara düşer ya sırtında yorgan” diye bahsedilen gurbetçi vehamet içindedir. Gurbetçinin avuçlarıyla, yaşadığı bozkırı tanımlayan sıfatlar arasında paralellik göze çarpar. Avuçlar ıssız, bozkır ise sahipsizdir. Tüm ifadeler, hayatın içinden bir trajediyi anlatır niteliktedir. Dört bölümden oluşan şiirin ikinci bölümünde ise gurbetçinin göçe neden zorlandığı konu edilir:

*“bu türkü dökülen terin türküsü
yaz günü belirir ya alınlarında
toplarken pamuğu biçerken buğdayı
doldururken ambarları ağız ağıza
karşılığı ödenmeyen bir türlü”⁵⁶*

İlk bölümde kıraç topraklar olarak anılan yerden, ikinci bölümde buğday ve pamukların toplanıp ambarlara doldurulduğu, verimli bir alan olarak bahsedilmiştir. Bu durum, şiirdeki bölümlerin sırasıyla, olay sırası arasında farklılık olduğunu gösterir. Gurbetçi göçe zorlanmadan önce, pamuğun toplandığı, buğdayın biçildiği verimli bir arazi vardır. Toprağın kıraçlaşmasının nedeni, emeğinin karşılığını alamayan çiftçinin işini bırakması olabilir. Ambarların ağız ağıza dolduğu bir sektörde, mutlaka kazananlar vardır. Sırtına yalnız bir yorgan alıp, göç eden çiftçi ise yoksulluğa terk edilendir. Özer'in sınıfsal farklılıklarda, eleştirdiği ve arkasında durduğu kesimler bellidir. İşverenler zalim, köylü mazlumdur. Teslimiyeti kabullenmeyen şair, şiirin bir bölümünde mutlaka gerekli göndermeyi yapar. Çiftçilerin emeklerinin karşılığını ödemeyen kesimin, işçileri göçe zorlayarak, toprakların verimini kaybetmesine de sebep verdiği düşünülür.

⁵⁶ Özer, a.g.e., s. 54.

*“bu türkü sabırla emeğin türküsü
mekikleri nasıl işlerse yaşamın
nasıl dokursa eylem kumaşını
kurduğu tezgahta pir sultan'ın
yarını da öyle yaratır kol gücü*

*bu türkü geleceğin türküsü
bilenmiş uykularında tohumun
geçmiş bedrettin'den delmiş toprağı
devşirecek sevincini anadolu'nun
açacak asıl sahibine yeryüzünün”⁵⁷*

Şiirin son iki bölümünde Kemal Özer, olaya tarihsel bir boyut kazandırmıştır. Alevi önderleri Pir Sultan Abdal ve Şeyh Bedrettin verilen mücadelenin simgeleri olarak şiire yerleştirilmiştir. Bu iki ismin ortak yanı, ikisinin de Anadolu topraklarında yaşayıp, kendi emekleriyle beslenerek aynı zamanda dönemin düzenine karşı oluşlarıdır. Şair, arasında yüzyıllar olan olayları birbirinden farklı görmez. Onun için asıl mesele, farklı zamanlarda oluşan olaylar arasındaki ortak mücadele ve başkaldırı hissidir. Özer, halkı göçe zorlayan sistemi ve kurucularını bir kez daha, bu defa gücünü tarihin bilindik isimlerinden alarak eleştirmiş, okuyucudaki etkinin artmasını sağlamaya çalışmıştır.

Kemal Özer de, farklı coğrafyalardan göç edip İstanbul'a yerleşen ve burada hayatlarını birleştiren bir anne babanın çocuğudur. Annesi Bulgaristan'dan, babası Sivas'tan İstanbul'a göç eden şair⁵⁸, bir şiirinde bu durumdan bahsetmiştir. Şiirin verilecek olan ilk bölümünde şairin kendisi, ikinci bölümünde babası ve son bölümde ise içinde buldukları son durum anlatılmıştır:

*“Karşısına oturup konuştuğun biri
sormuş gibi usulca sana*

⁵⁷ Özer, a.g.e., s. 55.

⁵⁸ Simge Özer Pınarbaşı, “Aile Ortamı”, Kemal Özer için Anı Fotoğrafları, Yordam Kitap, İstanbul, 2011, s. 17.

*anlat nerden kalkıp nereye geldiğini
ne yaptığını otuz sekiz yıldır –
oturup karşısına bir park sırasında
üç yanı denizlere açılan bu kentin.”⁵⁹*

Şair şiirin ilk bölümünde düşüncelidir. “Üç yanı denizlere açılan kent” İstanbul’da, denize karşı oturup kendi hayatını sorgular. Otuz sekiz yılının, yani tüm ömrünün nasıl geçtiğini, karşısında biri varmış gibi kendi kendine anlatmaktadır. Şairin bu durumu anlatma şekli yazdığı bu şiirdir. Sorgulamaya kendi hayatından başlayan şair, şiirin devamında kapsamı arttıracaktır:

“(…)

*Baban bir gurbet hazırlığıdır
eşiğinde bozkır kapısının.
Yüreğinin içinde hep aynı duyarlık –
sanırsın yeni çıkacak yola
yoksul bir köyünden Sivas’ın
yaşı erdiğinde erlik yaşına.”⁶⁰*

Şiirden hareketle Özer’in babasının kente göç nedeninin de farklı olmadığı görülür. Yoksulluk, insanları göçe zorlayan başlıca sebeptir. Özer, göçün üzerinden yıllar geçmiş olmasına rağmen babası üzerindeki tesirin hiç değişmediğini gözlemler. Bu tespit, göçün insanlar üzerinde nasıl kalıcı bir etki oluşturduğunu göstermektedir. Şiirin son bölümünde ise şair, göç etme kavramına değişik anlamlar yükler:

*“Anlat nasılsa bulduklarını
toprağına dönmeyen bu ırmakla
kökünden ayrı düşmüş ağacın.
Anlat taşıdığın göçebe kanı –
bunca yıl bir tutarak sılayı yaşamla
gurbetle aynı düşünerek dünyayı.”⁶¹*

⁵⁹ Kemal Özer, “Bir Doğum Yıldönümünde Söyleşi,” *Yaşadığımız Günlerin Şiirleri*, Yordam Yayıncılık, İstanbul, 1989, s. 17.

⁶⁰ Özer, a.g.e., s. 17.

⁶¹ Özer, a.g.e., s. 17.

Şiirin verilen son bölümü Özer'in tüm hayatını özetler. Şiirin başında kendi hayatını sorgulamaya başlayan şair, bir sonuca varmıştır. “Toprağına dönmeyen ırmak”ın şairin babası, “kökünden ayrı düşen ağaç”ın ise annesi olduğu düşünülür. Çünkü ırmaktaki hareketlilik şairin babasının karakterine, kökünden ayrı düşen ağaç tabiri ise annesinin mahsunluğuna yakışmaktadır. Bulgaristan göçmeni bir anneyle, Sivas’tan İstanbul’a göç eden bir babanın çocuğu olan Özer, bu iki farklı coğrafyaların birleşimi sonucunda var olduğunu düşünerek, kanında göçebeliğin nüfuz ettiği noktasına varır. Bendin sonlandırılma biçimi ise dramatiktir. Şair, sılayı, yani atalarının topraklarına olan özlemi yaşamla bir tutarken, gurbette olduğu ve dünyasının burada şekillendiği gerçeğini de kabullenir. Yaşamı geldiği topraklar, gurbeti de yaşadığı dünya olarak gören şair mutsuz ve buruktur. Göç onun hayatında da duygusal hasarlara yol açmıştır.

Diğer bir şiirde Özer'in konuya yaklaşımında farklılık gözlenmez. Göç sonrası gurbet şartları, kişilerin hayatında fiziksel ve ruhsal sorunlara neden olmaktadır. Bu kez gurbete giden iki kardeştir:

*“Küçüğü büyüğü olmaz gurbetin
sen kente gidersin, bacın tarlaya
ikinizin de güm güm vurur sırtına azık torbası
iki yavru kuş kanat çırpar şakağında
gün boyu iki büklüm durmaktan
ikinizin de bel kemiğinde iki büklüm sancı
nereye varırsa yol sen orda inersin
nerde savrulursa harman oraya çağırırlar bacını
yakını ırağı olmaz gurbetin”⁶²*

Kemal Özer, göçün nedenlerini ve gurbetin sıkıntılarını dile getirirken genellikle aile fertlerinin yaşamlarından yararlanır. O, konuya toplumun en küçük biriminden yola çıkarak yaklaşır. Kimi zaman tüm ailenin göç etmek zorunda kaldığı görülürken, bazen de ailenin çalışabilir durumdaki fertlerinin mevsimlik iş için

⁶² Kemal Özer, “Gurbetçi Dediğin,” *İnsan Yüzünün Tarihinden Bir Cümle*, Yordam Yayıncılık, İstanbul, 1990, s. 18.

gurbete gittikleri dikkat çeker. “Küçüğü büyüğü olmaz gurbetin” dizesi zorunlu seçmeli bir durumun olduğunu, seçeneklerin sınırlı kaldığını gösterir. Göçün temel nedeni yine ekonomik sıkıntıdır. Kente giden büyük, tarlada çalışansa küçük kardeştir. Kardeşlerin gittikleri yer farklı da olsa karşılaştıkları olumsuz koşullar aynıdır. Özer, önceki şiirlerinde olduğu gibi bu kez de kent yaşamıyla, kırsal yaşam arasında fark olmadığını dile getirmeye çalışmaktadır. “Nereye varırsa yol sen orda inersin” ifadesi ise belirsizliğin ne derece baskın olduğunu gösterir. Büyük kardeş, kente gidip çalışma umuduyla her şeyi göze almış durumdadır. Kız kardeşinin de akıbeti benzerdir. “Nerde savrulursa harman oraya çağırırlar bacını” dizesi bu benzerliği destekler. “Gurbetin yakını ırağı olmaz” diyen şair, problemi bütünüyle geneller. Küçük, büyük fark etmeksizin, kentte veya kırsalda, yakın yada uzakta karşılaşılan tüm güçlükler birbirinden farksızdır. İnsanları göçe mecbur bırakan onların çaresizlikleridir.

Şiirin ikinci kısmında ise şair, çaresizlik içindeki gurbetçileri umutsuz bırakmaz. Çalışan, azla yetinen, özleyen, akıbeti belirsiz ama umudunu yitirmeyen gurbetçiler her şeye rağmen yaşamaktadırlar:

*“Üçe beşe bakmaz gurbetçi dediğin
ister gaz lâmbasında uçuşsun kelebekler gibi
ister elektrik ışığında konup kalksın kentin üzerine
ikiniz de katık edersiniz ekmeğinin yanına akşamı
kararan harfleri bir sula özleminin
kazılır ikinizin de ceylân derisi yüreğine
nereye serperse rüzgâr sen orda boy verirsin
nerde emek gerekse bacın ırgattır orda
umuda kilit vurmaz gurbetçi dediğin”⁶³*

Şiirin bu bölümünde kent ve kırsal yaşam arasında kıyaslamalar devam eder. “İster gaz lambasında uçuşsun kelebekler gibi” ifadesinde kelebeğe benzetilen kız kardeşin gaz lambasıyla aydınlandığı, ilerleyen mısradan hareketle de diğer

⁶³ Özer, a.g.e., s. 18.

kardeşinse kentte elektrik ışığıyla geceyi geçirdiği görülür. “Üç beşe bakmadan” günü akşam eden gurbetçi kardeşlerin ikisinin de içinde sıra özlemi vardır. Kız kardeş, kırsalın hangi bölgesinde ihtiyaç duyulursa oraya gider. Diğer kardeş ise “nereye serperse rüzgâr sen orda boy verirsin” söyleminden yola çıkıldığında rüzgarın şiddetiyle tomurcukları toprağa savrulup yeni boy veren ekinlere benzetilmiştir. Kardeşleri birbirlerinden ve ailelerinden ayıran geçim sıkıntısıdır. Ancak bunca zorluğa ve mücadeleye rağmen yaşam standartlarında ekonomik bir rahatlama gözlenmez. Kardeşlerin her türlü güçlüğü göze alarak çalışıyor olmalarının tek sebebi yaşamlarını idame ettirme çabalarıdır. Son mısradan ise şair, şiiri umutsuz bırakmaz. Kardeşlerin neyi umut ettikleri belirsizdir. “Umut” kavramına Özer’in şiirlerinde toparlayıcı bir misyon yüklenir. Bu şiirde umut edilenler belirtilmemiş olsa da, Özer’in umuttan bahsettiği yerde güzel günlerin beklentisi söz konusu olduğu bilinir.

Kemal Özer’in şiirlerinde köyden kente ekonomik sıkıntılar yüzünden göç eden köylüler dışında kimlikleri ya da konuştukları diller yüzünden ikinci sınıf insan muamelesi yapıp sınır dışı edilen, gurbete zorlanan insanları da görmek mümkündür. Bu tarz şiirlerde Özer’in konuya evrensel bir gözle baktığı görülür:

*“Zorlanan insanlar.
Bir sabah kimlikleri zorla değiştirilen,
bir sabah zorla sınır dışına
yollanan insanlar. Yanlarına
alabildikleri ne varsa onunla –
adları, dilleri, türküleri,
anıları ve birkaç parça eşya.
Ya alamadıkları?”⁶⁴*

Kemal Özer, şiirlerinin çoğunda Anadolu insanını anlatır. Ancak özellikle siyasi ya da hümanizmanın ağır bastığı konularda evrensel şiirler de yazabilir. Verilen şiirdeki “Bir sabah kimlikleri zorla değiştirilen, / sınır dışına yollanan insanlar”ın bu duruma düşmelerine yol açan devlettir. Şairin, devletlerin insanların

⁶⁴ Kemal Özer, *Bir Adı Gurbet*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1996, s. 19.

yaşama haklarını kısıtlayıp, insani değerleri ötelemesini eleştirdiği görülür. Göçe zorlanan insanların yanlarına aldıkları, onları insan kılan “adları, dilleri, türküleri, anıları” gibi değerlerdir. Şair eşyayı ise “birkaç parça” olarak değerlendirmiştir. Yanlarına alamadıkları; arkalarında bıraktıkları ise okuyucunun hayal dünyasına bırakılmıştır. Şiirde dikkat çeken bir diğer husus “türkü” kelimesidir. Bu kelimedenden hareketle söz konusu olan kişilerin Anadolu insanı olduğu anlaşılır. Ancak Özer’in şiirin tamamını Anadolu insanını kast ederek yazdığını düşünmek doğru olmaz. Şiirin geçtiği kitabın künye bilgilerine ve diğer şiirlerin tarzına bakıldığında özellikle Avrupa’da yaşayan değişik milletlerden insanların çektikleri sıkıntılar üzerinde durulduğu öne çıkar. Göçe zorlanan bu kitleler içinde Anadolu insanının da olduğu, şairin sorunu geniş bir çerçevede ele aldığı anlaşılır.

Aynı kimlik sorunu Özer’in bir başka şiirinde tekrar ortaya çıkar. Bu kez anlam daha kapalı ve imgeler ön plandadır. Özer, yaşanmış olaylar üzerine yazdığı siyasi şiirlerinde anlamı bilinçli bir şekilde kapalı tutar:

*“Yürek ürperten bir akrep ıslaklığı
bir zincir halkası –bulutları karartan-
yeniden yazılmış bir zorba fermanı*

*kanlı bir asit ırmağıydı o gün
adımızı kimliklerden kazıyan*

O gün düze indi ilk göç hazırlığı.”⁶⁵

Özer bu şiirinde birinci çoğul şahıs olan “biz” zamirini kullanarak göçe zorlanan insanlarla bütünlük kurmuştur. Şair bu kez göçün nedenleri üzerinde durmak yerine, tahrip edici etkisinden bahsetmektedir. “Yürek ürperten bir akrep ıslaklığı” ifadesi korkunun şiddetini gösterir. “Bulutları karartan bir zincir halkası”, söylemi ise göç etmek zorunda bırakılan insanların yaşam haklarının kısıtlandığını düşündürür. Şair, bu kısıtlamayı zorbalık olarak değerlendirir. Şairin zorbalık diye nitelendirdiği, insanların isimlerinin kimliklerden silinip göçe zorlanmasıdır. Şair,

⁶⁵ Özer, “O Gün,” a.g.e., s. 21.

isimlerin kimliklerden silinme şeklini “kanlı bir asit ırmağı” ifadesiyle imgeler. “Kan ve asit”, isimlerin ait oldukları kişilerin yok edildiğini gösterir. Şairin, “o gün düze indi ilk göç hazırlığı” ifadesinden anlaşılansa tüm bu gelişmelerin bir gün içerisinde, aniden yaşandığıdır. Göç ve göçe zorlayan nedenler insanların hayatlarını yok olma sürecine getirmiştir.

Göç, başka bir şiirde yurttan ayrılmanın acısıyla bir tutulmuştur. Gurbetse sorunların merkez noktası olmuştur:

“(…)

*yurdumdu su başları, ağaç altları, kış masalları
her birinde bir yankı bana ulaşan
anılan bir titreşim benim adımla
Şimdi ne o yankı ne o titreşim
yurdumun yerinde şimdi bir gurbet
dilimin yeniden konuşulup
adımın anılacağı güne değin*

Göç o güne değin dinmek bilmedi”⁶⁶

Şiirin verilen ilk bölümünde göç öncesi kişinin yaşadığı yurduyla arasındaki sıkı bağ konu edilmiştir. “Subaşları, ağaç altları, kış masalları”yla kişi arasında özdeşleştirme söz konusudur. Kişi, yurdu temsilen verilen bu yerlerle karşılıklı bir bütünlük oluşturmuştur. Şiirin devamında “göç”ün bu bütünlüğü bozduğu görülür. Kişinin yurdundaki o güzelliklerin yerini gurbet almıştır. Kişinin “dilinin yeniden konuşulup, adımın anılacağı” günden kastı yurduna geri dönüş zamanıdır. Ona göre göç bu kavuşma zamanına kadar sürecektir. Şair “göç” ile “dinmek” kelimelerini bir arada kullanarak, “göç”ü, “acı”nın eş anlamlısı olarak düşündürmüştür. Nitekim kişi, kendi dilini konuşana, yurduna dönene kadar bu acı devam edecektir.

⁶⁶ Özer, “Ne Yankı Ne Titreşim,” a.g.e., s. 23.

2.3. İŞÇİ, EMEKÇİ

Kemal Özer'in "işçi ve emekçi" konulu şiirlerinin başlangıcı, İkinci Yeni Dönemi'nde edindiği tarzını sonlandırmasına dayanır. 1970'li yılların başında fikir dünyasında değişime giden şair, seçtiği konuları da bu değişime uygun hale getirmiştir.

Özer'in "işçi ve emekçi" konulu şiirlerine ilk kez "*Kavganın Yüreği*" adlı eserinde rastlanır. Eserin yayımlanmasından önceki yıllarda şairin bakış açısındaki farklılaşmalar çeşitli dergilerde yazdığı makalelerde öne çıkmıştır. "1972, elbette okuyucunun yaşadığı koşullarda oluşmuş duygulara, özlemlere, acılara, isteklere doğrudan karşılık veren şiiri bilinçle değerlendirdiği yıldır. Okuyucuyla, ülkesinin insanıyla bütünleşen ülkesine sahip çıkan, duyarlılığını yeni olgulara ayarlamasını bilen eski yeni, genç yaşlı bütün dinamik ozanların yılıydı"⁶⁷ diyen şairin bu dönemde bireyi anlatan şiirlerden vazgeçip, toplumu konu edindiği görülür. İşçi ve emekçilerse şairin en çok kendilerinden bahsettiği, toplumun başlıca katmanlarından biri olarak sunulmuştur. Şaire göre, "Toplum için yapılan sanat, her şeye karşın büyük aşamalar geçirmiş, cumhuriyetin ellinci yılına birtakım doğrulara vararak, birtakım deneylerden geçerek gelmiştir. Toplumsal gelişmenin içindeki yeri her zamankinden daha belirgindir"⁶⁸ Şair, "toplum için sanat" anlayışının gerekliliğini kavramasının ardından emeğin ön plana çıktığı, üretim ve üreticileri önemseten şiirlere ağırlık vermiştir.

Özer, fikirlerindeki değişimle, "işçi ve emekçi"yi ayrıntılarıyla birlikte anlatmakla yetinmemiş, okuyucuyu da meseleye dahil edip geniş bir çerçeve oluşturmuştur. Şairin, "Okurla ilişkiyi öne alan, onunla bütünleşmeyi sağlayan, nitelik yönünden olduğu kadar nicelik yönünden de genişliği, büyümeyi, çoğalmayı amaçlayan bir edebiyat"⁶⁹ düşüncesiyle yazdığı şiirler, işçi ve emekçilerin toplumun alt sınıfı olarak kalmalarını engellemiş, onların dünyalarını okur ve ardından toplumla birleştirmiştir. "Kimi çağda ozanın tanıklığı ön alıyor, kimi çağlarda ise

⁶⁷ Kemal Özer, "1972'de Şiir", *Yeni a Dergisi*, S. 10, Hilal Matbaa, İstanbul, 1973, s. 4.

⁶⁸ Özer, "Edebiyatımızda Uzlaşma Evreleri," a.g.e., S. 12, s. 11.

⁶⁹ Özer, "Okurla İlişki ve Güncellik," a.g.e., S. 15, s. 4.

ufuk açıcılığı, duygu ve düşünce öncülüğü”⁷⁰ diyen şairin, bu dönemde hangi grupta yer aldığı belirgindir. “Ufuk açıcılığı ve öncülük” kavramlarını üstlenen şair, kendisini de işçi, emekçi ve okur bileşiminin içinde sunarak tek seslilik yaratmaya çalışmıştır. Ayrıca, birlik, beraberlik ve bütünlük vurgularını da şiirlerinin çoğunda ısrarla yaptığı gözlenir.

İşçi ve emekçileri konu alırken Özer’in devrimci yapısının öne planda olduğu görülür. Başkaldırı, eylemci tavır ve statükoyu kırma çabası dikkat çeker. Bu şiirlerde şair, kurulu olan düzeni hedef alarak, kişileri mücadeleye çağırır. Mücadele düşüncesi şair için bir “dava” şeklini almıştır. Davaya uygun olarak düşünen ve yaşayan insanlar övülürken, aksine yaşayan; ya da toplumun sorunlarına karşı kayıtsız kalan kişiler eleştirilmiştir.

Kemal Özer’in “(...) toplumcu edebiyatın amacı bireyi değil insanı yüceltmektir, toplumsal gelişim doğrultusunda ona bilinç ve yön vermektir”⁷¹ şeklindeki düşünce yapısı şiirlerinde de öne çıkar. O, işçi ve emekçilerin sorunlarına tanıklık etmekle kalmamış, ortak bir bilinç oluşturma adına da uyarıcı bir rol üstlenmiştir. Özer’e göre bilinçli bireylerin varlığı bilinçli bir toplumu oluşturacaktır.

Toplumcu gerçekçi dönemde, işçi ve emekçilerin konu edildiği neredeyse tüm şiirlerde bir sorunsal vardır. Şairin, farklı meslek gruplarındaki kişilerde saptadığı ortak problemler dikkat çeker. Genellikle işçiler yaşam olanaklarından yoksun bırakılırken, işverenler haksız kazanç ve rahat yaşam şekilleriyle sunulur. Şairin bu iki kesim arasındaki farkları her fırsatta dile getirerek okuyucuda duruma karşı tepki oluşturmaya çalıştığı anlaşılır. Günün ilerleyen saatlerine kadar çalışan, hak ettiği ücretleri ödenmeyen, göçe zorlanan ve mekanikleşen işçi ve emekçilerin sorunlarına tekrar tekrar değinilir.

İşçi ve emekçiler her ne kadar çeşitli problemler içinde sunulmuş olsa da Özer, hiçbir şiirini karamsarlık noktasına götürmez. Onun toplumdan beklentileri ve gelecekle ilgili hayalleri vardır. Bir yazısında bahsettiği “Umut edebiyatçısı düşsever olduğu kadar gerçekçidir. İnsanların sürekli o iç aydınlığıyla, o insancıl titreşimle

⁷⁰ Kemal Özer, “Şiir ve Gelecek,” *Varlık*, S. 928, Kurtiş Matbaa, İstanbul, 1985, s. 9.

⁷¹ Kemal Özer, “Okurla İlişki ve Güncellik,” *Yeni a Dergisi*, S. 15, Hilal Matbaa, İstanbul, 1973, s. 4.

yaşayacağı günleri düşler.”⁷² söylemindeki “umut edebiyatçılığı” yakıştırmasına uygun tarzda şiirlerini görmek mümkündür. Özellikle 1 Mayıs şiirleri şairin coşkunluğunun en yüksek seviyeye ulaştığı ve umutlarını en açık şekilde dışa vurduğu şiirlerdir.

Çalışmak ve üretmek konularını işlerken şairin sınırları belli bir zaman, kişiler ve coğrafyadan yola çıktığı gibi, geniş ve yayılımcı bir bakış açısı sunduğu da görülür. Hümanizmayı, ırkların ayrıştırıcı özelliklerinden üstün tutan şairin, insanlığın geldiği noktayı tek bir çatı altında birleştirme yolunda, içinde yaşadığı toplumdan beslendiği gözlenir. Aşağıdaki şiirde bu duruma uygun bir yaklaşım ön plandadır:

“Nerden geldiğini soruyorsun ya, bir söyleşi kadar kısadır diyorum, ama dünyanın geçmişi kadar da köklü:

Ter döken ilk insan senin soyun, toprağı ilk işleyen, ilk yapıyı ekleyen doğaya; akşam olurken bir su kıyısında, belini ağaca verip de ilk türküyü söyleyen.

Diyorum ki acılarla yoğrulmuştur soyunun tarihi, ama yalnız onun şafağından çıkılır yola, onurlu bir yarına varmak için.”⁷³

“Bir söyleşi kadar kısa, dünyanın geçmişi kadar da köklü” olan insanlık tarihini şair bir şiirle özetlemek istemiştir. Şairin söyleşiden kastı, bireyle aralarında geçen diyalogtur ve bu diyalog şiirin bütünü oluşturmaktadır.

Şairin insanlık tarihini anlamlandırırken, çıkış noktası çalışan ve üreten insandır. Ona göre üretim, toprağın işlenmesiyle başlamıştır. “İlk yapıyı ekleyen”, belini ağaca verip de “ilk türküyü söyleyen” insan, insanlık tarihinin miladıdır. Özer’e göre insan olmanın şartı çalışmak, üretmek ve emek vermektir.

Anadolu insanına özgü olan “türkü”, tarihî bir süreçle bağdaştırılmıştır. Özer, geçmişini sorgulayan Anadolu insanına, “ter döken ilk insanı” hedef göstermiştir. Özer’e göre tarih, emek veren bir nesille şekillenmiştir.

⁷² ⁷² Kemal Özer, “Umut Edebiyatı Yedi Canlıdır,” *Varlık*, S. 908, Kurtiş Matbaa, İstanbul, 1983, s. 22.

⁷³ Kemal Özer, “Yanıt,” *Kavga'nın Yüreği*, Yücel Yayınları, İstanbul, 1973, s. 15.

Son bölümde, şiirin bütünüyle bağdaşmayan bir örnekleme görülür. Ter döken, emek veren, türkü söyleyen bir nesilden bahseden Özer, “acılarla yoğrulan bir soy tarihini” şiirin son bölümüne yerleştirerek, genel anlamdaki tutarlılığı kırmıştır. Şiirin genel profiline bakıldığında, acıyla yoğrulan bir soy tarihini destekleyici bir durum gözlenmez. Sanki şair, tarih ile geleceği birleştirmek adına sabırsızlanırken, acıların varlığını da yok saymak istememiş gibidir. Ancak; Özer için aslolan , geçmişin emek verilerek kurulduğu ve onurlu bir gelecek için de bu emeğin farkına varılması düşüncesidir.

Özer’in Toplumcu Gerçekçi Dönem’e geçmesinin ardından yazdığı bir diğer “Deniz Orakçısı” şiiri, oluşturulan imgeler ve benzetme yönleriyle dönemin diğer şiirlerinden farklıdır. Bu dönemde okuyucuya doğrudan ulaşmayı hedefleyen şair, şiirsel unsurları ikinci plana bırakıp, göndermelerin sıkça yer aldığı; zihni, edebî açıdan yormayan mısralar oluşturmuştur. Ancak bu şiirdeki imgelerden yola çıkıldığında İkinci Yeni Dönemi’ni aratmayan bir üslup göze çarpar. 1970’li yılların başında toplumcu şiire yönelen şairin, 1973 yılında yazdığı bu şiirden yola çıkıldığında, önceki dönemdeki tarzını bir çırpıda bir kenara bırakmadığı görülür:

*“sor kendi kendine bir sabah
av hazırlığına başlarken
sulara kim salar ilk güneşi
sen kayığına binmesen
orağını almasan eline
ilk ürünü kim biçer denizden ”⁷⁴*

Özer’in işçilerin dünyasını konu alırken yararlandığı başlıca unsur doğadır. Şair için, bir işçi ne kadar önemliyse, doğa da o kadar önemlidir. Çünkü, hangi alanda çalışılırsa çalışılsın, üretimin temelinde tabiat ve unsurları yer alır. Şair, bu önemin farkındadır.

Üç bölümden oluşan şiirin verilen ilk bölümünde, geçimini denizden sağlayan bir birey konu alınmış, güneş ve deniz avcının yaşamıyla bütünleştirilmiştir. Sabahın

⁷⁴ Özer, “Deniz Orakçısı,” a.g.e., s. 16.

ilk ışıklarında sulara salınan güneşin doğuş nedeni, şaire göre avcının ava çıkmasıdır. Şair, hüsn-i talil yöntemiyle avcının emeğini yüceltmıştır. Kavramlar arası münasebet, orak ve deniz kelimeleriyle geniş anlamlar kazanır. Balıkçının küreği orağa, deniz ise tarlaya benzetilmiştir. Çünkü Kemal Özer’e göre ortak payda emektir. Şair, durumlar arasındaki benzetmeyi estetik bir görünümle sunmakla birlikte, kendi düşünce yapısına uygun bir çıkarsamayı da okuyucunun bakış açısına bırakmıştır. Avcının balık tutarken harcadığı enerjiyle, çiftçinin tarla sürerken döktüğü alın teri farksızdır.

Şiirin ikinci bölümünde ise imgelemler devam eder:

*“kent niye bir büyük gergeftir
geçirmiş ilmiğini alınterine
niye aç ağızlarından örülü
bir martı çığlığdır gök
iner kalkar başının üzerine
küçük dalışlarla yoklar tekneni”⁷⁵*

“kent niye bir büyük gergeftir” mısrasında kent, üzerine kumaş gerilerek nakış işlemede kullanılan bir gergefe benzetilmiştir. Bu nakışın ilmiği bireylerin alın terine geçirilmiş ve örgüsü aç ağızlarından oluşmuştur. Şiirin ilk bölümündeki balıkçının kentte yaşadığı, geçim sıkıntısı çektiği ve onun gibi birçok insanın daha olduğu sezdirilmektedir. Kentin gergefe benzetildiği mısralarda, nakış işçilerinin sıkıntılarına da yer verildiği yorumu yapılabilir; ancak “bir martı çığlığdır gök / iner kalkar başının üzerine” şeklinde devam eden mısralar, balıkçının dünyası üzerine toplanan dikkatin dağıtılmadığını, martı ve gökyüzü gibi kelimelerin bu dikkati pekiştirdiğini gösterir. Şiirin ilk bölümünde sulara salınan güneşin, doğaya salınma nedenini balıkçıya bağlayan şair, bu bölümde onu kent yaşamının geçim sıkıntısıyla birlikte sunmuştur. Denizi ve gökyüzünü şiirin içine işleyen şair, son bölümde çerçeveyi genişletecektir:

⁷⁵ Özer, a.g.e., s. 17.

*“bir başınasın yaşamı üretirken
zıpkın çizer kürek acıtır ağ yorar
neden elleri bulunmaz elinin yanında
yorgunluğu neden paylaşmazlar
sofrasına çökerken yeryüzünün
sor kendi kendine bir sabah”⁷⁶*

Şiirin ikinci bölümünde çoğul ifadeler kullanan şair, son bölümde sorunları özelleştirmiştir. “bir başınasın yaşamı üretirken” diye seslendiği bir birey değil, yaşamı ürettiğini düşündüğü kitlenin tamamıdır. Küreğin acıttığı, ağın yorduğu, el emeğiyle kazanmaya çalışan insanlar yalnızdır. “neden elleri bulunmaz elinin yanında / yorgunluğu neden paylaşmazlar” diye sitem ettiği, işçinin ve emekçinin dışında kalan, emek vermeden kazanan kitle olmalıdır. Şair üstü kapalı bir şekilde yaşamı ve düzeni sorgulamaktadır. Şaire göre yaşam, çalışıp yorulmasına rağmen geçim sıkıntısı çekip, bir başına kalan ve bu dünyadan habersiz, iki farklı kesimden meydana gelir. Yeryüzünü bir sofraya olarak düşünen şairin, bu sofradan kimin ne ölçüde pay aldığını sorguladığı görülür.

Kemal Özer, düzeni ve kurucularını sorgularken, emekçiyi yüceltir. İşçilerin çektiği sıkıntı ve acıları dışa vuran şair, dünyanın adaletine de gönderme yapar. Onun şiirlerinde “beklenti” ve “umut” ise her zaman vardır:

“(…)

*en çok da işten çıkma saatlerinde
dizlerimizde ince kesikler ve ağrı
şöyle bir yoklardı avurtlarımızı
dolardı köpüre köpüre bağlama tellerine
ne günün yorgunluğu ne açlık
yeni sulanmış bahçede toprağın ıslaklığı
kısardık gaz lambalarını ve susardık
ertesi günlere içimiz kaynamadan –
bir daha dönmeyeceğiz oraya”⁷⁷*

⁷⁶ Özer, a.g.e., s. 18.

⁷⁷ Özer, “Bir Gün Daha Büyük Sulara Bu Durgun Daracık İrmaktan,” a.g.e., s. 28.

“en çok da işten çıkma saatlerinde / dizlerimizde ince kesikler ve ağrı” mısralarındaki işçinin sitemi, benzerlerinden farklı değildir. Bedensel kuvvetle iş yapan, kesik ve ağrılarla evin yolunu tutan işçilerin yüzlerinde, yaşadıklarından izler görülür. Teselliye çaldıkları bağlamada bulan emekçilerin, yorgunluklarının yanı sıra, açlığa da katlandıkları gözlenir. Ancak şair, şiir yapısını umutsuz bırakmak istemez. İşçilerin buldukları bahçedeki toprak yeni sulanmıştır; ıslaktır. Islak toprak yaşama sevincini düşündürür. Gün içerisinde çalışan, yorulan, aç kalan ve karanlık çöktüğünde acısını bağlamadan çıkararak işçiler, günün sonunda, gaz lambasını kapatıp sessizce düşünürler. “ertesi güne içimiz kaynamadan- / bir daha dönmeyeceğiz oraya” diyen çalışanların alternatif planları da yok gibidir. Şair, bir işçinin bir gününü başından sonuna özetlerken, yarınlar için de gerçekçi bir tutum sergiler. Şairin işçilere yüklediği misyon onların direniş ve umudunda gizlidir. İşçilerin tek istediği bir dahaki güne istekli uyanmaktır. Onların bir daha dönmek istemedikleri yerin neresi olduğu belirtilmese de, buradan hangi sebeplerle uzak durmaya çalıştıkları anlaşılır. Türk şiirlerinde “alıp başını gitme isteği”, tarihten günümüze süregelen, işlenen konulardandır. Bu şiirleri sitem ve hayaller besler. Yaşananlardan bıkkınlık, yaşanacak olanlara özlem esastır. Özer’in benzer temadaki bu şiirinde ise daha gerçekçi bir tutum öne çıkar. Özer’in şiirinde, alıp başını hayallerinde kurduğu yere ilerleyen birey yerine, yaşadıklarını tartan ve nerde durmasını bilen, hayalperestlikten uzak bir insan tipi vardır. Özer şiirinde, işçileri nasıl bir akıbetin beklediğini belirtmemiştir; fakat şair, insanın insanca yaşayamadığı hayata karşı net bir tavır sergilemektedir.

Özer şiirlerinde yalnızca işçiyi değil, işçi kesimine destek veren her gruptan insanı anlatabilir. Onun için önemli olan, emek vermek ya da verilen emeğe saygı duyup, hakkın, adaletin yerini bulmasıdır:

“5 ocak 1973

Aynı sonuca varıyorum ilk seçimde

yılın sanatçısına oy verenlerle.

Sahip çıktı yaşadığı güne çünkü

ne varsa direnci bileyen onu övdü,

umudu, onuru, cesareti.

*Yarattığı ne varsa insan emeğinin
onu savundu yılgınlığa düşmeden.
En zor anda bile onu yüceltti
insan yüreğini yenilmez yapan ne varsa.”⁷⁸*

“Sıcağı sıcağına yapılan sanat, yani güncel sanat, somutladığı olayı yaşanır kılmakla kalmaz, onu o günlerin içindeki oluşum ve değişim sürecinde de değerlendirir, o sürecin içindeki insanların etkinliğinde de aydınlatıcı bir öge durumuna getirir.”⁷⁹ diyen Özer’in düşüncesine uygun bir şekilde, gündemdeki konuları şiirleştirdiği gözlenir. Onun bu duyarlılığı dönemsel olayların tarihe kaynaklık etmesi bakımından önemlidir. Ancak şair, döneminin olaylarını şiirleştirirken, tarih aktarıcılığı yapma rolüne bürünmez. O, davası adına örnekler sunma gayesindedir. Bu davaya katkısının olduğunu düşündüğü kişi, olay ve durumları seçer ve şiirleştirir. Gündemin yansıtılmaya çalışıldığı bu şiirlerde imge ve edebî kavramlar azınlıkta olduğu gibi, doğrudan ilişkilendirme ve yakın çağrışımlar dikkat çeker. Özer’in dönemsel şiirlerini doğru algılamak için, o zamana kaynaklık eden durumları bilmek gerekir. 5 Ocak 1973’te yılın sanatçısı seçilen Yılmaz Güney⁸⁰ şair tarafından övülmüş, bu övgü bir şiirle de takdim edilmiştir. Özer’in bütünlük kurma, fikrinsel kaynaşım oluşturma gibi çabalarına birçok şiirinde rastlanır. “Yılmaz Güney”, onu yılın sanatçısı seçen “halk” ve “şair” ortak noktada birleşmiştir. Onları bir noktada birleştiren, düşünce yapılarıdır. Şiirin yazıldığı dönemde Yılmaz Güney, siyasi suçlu olup cezaevinde yatmaktadır.⁸¹ Güney hakkında, “ne varsa direnci bileyen onu övdü / umudu, onuru cesareti” şeklinde bahseden şairin altını çizdiği kavramlar, yazdığı diğer mahkum şiirlerindeki farklı değildir. Direnme gücü şairin çıkış noktasıdır. Kemal Özer’in içinde büyüttüğü “insan,” direnen ve kararlı olandır. Şiirlerindeki şahıslar da bu insanla benzerliklere sahip oldukları için onun şiirlerine konu olurlar. Şairin her fırsatta dile getirdiği ve en

⁷⁸ Kemal Özer, “Yılın Sanatçısı,” *Yaşadığımız Günlerin Şiirleri*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1989, s. 11.

⁷⁹ Kemal Özer, “Önümüzdeki Günlerde Sanatçıya Düşen,” *Yeni a Dergisi*, Hilal Matbaacılık, S. 1, İstanbul, 1973, s. 6.

⁸⁰ Milliyet Sanat Dergisi, 5 Ocak 1973, (Çevrimiçi) http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/QHWxJoPeT0c6MCL1nTMi_x2B_g_x3D_x3D_, 13 Temmuz 2014.

⁸¹ (Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Y%C4%B1lmaz_G%C3%BCney, 13 Temmuz 2014.

zor durumlarda dahi sığındığı duygu ise “umut”tur. Özer, umudun şairidir. O, görüşlerine uygun bir dünyanın düşüncesiyle yaşar ve yazar. Umudunu kaybetmeden direnen kişi, aynı zamanda “onurlu ve cesurdur”. Şairin, Yılmaz Güney’i hedef göstererek sıraladığı tüm övgüler emeğe ve emekçiye verdiği değerden kaynaklanır. “En zor anda bile” yüceltilen Güney, şair tarafından bir örnek olarak sunulur. Mahkum edilen kişiyle, halkın gönlünde taht kuran kişi aynıdır. Şair, direnme gücü yüksek, umutlu, onurlu ve cesur bir bireyin hangi şartlarda olursa olsun layıkını bulacağını ve toplumun bu sıfatlara sahip birine mutlaka sahip çıkacağını göstermek istemiştir.

Özer’in bu tarz şiirlerindeki anlatımı edebî benzetmelerden yoksun; mesaj içerikli şiirlerdir. Şairlik serüveninin başlangıcını “Yazarken bilinmeyeni ‘anlamak’ı, yayınlarken ise ‘anlaşılacak’ı”⁸² şeklinde özetleyen Kemal Özer’in, üstüne üstlük topluma fayda getirmesini istediği düşüncelerini şiirleştirdiği dönem göz önünde bulundurulduğunda, hedef gösterdiği durumların çözümünün kolay ve anlaşılır olması ve bunun yanı sıra, ağdasız ve edebî sanatlardan uzak cümleleri tercih etme sebebinin, bilinçli bir çabadan ileri geldiği görülür.

Toplumsal şiirlere yönelimiyle birlikte Özer, âdeta toplumu eğitme ve yönlendirme sorumluluğunu üstlenir. İçinde haksızlık barındırdığını düşündüğü her olayı şiirleştirebilir. Şairin tarafı, niyeti ve yönelimi bellidir. İnsanlığın getirilerini bir felsefeci; ya da tam bir şair gibi değil, bir toplum bilimci gibi derleyip düzenler:

“6 nisan 1973

Ne esirgeyenlerin yanında yer almış

ne yaşamı üretenlerin bunca yıl.

Sormalı ödül vermeden ve alkışlamadan önce

yan tutmadan kocamış bu adama

dururken bunca sömürü, bunca haksızlık

insanın kul olması insana

göz yummak değil midir yan tutmamak?”⁸³

⁸² Kemal Özer, “Anlaşılacak Yolunda Karşılaşılan Tuzaklar,” *İkinci Yeni’den Toplumcu Şiire*, Demet Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 31.

⁸³ Kemal Özer, “Sormalı Alkışlamadan Önce,” *Yaşadığımız Günlerin Şiirleri*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1989, s. 26.

Bir önceki şiirde yanlısı olduğu sanat adamını ve onun savunucularını yere göğe sığdıramayan şair, bu şiirinde aksine bir duruma karşı tavrını da açıkça ortaya koymuştur. Özer'in mücadelecisi ruhu, yükselen haykışı, ifadelerinin sertliğine de yansır. “Yaşamı üreten kesim”i kendi kaderine bırakan, sömürgeci anlayışa sahip kişi(ler), Özer'in hedefindedir. Şaire göre bu açıdan bakıldığında toplum, üretenler ve sömürenler olarak ikiye ayrılır. Şair, sömürüye alkış tutanların; ya da seyirci kalanların bu haksız meseleye ortak olduklarını düşünür. Özer, üreticinin çıkarlarından yanadır. O, “sömürü” ve “haksızlığa” rağmen toplumun bir kesiminin “şak şakçı” bir yol izlemesini kabullenemez. Duruma duyarsız kalan; göz yuman kitlenin de bunlardan farkı yoktur. Bu yüzden “yan tutmamak”, “göz yummak”tır. Yani Özer, toplumun hiçbir grubunu çemberin dışında bırakmak istemez. O, toplumsal çıkarların, kişilerin çıkarlarından üstün geldiği bir sistem arzusundadır. Bu sistemin kurucuları toplumun tamamı olmalıdır. “İnsanın insana kul olmadığı” bir düzen, kişilerin haksızlıklara ve hak yiyicilere tepki gösterdiği bir insan tipi, Özer'in dünya görüşüne uygundur.

“Yaşama bakışım, dünyayı kavrayışım, onu artık sürekli bir kavga olarak nitelediğimi özetliyor. Şiir de bu kavganın bilincini vermekle yükümlü.”⁸⁴ diyen Özer, mücadele hırslı, başkaldırı ve duyarlılıkla bir gün mutlaka hedeflerine ulaşacağına inanmıştır. 1 Mayıs “İşçi Bayramı” şairin düşlediği bu günlerin provası niteliğindedir:

“1 mayıs 1973

*Kışın istibdadı bitmiş çıkmışım sokağa
karanlığın zulmü yıkılmış çıkmışım sokağa
acının harmanı kalkmış çıkmışım sokağa*

*çıkılmışım sokağa bolluğun sofrası donanmış
çıkılmışım sokağa umudun coşkusu yayılmış
çıkılmışım sokağa mutluluğun tezgâhı kurulmuş*

⁸⁴ Kemal Özer, “Dünyayı Seyretmekten Sorumluluk Üstlenmeye,” *İkini Yeni'den Toplumcu Şiire*, Demet Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 71.

*duyanlarla el eleyim benden önce bu sevinci
el ele olacağım duyacaklarla benden sonra.”⁸⁵*

Özer’in şiirlerindeki yönelim genellikle tikelden tümele doğrudur. Bir ferdin mücadelesi bir toplumu etkileyebilmektedir. Bu mücadele bir çark şeklinde kendi dişlileriyle uyumlu ve tamamlanmaya müsaittir. “1 Mayıs” bu duruma uygun bir örnektir.

Özer şiirindeki “işçi” konumundaki “insan”, hayat standartları düşük, sosyal yaşamdan uzak, emeğinin karşılığı verilmeyen pozisyondadır. Ancak “1 Mayıs,” şairin gözünde bir zafer günüdür. O gün, tam manasıyla bir bayram ve kutlama havasında geçer. Özer, şiirlerinin bir kısmını, durumlar arası farkları, başlangıç ve bitişleri, olumlu ve olumsuz durumları kıyaslama ve sınıflandırma yoluna giderek oluşturur. Bu şiirde de yapı itibariyle iki durum ele alınmıştır. “1 Mayıs” İşçilerin miladıdır. Ondan öncesi mücadele, sonrası galibiyet dönemleri şeklinde sunulmuştur. “Kışın istibdadı”, “karanlığın zulmü”, “acının harmanı” son bulmuş, “bolluğun sofrası” donanıp, “umudun coşkusu” yayılıp, “mutluluğun tezgâhı” kurulmuştur. “Umut” vurgusu bir şiirde daha okuyucunun karşısına çıkar. Özer’in umutsuzluğa düştüğü bir şiirine rastlamak güçtür. Özer’in şiirindeki insan tipi mutlaka bir şekilde umutla ilişkilendirilir. Ancak, umut kavramının gelecekle bağıntısı düşünüldüğünde, aslında söz konusu mücadelenin somut olarak son bulmadığı anlaşılır. Umudu olan kişi henüz tamamlayamadığı bir süreçtedir. Buradan hareketle şiirin başında söz edilen başlangıç ve bitişlerin, gerçek dünyadakiyle paralel olmadığı anlaşılır. Umudu olan kişinin, bir dönemi açıp yeni bir dönemi kapattığından değil, kapatabileceğinden söz edilebilir. Ancak bu çıkarımın, şiirde bir anlam çakışmasına sebep verdiği söylenemez. Ozanın şiirin başında çizdiği tablo, yaşadığı duygusal atmosferle ilintilidir. O, özlemini çektiği günleri “bugün” yaşamaktadır. Çünkü 1 Mayıs’ın coşkusu, düşleri kurulan günlerin dokusuyla uyumludur.

Şiirin son bölümünde şair, okuyucusunu yine şaşırtmaz. Kemal Özer şiirinde “insan,” diğer türdeşleriyle bir bütün içindedir. “duyanlarla el eleyim benden önce bu sevinci / el ele olacağım duyacaklarla benden sonra” diyen şair, hem şair, hem birey,

⁸⁵ Kemal Özer, “Bir Mayıs,” *Yaşadığımız Günlerin Şiiri*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1989, s. 28.

hem toplumdur. Ona göre bu bütünlük ve birliktelik ortak sevincin habercisi olacaktır.

Kemal Özer'in şiirlerine konu olan işçiler genellikle fabrika; ya da tarım işçileridir. Bu alanlarda çalışan işçilerin kaygıları, yaşam şekilleri ve ozan tarafından sunulmuş biçimleri benzerdir. Bir de toplumları etkileyen, onlara yön veren ve onların sıkıntılarını kendi alanlarında bir emekçi edasıyla işleyen önderler vardır. Özer, bu liderleri anlattığı şiirlerinde ise söz konusu olan kişilerin şahıslarına özel, gündemsel gerçeklerden kesitler verir:

“13 aralık 1973

Tutuyorum kendimi

*bulandırsın istemiyorum gözyaşı
ardında kalanları.*

Elden ele geçirilen kürek

*atılan toprak bir çukurun başında
tutulamayan birkaç hıçkırık
dünyanın bu en yalın töreni –
ne anlama geliyorsa bütün bunlar
daha belirgin çıksın ortaya.*

Birbiri üstüne geçmiş gibi

*bulandırsın istemiyorum anular,
geçtikten sonra konuşalım
gözlerimi zorlayan saġnak.*

*Bak yüreğini bölüştüğün insanlar
çöktüğün ağaç altı öğle paydoslarında
birlikte söylediğin bu yurt havası –
ne anlama geliyorsa bütün bunlar
daha belirgin çıksın ortaya.*

Böyle istemezmiydin kardeşim?

*Duyulduğu vakit bir silahın sesi
vurulduğu vakit biri daha
emek kavgasında bir işçi
demez miydin bir an önce bitsin ağıt*

*alsın barut dumani dağılır dağılmaz
ölümün yerini yaşam, ustanın yerini çırak –
ne anlama geliyorsa bütün bunlar
daha belirgin çıksın ortaya.*

*Sıklaştıracamız sıraları şimdi
boş bırakmayacak ardında kalan yeri
biri daha adayacak gençliğini kavgaya
otuz yıl önce yaptığın gibi senin.”⁸⁶*

Kemal Özer’in bizzat şahsa yönelik; isim vererek yazdığı bu tarz şiirlerinin sayısı azımsanamaz. Bu şiirlerdeki şahıslar genellikle Özer tarafından onure edilir. Şairin bu şahısları övme biçimi onların mütevazılıklarından, “halkın adamı” olmalarından ileri gelir. Dönemin, Türkiye Gazeteciler Sendikası İstanbul Yönetim Kurulu üyesi Nurettin Sütkan’ın ölümü⁸⁷ üzerine Özer’in kaleme aldığı bu şiir de benzerleriyle aynı özelliği taşır. Şiirin genel yapısına bakıldığında üç farklı konu dikkat çeker. Önceliği Kemal Özer’in, Sütkan’ın ölümü karşısındaki tepkisi oluşturur. Şairin ölümler karşısındaki duruşu güçlüdür. Genellikle üzüntüsünü gizlemeye; ya da bastırmaya çalışır. O, her fırsatta, bir mücadele adamı olduğunu gösterir.

“Tutuyorum kendimi / bulandırısın istemiyorum gözyaşı / ardında kalanları.” diye başlayan şiirin henüz başında Özer’in duruma yaklaşımı açıktır. Gözleri dolu dolu; ama tavırları sakindir. Kendisini ölümün matemine kaptırıp, insanları da arkasından sürüklemekten çekinmektedir. Ölümün şair üzerinde uyandırdığı his insani bir acıdır; fakat şair, acısını içinde yaşama yolunu seçmiştir. “dünyanın bu en yalın töreni – / ne anlama geliyorsa bütün bunlar / daha belirgin çıksın ortaya.” mısraları acının boyutunun değiştiğini gösterir. Daha önceki bazı ölüm şiirlerinde olduğu gibi şair yine ölüme anlam verememiş⁸⁸ ve onu mantığında bir yere

⁸⁶ Özer, “Basın İşçisi Nurettin Sütkan’a Ağıt,” a.g.e., s. 48-49.

⁸⁷ Milliyet Gazetesi, 14.12.1973 , (Çevrimiçi)

http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/rlTYaSbpBFgceftdOKuSIQ_x3D_x3D_, 13 Temmuz 2014.

⁸⁸ Bknz: Kemal Özer, “Analar,” *Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 79.

oturtamamıştır. Kendisinin klasik bir defnetme töreninde olduğunu anımsayan şairin, Nurettin Sütkan'ın ölümü üzerine orada bulunduğunu bir an için hatırlaması, bocalamasına sebep olmuştur. Şair, tüm bunların ne anlama geldiğini; mesleğine otuz yılını vermiş yoldaşının, o dakika ölüm töreninde yer aldığını düşündüğünde, işin içinden çıkamamaktadır. Şiirin ilerleyen mısralarında şairin gözyaşları sıklaşır. “gözlerimi zorlayan sağnak” ifadesinden olanları düşündükçe acısına zaman zaman yenildiği anlaşılır.

Şiirin ikinci bölümünü Sütkan'ın kişiliği oluşturur. Şair, onun nasıl bir dava adamı olduğunu göstermek istemiştir. Şairin, Sütkan'ın yaşamından örnekler sunduğu dizeler, onun insanlığı ve olaylara bakış açısındaki olgunluğuyla ilintilidir. Sütkan'ın kişiliği, Özer'in devrimci ve sosyalist karakter yapısından farklı değildir. Bu yüzden aynı davaya hizmet etmişlerdir. Sütkan, öğle paydoslarında sıradan bir vatandaş gibi ağaç altlarına oturan, “yüreğini bölüşen”; vatandaşlarla sohbet eden bir bireydir. “Birlikte söylediğin bu yurt havası” söyleminden sohbetlerin; ya da şarkıların temasını yurt meselelerinin oluşturduğu görülür. Memleket meselelerinin Özer gibi aynı davayı savunan arkadaşlarının da her fırsatta gündemlerinde olduğu görülür.

Şiirin son bölümünde ise şair, Sütkan'ın bakış açısından yola çıkarak kendini de, meseleyi de toplarlar. Bir dava uğruna yaşamlarını sürdürdüklerini ve bu durumun bir dönence şeklinde olduğunu vurgular. “Bir silah sesi duyulduğunda”, “bir işçi vurulduğunda,” Nurettin Sütkan'ın olaya yaklaşımı olgun ve hizmetkar olmuştur. Şair, onun ölen kişinin yerine hemen bir yenisinin getirilip, matemini kısa tutarak eksikleri gideren yanının altını çizmiştir. Özer'in de son mısralarda konuyu getirdiği nokta aynıdır. Aslolan “kavga”; “dava”dır. Sütkan'ın ölümüyle açılan boşluğu, zamanında onun yaptığı gibi bir genç dolduracak ve bu dönence; mücadele aynı ciddiyetiyle devam edecektir.

1970'li yılların siyasi çalkantıları ve toplumsal sorunları etkisinde yazılmış olan şiirler Özer'in şiirlerini bizzat yönlendirmiş ve bir açıdan da tekdüzeleştirmiştir. Şair, topluma rehber olma sorumluluğunu üstlenirken, yaratıcılıktan uzaklaşp, şiirin geniş hacimli doğasına uygun satırlar yazamamış; dar bir çerçevede sınırlı kalmıştır.

Diğer bir şiirinde şairin emekçiye üstlendirdiği rol yine mücadele arzusudur. Yeni bir söylem; ya da konuyu ele alış biçimi görülmemektedir:

“(…)

*Apaçık gördüler kim neyin hizmetinde,
gördüler kendi eğittikleri demir
düşman edilmiş ellerinin emeğine,
suyuna ter kattıkları çeliğin
gördüler çevrildiğini göğüslerine.
Ürettiği ne varsa, daha özgür,
daha yoğun, daha anlamlı yaşamak için,
esirgendiğini gördüler insandan
ve kavgasız elde edilemeyeceğini hiçbir şeyin.*

(…)”⁸⁹

Özer’in emekçi kesime belirttiği “kavga” ibaresinin bu şiirde gerçek ve mecaz anlamlarında kullanıldığı görülür. Diğer şiirlerinde olduğu gibi, emeklerinin karşılığı verilmeyen, sindirilen, sesi fazla çıktığında öldürülme noktasına getirilen işçiler⁹⁰, fiziksel ve psikolojik olarak kendilerini savunmak, seslerini duyurmak zorundadırlar.

Yetinen, sineye çeken insan tipi Özer’in doğasına aykırıdır. Yaşamın şekillenmesinde başlıca rol oynadığını düşündüğü emekçiler, Özer’e göre gücü benliklerinde barındırır. Bu gücü onlara veren iş bilirlikleri ve komünite yaşam şekilleridir. Yaşamın temelini işleyen emekçilerin, kendi şekillendirdikleri ürünlerinin onlara tehdit olarak dönüyor olması şairi rahatsız eder. “gördüler kendi eğittikleri demir / düşman edilmiş ellerinin emeğine, / suyuna ter kattıkları çeliğin / gördüler çevrildiğini göğüslerine.” mısraları bu söylemi destekler. Demiri eğiten, çeliğe şekil veren işçilerdir. Demirin düşman olması, çeliğin göğüslere çevrilmesi bu metallerin birer silah olarak kullanıldığını gösterir. Üreten işçilerin, kendi

⁸⁹ Özer, “16 Haziran Akşamının Şiiri,” a.g.e., s. 33.

⁹⁰ Bkz., Kemal Özer, “Basın İşçisi Nurettin Sütkan’a Ağıt,” *Yaşadığımız Günlerin Şiiri*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1989, s. 49.

ürettikleriyle hayatları tehdit edilmiştir. “Daha özgür, daha yoğun, daha anlamlı” yaşamın da kaynağı olan emekçiler, kendi oluşturdukları bu hayattan da esirgenmişlerdir. Şaire göre bu haksız dönüşümün karşısında ancak “kavga” ve “mücadeleyle” durulabilecektir.

1970’li yılların siyasi yapısı yapısı incelendiğinde Özer’in ısrarla neden aynı konuları anlatıp durduğu daha net anlaşılır. Politik mücadeleler, sağ ve sol kesimler arasındaki kanlı çatışmalar, içinde bulunulan çalkantılı durum tüm yurdu etkilemiştir. Bu yüzden şairin kaleminden “kavga”, “mücadele”, “savaş”, “düşman”, “birliktelik” gibi kelimeler eksik olmaz. Verilecek olan şiirde ise şair, Kurtuluş Savaşı Dönemi’ni konu alır. Şair, yaşadığı dönemdeki toplum bilincini canlı tutabilmek için geçmişte yaşanmış olan kurtuluş mücadelesini şiirine taşır:

*“Yaklaşıyordu düşman
sürdüğüm toprakta gözü,
öğüttüğüm unda, dokuduğum kumaşa;
çekip alacak ne varsa soframdan,
uğruna alınteri döktüğüm
ekmeğim, tütünüm, ne varsa.*

*Yaklaşıyordu düşman
suyun kaynağına doğru,
buldum derinliğinde toprağın
çıkardım tırnaklarımla onu,
içirdim tarlama yıllardır
avuçlarımla nasırından.*

*Yaklaşıyordu düşman
gücümün yarattığı tezgaha,
alsın diye en büyük payı
benim ürettiğim yaşamdan,
katsın diye kendi damarlarına
kaslarımla içindeki dünyayı.*

Bir sabah ayağa kalktık,

*aynı anda, birbirimizden habersiz;
gözlerimiz yoksul ve kocaman.
Birlikte çarpıyordu artık
aynı saçağın altında yüreklerimiz.
Yürüdük, yaşamı savunmak için,
bir yanda umut, bir yanda düşman”⁹¹*

Şiirin çıkış noktası ve sonlandırılış biçimi Özer’in alışlagelmiş tarzını eksiksiz yansıtır. Çalışıp üreten işçi, bu emekte gözü olanlar ve direnme arzusu bir pasajda şiirleştirilmiştir. Çizilen tablo karanlık olmasına rağmen umut yine vardır.

Şiirin her bir bölümünde tekrarlanan “yaklaşıyordu düşman” söylemi baskın halini düşündürür. İşçilerin sürdüğü tarlaya; hatta sofralarına kadar sokulup her şeyi ansızın alıp götürecek bir düşman portföyü vardır. “Çekip almak” tabiri de bu işleyişteki hareketliliği destekler. Şairin önceki şiirlerine bakıldığında düşman bellediği sermaye sahipleridir. Çiftçinin hak ettiğini ona vermeyen, kazancına “makas atan”, yaşam standartlarını asgariye indiren, bir yandan yoksullaştırıp, diğer yandan onu bağımlı hale getiren sermaye sahipleri, düşman sıfatıyla sunulmuştur. Özer’in şiirinde işverenlerin ilk dikkat çeken yanı “açgözlü” oluşlarıdır. Daha fazla kazanmak için “yapmayacakları şey yoktur”. Çiftçinin, parasının verilmeyip, ertelenip, yoksul bırakılmasıyla, düşman tarafından yağmalanması arasında fark yoktur. Dolayısıyla Kurtuluş Savaşı döneminde yaşanan sıkıntılarla, şairin yaşadığı dönemdeki sermaye sahiplerinin emekçilere yaşattıkları arasında çok da fark yoktur.

Şiirin ikinci bölümünde şairin, çiftçinin emeğini anlatma biçimi göze çarpar. “Tırnaklarıyla su çıkaran”, avuçlarının nasırından bu suyla tarlayı besleyen bir emekçiden bahsedilmektedir. Şiirin yazıldığı dönemde şairin bu tarzda imgeler kullandığına rastlamak zordur.

Üçüncü bölümde ise “yaşamı üretmek” söylemi öne çıkar. Şairin bu ifadeyi birçok şiirinde yinelediği görülür.⁹² Bu kullanım, üretimde başlıca rol oynayan

⁹¹ Kemal Özer, “Tek Tek Ağızların Birleştiği Savaş Türküsü,” *Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 51-52.

⁹² Bknz: Kemal Özer, “Deniz Orakçısı,” *Kavganın Yüreği*, Yücel Yayınları, İstanbul, 1973, s. 18. Kemal Özer, “Sormalı Alkışlamadan Önce,” *Yaşadığımız Günlerin Şiirleri*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1989, s. 26.

emekçilerin, şairin gözünde hayatın hangi noktasında olduklarını gösterir. “Yaşamı üretmek” ibaresiyle şair, üreticilerin yokluğunda, yaşamın söz konusu olamayacağını söylemek ister. Emekçi, yaşamın belirleyicisi, oluşturucusudur.

Son bölümde üreticisi olunan yaşamın savunuculuğu vardır. Birliktelik ve sahiplenme duygusu esastır. Özer, edindirmeye çalıştığı bilinci her fırsatta aşılır. Düşüncenin şekillenip, vardırıldığı son nokta bilinçtir. Düşmanın varlığına rağmen, beraber hareket etme arzusu ve umudunu kaybetmeyen zihinler, “yaşamı savunmak için” var olmalıdır.

“Gerek sanat eserini yaratan, gerek o eserin ele aldığı insan, toplum dışı değil”⁹³ diyen şairin, şiirin genelinde birinci çoğul şahıs olan “biz” zamirini kullanması rastlantısal değildir. “Ortak bilinç” ve “toplu mücadele” ile bir sonuca varılacağı görüşü hakimdir.

Kemal Özer, toplumcu gerçekçi anlayışla yazdığı hiçbir şiirini kendi kaderine, akışına bırakmaz. Olayı resmetme ve resimdeki kusurları öne çıkarıp bir çıkış yolu bulma amacını güder. Şiirlerine konu olan insanların hayatları, okuyucuyu rahatsız eder. Özer’in bu rahatsızlık halinin insanlarda duyarlığa sebep vereceğini düşündüğünü söylemek yanlış olmaz. İşçinin, emekçinin, sanatçının yanı sıra, toplumun hangi kesiminden olursa olsun şiirlerini okuyan bireylerin de “uyanmasını” ve bu “haksız işleyişe” sessiz kalmamasını bekler. Her bir şiirinde sürekli rahatsız edici bir hayat hikayesi sunan şairin, okuyucusunu da meselenin içine çekip “toplumu uyandırma” rolünü üstlendiği görülür. Bir başka şiirinde ana karakter yine çiftçi olmakla birlikte, konu haksızlık üzerine kurulup, isyan noktasına getirilmiştir. Önceki şiirlerinde “isyan” kelimesini kullanmasa da, durumları bu ifadeye uygun olarak anlattığı görülür. “İsyan”, aktif başkaldırının başlangıç noktası; hazırlayıcısıdır:

*“Hiçbir şey söylemiyor belki,
büyüyen eli tarladaki adamın;
ama bırakacak sökülen sapsarı*

⁹³ Kemal Özer, “Yurttaş ve Sanatçı,” *Yeni a Dergisi*, Hilal Matbaacılık, S. 1, İstanbul, 1973, s. 14.

*boğazına sarılacak birazdan
ocağını aşsız koyanın.*

*Hiçbir şey söylemiyor belki
beyaz başörtülü ırgatlar,
çizilen haşhaş başağı söylemiyor,
söylemiyor bir bulut geçmiş gibi
gün ortasında kararan yeşillik.
Açlıktan, isyandan başka hiçbir şey.”⁹⁴*

Özer, alt sınıfın şairidir. Üst sınıfı şiirleştirdiği durumlarda dahi, onun alt sınıfla yakınlık, ya da uzaklığından yola çıkar. Bu sınıf içerisinde en çok konu edildiği kesim ise çiftçilerdir. Çiftçilerin, kişisel yaşam tarzlarından öte, maruz kaldıkları ortak durum ve sıkıntılı yaşam koşulları üzerinde durur.

Şairin “Hiçbir şey söylemiyor belki” diye tanıttığı alt sınıfın aslında söyleyecek çok şeyi vardır. Şair, tarlada çalışmaktan elleri büyüyen sınıfa, “bırakacak sökülen sapları / boğazına sarılacak birazdan / ocağını aşsız koyanın.” derken, aslında “seni bu hale getirenin boğazına yapış, hesabını sor” mesajını göndermeye çalışmaktadır.

“Gün ortasında bir bulut geçmiş gibi kararan yeşillik” çiftçinin dünyasını özetler niteliktedir. Çalışan, çabalayan, üreten çiftçiler durgun ve sessizdir. Yaşamlarının üzerine gölge düşmüş gibidir. Ocaklarında aş yoktur, karınları açtır. Buna rağmen sessizce çalışırlar. Şair bu sessizliği isyana giden yol olarak görür. “Sabır taşmış”, “bardak dolmuş”tur. Şiirin gidişatı, Özer’in dünya görüşü ve sorunları ele alış şekliyle birlikte değerlendirildiğinde “isyan”ın, eylemin bir parçası olduğu görülür. Özer’in şikayetçi olduğu durum kapsamlıdır. Şairi de, şiirlerinin kahramanlarını da “isyan” noktasına getiren, birikim ve dolmuşluktur. Şairin bu tarz şiirlerindeki amacı statükoyu kırmaktır. Alışıl gelmiş, yaşandığı için yaşanmaya devam etmiş, basmakalıp ve kefelere dengede olmadığı süregelen hayata, şairin “dur” deme gayreti vardır.

⁹⁴ Kemal Özer, “Haşhaşlar,” Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 80-81.

Bir diğerk şiirinde şair kefelerdeki bu dengesizliğı, yoksul olanın hayatındaki ayrıntılara yer vererek anlatmıştır:

*“Hemen tanıyorum, nerede karşılaştım,
bizim gibi takılıp kalmıyorlar dükkan camlarına,
durup da karşılıklı, yolun üstünde,
arkadaşlarıyla konuşmuyorlar bizim gibi,
su içmiyorlar kırık bir sokak çeşmesinden,
ya da gezgin sucuların, bardağı on kuruşa.*

*Peynir ekmeğın yanına katıp soğanı
çökmüyorlar duvar gölgesine, ağaç altına.
Hele zamanı gelince, bizim gibi,
dişlerinde deneyip dövüştürmüyorlar kırmızı yumurtaları.
Sıcaklar bastı mı, konu komşu bir olup
ne Gülhane Parkı'na koşuyorlar, ne Ahırkapı kıyılarına.*

*Heman anlıyorum, işitince seslerini,
zamandır deyip yollara düşmek gerekse
güvenleri yok ipe sıkılmış tahta bavula,
gün sıcakından korunmak için kaskete,
yemekleri götürüp getirsin diye sefertasına,
iş tulumuna, şile bezinden gömleğe güvenleri yok.*

*Bir tuhaf bakıyorlar nerede görseler
tavşanlara niyet çektiren birini,
bir parmağı ezilmiş, bir parmağı kıvrık kalmış birini,
iki polis arasında saç kesik yürüyenlerden
camın kırık yerine kağıt yapıştırılmış evlerden
yazlık bahçelerdeki düğünlerden birini.*

*Duvar olsa yıkılırdı, diyorum, ara yerde
su olsa geçilirdi şimdiye kadar,
barıştırdık bayramlardan birinde dargın olsak;
her şeyiyle ikiye bölünmüş demek ki dünya
bir yanında onlar yaşıyor günlük güneşlik,*

biz didiniyoruz öbür yanında, eli avucu boş.”⁹⁵

Kemal Özer, işçiyi, emekçiyi, yoksulu anlayan biridir. Onun, toplumun bu kesimini tüm ayrıntılarıyla şiirine taşıyabilmesi gözlem gücünün yanı sıra onlarla birlikte ve aynı şekilde yaşamasından ileri gelir. Geçim sıkıntısı çeken, yokluğu yaşamış bir ailenin çocuğu olan Özer’in⁹⁶, bu hayatı anlatma becerisini yaşamışlığıyla anlamlandırmak yanlış olmaz.

Şiirin başlangıç bölümünde şair, “biz ve onlar” olarak, kişileri kategorileştirir. İki grup arasındaki farklar o kadar belirgindir ki, şairin kendi grubunu tüm incelikleriyle anlatması aradaki aykırılıkların anlaşılması adına yeterlidir. “Onlar” diye hitap edilen kesimin nasıl bir hayat yaşadığı verilmez; ama bu kesim, karşıt grubun yaşam şekillerine karşı yabancıdır. Şair bu yabancılık üzerinde durur.

Zenginlik ve fakirlik grupların başlıca ayırıcı özellikleridir. Şairin kendini ait hissettiği kesim, “dükkan camlarına takılıp kalan, yol üstünde arkadaşlarıyla laflayan, kırık bir sokak çeşmesinden, ya da bardağı on kuruşa gezgin suculardan su içen, peynir ekmeğin yanına soğanı katıp, duvar gölgesine, ya da ağaç altlarına çöken, kırmızı yumurtaları kendi aralarında tokuşturan, sıcaklar bastı mı Gülhane Parkı’na, Ahır kapı kıyılarına giden”, hayatın çekirdeğinde yaşayan bir kesimdir. Şair bu çekirdek hayatı özetlerken şikayetçi görünmemekle birlikte, “onlar” diye nitelediği kesimi de üstü kapalı iğnelemektedir. Şairin aktardığı yaşam şeklinde toplu hareket, samimiyet ve doğallık vardır.

Şiirin gelişme bölümünde ise, bir işçinin ilk bakışta dikkati çeken neredeyse tüm özellikleri verilir. “İple sıkılmış tahta bir bavulla gezen, kasket takan, sefertası kullanan, iş tulumu ve şile bezinden gömlek giyen” bir işçi tipi anlatılır.

“Onlar”, şairin çizdiği bu hayata yabancıdır. “Tavşanlara niyet çektiren, bir parmağı ezik, bir parmağı kıvrık, saçı kesik, iki polis arasında yürüyen insanlardan, camın kırık tarafına kağıt yapıştırılmış evlerden, yazlık bahçelerdeki düğünlerden” öte bir hayat yaşarlar.

⁹⁵ Özer, “İkiye Bölünmüştür Dünya,” a.g.e., s. 87-88-89.

⁹⁶ Bkz., Simge Özer Pınarbaşı, “Aile Ortamı,” *Kemal Özer İçin Anı Fotoğrafları*, Yordam Kitap, İstanbul, 2011, s. 27.

Şair, yaşadıkları hayattan şikayetçi değildir; ancak iki kesim arasındaki uçurum onu rahatsız eder. “Duvar olsa yıkılırdı, diyorum, ara yerde / su olsa geçilirdi şimdiye kadar, / barıştırdık bayramlardan birinde dargın olsak;” mısraları şairin her şeye rağmen kucaklamaya hazır bir tavırda olduğunu gösterir; ancak “her şeyiyle ikiye bölünen hayata karşı” bu düzeni kabullenme yolunu seçmek zorunda kaldığı görülür. Şiirin son mısralarında ise, şairin bu kabullenme halini “günlük güneşlik yaşayan” kesimin hayat standartlarının desteklediği anlaşılır.

Ayrıntıların bu denli aktif rol oynaması açısından bu şiir, diğerlerinden farklıdır. Özer, bu şiirinde başlı başına işçileri anlatmamıştır; fakat yoksulluk, halihazır yaşam şekli, işçilerin doğasıyla iç içedir. Onların dünyasını etkileyen ve oluşturan faktörlerin anlaşılması adına verilen tüm ayrıntılar önemlidir.

Şiirin bir başka dikkat çeken yönü ise, gerilimin benzer şiirlere kıyasla daha düşük oluşudur. Özer’in, yoksul yaşamından şikayetçi olduğu taraf sınırlıdır. Bu durumun temel sebebi ise, şairi bu defa rahatsız eden kesimin farklı bir gruptan olmasıdır. İşçinin, işverenlerle birlikte sunulduğu şiirlerde “açgözlü” konumda sunulan zengin işverenler şair tarafından ağır bir şekilde tenkit edilir. Ancak burada işverenler değil, zenginler vardır. Bu düşünceden hareketle Özer’in ağır eleştirilerinin hedef noktasında patron ve sermaye sahiplerinin olduğu sonucuna varılır. Zenginler ayrı bir bakış açısıyla ele alınmıştır.

İşçiyi, emekçiyi davasının merkezinde sunan, onların yaşamlarını basit ve anlaşılır şekilde şiirlerine taşıyan ve bu gaye uğruna estetik kaygıları önemsemeyen şair Kemal Özer, 1980’li yıllara yaklaşıldığında bu tarzında değişiklik yapar. 70’li yıllar, onun davasını en kestirme yoldan, okuyucuya direkt sunduğu yıllardır. Bir işçinin nasıl giyindiğini, ne gibi zorluklarla karşılaştığını, ne tür bir çıkmazda olduğunu anlamak bu yılların şiirlerinde kolaydır. Çünkü işçi ve emekçiler bu şiirlerde şematik bir şekilde verilir. Özer’in bu yaklaşımı ve bu dönemde yazdığı şiirler, kimileri tarafından eleştirilir. “Kemal Özer, derinlemesine insana yöneldiğinde başarılı şiirler yazıyor. Bilinci duyarlığının önüne çıkardığında ise güncel olayları, dünyayı, doğru yorumlasa bile şiirsel gücü yitiriyor.”⁹⁷ diyen Ahmet Ada’nın kast

⁹⁷ Kemal Özer, *Geceye Karşı Söylenmiştir*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1990, s. 53.

ettiği derinliği, şairin yetmişli yılların sonlarında yazdığı, verilecek olan şiirlerinde görmekse mümkündür:

“Kimini gördüm kimini düşündüm:

*Bürokratin masasında gül
iş bitimine konan küçük bir nokta*

*Köylü kızın kulağında gül
sabah saatlerinin yeniden üretimi*

*Ozanın dizelerinde gül
dünyaya bir sözcükle düşürülen ışık*

*İşçinin ellerinde gül
güneşi de eklemek için çekicin yanına.”⁹⁸*

Şiirlerinden hareketle, Özer’in İkinci Yeni Dönemi’nde yazdıklarının imgeye; üsluba dayanırken, Toplumcu Gerçekçi Dönem’de ise içeriğin ön planda olduğu görülür. Özer bu şiirinde ise adı geçen iki dönemin de temel özelliklerini yansıtmıştır. “Gül” kelimesi değişik imgeleri çağrıştırırken, şairin mesaj verme kaygısının da devam ettiği gözlenir. Asım Bezirci’nin bu şiir hakkındaki görüşleri, bu çıkarımları destekler: Bezirci’nin , “Eski edebiyatın gül motifi yeni boyutlar kazanıyor: Sosyalist bir ülkenin doğru, güzel ve iyi yanlarını belirten alımlı simgelere dönüşüyor. Bu simgeler alttan alta emek ve barış, dayanışma ve özgürlük sevgisiyle de beslenerek zenginleşiyor.”⁹⁹ söylemi Özer’in şiirde geldiği noktayı gösterir.

Önceki şiirlerde haksızlığa uğrayan, yoksullaştırılan, ikinci sınıf insan muamelesi gören “işçiler” bu şiirde Özer’in hayalini kurduğu seviyede sunulur. “Bürokratin masasında, köylü kızın kulağında, ozanın dizelerinde, işçinin ellerinde”

⁹⁸ Özer, “Gül Üstüne Çeşitlemeler VIII,” a.g.e, s. 28.

⁹⁹ Özer, a.g.e., s. 58.

söylemiyle sunulan “gül”ün, kişileri ve sınıfları birbirine bağlama aracı olarak kullanılırken, işçinin de bürokratla eşitlendirildiği görülür. Şairin işçiyi, şiirin son mısralarına taşıması ona biçtiği değeri gösterir. O, işçiye atadığı rolle şiiri nihayetlendirir. İşçi, emek vermeye; üretmeye devam eder. Onun bu kez üretim aracı çekiçtir. Bezirci'nin şiir hakkındaki sözlerinden yola çıkıldığında, gülün barış, çekicinin emek ve güneşin özgürlük simgeleri olarak kullanıldığı söylenebilir.

Diğer bir şiirde yine ideolojik bir yaklaşım tarzı benimsenirken, imge ve simgelerin de kullanılıp, şiirsel öğelerin önemsendiği göze çarpar. Özer'in İstanbul'u; Haliç'i anlattığı bu şiir, Tevfik Fikret'in “Sis” şiirini akıllara getirir. Gerek uzunluğu, gerekse de İstanbul'u sunuş şekliyle bu şiirin Fikret'inkinden aşağı kalır tarafı yoktur. Özer de Tevfik Fikret gibi İstanbul'u karamsar bir tablo içinde değerlendirmiştir; ancak Özer'in ideolojik yaklaşımları oldukça baskındır. Şiirde asıl amaç kapitalizmin eleştiriciliğidir. On beş bölümden oluşan bu şiirin neredeyse tamamında İstanbul'da yaşayan emekçilerin, ne türlü haksız ve zorlu bir yaşama tabi tutuldukları anlatılır. Sermaye sahipleri ise standartları yüksek bir yaşam kalitesine sahiptirler. Fabrika işçilerinden, maden işçilerine, yük taşıyıcılarından, kayıkçılara birçok meslek grubundan insanı bu şiirde bir arada görmek mümkündür. Aşağıda bu şiirin gerekli görülen bazı bölümleri verilecektir:

*“İstanbul çoktan uyanmış
delip çıkmış alacakaranlığı
kubbeler ve minareler,
çoktan uyanmış çalışan el
üreten göz, işleten ayak,
çaylarını yudumlar yudumlamaz
yollara dökülmüşler çoktan;
işbaşı beklemiyor çünkü,
sabırsız fabrika kapıları.”¹⁰⁰*

¹⁰⁰ Özer, “Haliç II,” a.g.e., s. 34.

Şiirin bu bölümünde dinamik bir sunum dikkat çeker. “Çoktan uyanan İstanbul, alacakaranlığı delip çıkmış kubbeler ve minareler, çoktan uyanmış el, çaylarını yudumlar yudumlamaz yollara dökülenler, sabırsız fabrika kapıları” söylemleri bu dinamikliğin göstergesidir. Şairin insani uzuvları bu şekilde sunmasının sebebi işçilerin insani fonksiyonlarını yitirip, mekanik bir görünüm kazanmış olmalarından kaynaklanır. Buna karşılık sabırsız fabrika kapıları vardır. Mekanik işçilerin muhattabı, aslı mekanik olan bu kapılardır. İşçiler insani özelliklerini kaybederken, nesnelere insani görevler verilmiştir. Şiirin aynı bölümünün devamında ise “madolyonun diğer kısmı” gösterilir:

*“Çoktan acıkmış istanbul
sofra başlarında sabırsız,
çiğnemeye hazır çeneleri
obur gökdelenlerin,
hazır tıknmaya büyük oteller,
bulvarlar, eğlence yerleri,
tecimenler hazır öğütüp yutmaya,
tasmaından çözmüşler iştahlarını,
salmışlar Haliç kıyılarına.”*

Özer, kitleler arasındaki farkları kendine özgü bir şekilde şiirlerine yansıtmayı alışkanlık edinmiştir. Genellikle bu farkı tek bir kitle üzerinden yola çıkarak gösteren şair, burada her iki kitlenin birden sunumunu yaparak farklı bir yol izler. Madolyonun bir yüzünü, mekanikleşmiş, çalışmaktan insani özelliklerini yitirmiş işçiler oluştururken diğer yüzünü gökdelenlerde, büyük otellerde kalan iştahlı ve sabırsız “burjuvalar” meydana getirmiştir. İki kesimin çıkış noktaları aynı, vardırıldığı noktalar farklıdır. Şiirin başında “çoktan uyanmış”, diye nitelendirilen İstanbul, bu bölümde “çoktan acıkmış” olarak sunulur. İstanbul’un da iki yüzü vardır. İşine yetişmeye çalışanla, hayatı iştahlıca yaşayanlar aynı şehrin; İstanbul’un insanlarıdır. İşçiler, “çayını yudumlar yudumlamaz” yollara dökülürken, burjuvalar

“sofra başında sabırsız” bir şekilde tüketirler. İşçileri, el, göz ve ayaklarıyla özdeşleştiren şair, burjuvaları gökdelen, büyük otel, bulvar ve eğlence yerleriyle bir tutmuştur.

Özer’in bu şiirinde kullandığı sembolik unsurlar, onun eleştirel kişiliğinin yansıması olarak nitelendirilebilir. Üreten ve tüketen toplumun yaşam standartları arasındaki farka gönderme yapan şairin asıl hedefinde “kapitalizm” vardır. Zenginin daha zengin, fakirin daha fakir olduğu bu düzende, aynı zamanda fakirler zenginelere hizmet eder. Özer, bu durumu sindirememektedir.

Başka bir bölümde maden işçileri ve kömür taşıyıcıları konu alınır. Karanlık ve aydınlık arasında emek veren işçilerin çektiği sıkıntılar diğerlerinden farklı değildir:

“(...)

*Bir kez daha acıyan tırnak
ağrıyan bel, tutulan omuz
kömür çıkarıyor yeryüzüne,
sökenle taşıyanın imzası
bir kez daha buluşuyor alınterinde.*

*Kovanına girip çıktıkça mavnaların
sırtlarında küfeleriyle arılar,
oğul veriyor gün ışığı
kömürün içindeki gün ışığı
oğul veriyor karanlıktan aydınlığa.”¹⁰¹*

Şairin işçilerin çektiği sıkıntıyı dile getirirken okuyucuyu acıların merkezine götürmeye çalıştığı görülür. Bu merkezde şair, mikro görsellerden yararlanarak makro senaryoya ulaşır. “acıyan tırnak, ağrıyan bel, tutulan omuz” ibareleri okuyucunun algısını olayın parçalarına götürür. Yorulan bir işçiyi onun tırnaklarından, belinden, omzundan yola çıkararak anlatan şair, okuyucunun hissiyatını güçlendirip, empati kurabilmesini kolaylaştırmıştır. Kömürü yer altından söken ve

¹⁰¹ Özer, “Haliç X,” a.g.e., s. 42.

yeryüzüne çıkararak işçilerin çalışma koşulları ağırdır. Şair bu iki işçi familyasını “alınlarında” birleştirmiştir. Birinin yaşadığı zorluklar diğerinden aşağı değildir.

Maden işçilerinin yeryüzüne çıkardığı kömürleri mavnalara taşıyan emekçileri şair arılara benzetmiştir. Şairin bu benzetmeyi, işçilerin aynı işi sürekli yapıyor olmasından kaynaklı kullandığı söylenebilir. Sırtlarında kömür küfeleriyle durmadan kömür getiren taşıyıcıların girip çıktıkları mavnalar da arıların kovanına benzetilmiştir. Özer’in şiirlerinde daima çalışkan bir işçi profili vardır. Şair, onların ne kadar çok çalıştığını betimlerken, onları onure etmeden de geçmez. Kömür işçileri, şairin gözünde “karanlıktan aydınlığa” geçişin vesilesidir. Aynı zamanda Özer’in şiirin bu kısmında, imge ve derinliği arttırdığı gözlenir. Yerin altından, karanlıktan çıkarılan siyah kömür işlevi dolayısıyla da gün ışığıyla bağdaştırılmıştır. Zıt renk ve kavramların bir arada sunulduğu bir yandan meselenin zorluğuna dikkat çekerken, diğer yandan mahsulün ne derece değerli olduğunu vurgulamaktadır. “Gün ışığının oğul vermesi” tabiri de bu değere dikkat çekmek için kullanılmıştır. “Oğul”, üretkenliğin, bereketin simgesidir. Ancak bu bereketten işçilerin hakkıyla yararlanabildiğini düşünmek yanlış olur. Şiirin ilerleyen bölümlerinde daha net görülebileceği üzere işçilerin çalışma amaçları yaşamlarını devam ettirme kaygılarından ibarettir. Onlara biçilen değer, karınlarının doyurulmasıyla sınırlandırılmıştır.

“Yorulmak bilmez kayıklar

iki kıyı arasında,

görünmez ilmiklerle

bir yazgıyı dokuyan

dolmuş kayıkları

Kara sularında Haliç’in

getirmeğe çalışanlar

parça parça bir araya

çoktan dağılmış bir güneşi

her gün boğaz tokluğuna

(...)”¹⁰²

Şiirin bu bölümünde en dikkat çekici kelime “yazgı”dır. Kayıkçıların, yorulmak bilmeden iki kıyı arasında çalışmaları artık onların kaderi olmuştur. Özer, işçilerin çalışma tempolarından bahsederken, ne derece yorulduklarını gösteren ifadeleri sık sık kullanır. Emekçiler kayıklarıyla o kadar çok gidip gelmişlerdir ki, şair iki kıyı arasında görünmez ilmiklerin oluştuğu hayalini kurmuştur. Bu ilmiklerle meydana gelen doku ise işçilerin kendi yazgıları, kaderleri, talihleridir.

Özer’in işçilerin çok çalıştığının altını sürekli çizme sebebi konuyu vardıracağı noktaya zemin hazırlamasından ileri gelir. Şairin tenkit ettiği onların çok çalışması değil, hak ettikleri karşılığı alamamalarıdır. “Her gün boğaz tokluğuna” çalışan kayıkçılar şiirden anlaşıldığı üzere gün ışığı sonlanana dek bu tempolarını sürdürürler. “Dağılan güneşin parça parça bir araya getirilmesi” tabiri de bu noktaya; işçilerin çalıştıkları zaman aralığına dikkat çekmek için kullanılmıştır.

Kemal Özer’in şiirlerinde figüranlar değişirken ideoloji değişmez. Şiirin verilen bölümlerinde genellikle işçilerin mağduriyetlerini konu edinip eleştirel bir sunum yapan şair, “birlik, beraberlik ve dayanışma” kavramlarının da bir bölümde altını çizmeden edemez. Şairin bu amacı hedeflerken, nesnelerin onun zihninde uyandırdığı imajlardan yola çıktığı görülür:

*“Silahtar’da bir el
ışığı üretmek için
ellerden oluşan bir el
dokunmak için düğmelere
sekiz saat üç öğün*

(...)
*Kamaşıyor parmak uçları
Silahtar’da bir elin
değdikçe başka tezgahlarda*

¹⁰² Özer, “Haliç XI,” a.g.e., s. 43.

*başka parmakların ucuna
çiçekleriyle elektriğin”¹⁰³*

İşçilerin uzuvlarının, karakterlerinin önüne geçip nasıl bir anlam birliğiyle sunulduğu önceki bölümlerde verilmişti. Bireyler, emeklerini aktardıkları bu uzuvlarla bir tutulmuş, onların isimleri, kendilerini diğerlerinden ayıran şahsi özellikleri ya da duygu ve düşüncelerindeki incelikler öne çıkarılmamıştı. Özer’in okuyucusuna tarif ettiği tırnak içinde bir -işçi tipi- vardı. Bu bölümde de benzer bir anlatım tarzı benimsenmiş gibi görünse de zaman zaman şairin kendi bakış açısını da işin içine ekleyerek manevi bir atmosfer oluşturduğu fark edilir.

“Silahtar’da bir el” ifadesinden kasıt elektrik santralinde çalışan bir birey; bir işçidir. Kişi, üretimi sağladığı “eliyle” takdim edilmiştir. Onun bir birey olarak şiirdeki tek işlevi üretimden ibaret gibi görünür. Oysaki Özer, kelime oyunları ile anlayıştaki bu sırayı bu defa bozar. Bu bölüme kadar sunduğu tiplere dışardan görünendir. Kendi algısını şiire eklediğinde ise somuta endeksli algı kırılır. Birbirinden bağımsız çalışan işçilerin elleri şairin tabiriyle “ellerden oluşan bir el” meydana getirmiştir. Şair bu söylemle bir nevi tüm emekçileri “dayanışma” başlığı altında toplar. Daima, aynı davayı savunan ve aynı bedelleri ödeyen kişileri ortak paydada birleştiren şair bu kez de, aynı enerjiyi sarf edip, üretime hizmet eden işçileri birlik-beraberlik kapsamına dahil etmiştir.

“sekiz saat üç öğün” çalışan emekçiler ışığı üretirler. “Işığı üretmek” ibaresini şairin rastlantısal bir şekilde kullandığı düşünülemez. İfadenin mecazi anlamı düşünüldüğünde çalışan, emek veren işçilerin aydınlık, güzel günlerin üreticileri olduğu çıkarımı yapılır.

İkinci beşlikte ise daha kapsamlı bir imgelem vardır. Şair, birlik-beraberlik ve dayanışma olgularının arasına “sevgi”yi de eklemiş gibidir. “Kamaşan parmak uçları” ve “bir elin çalışan başka parmakların ucuna değmesi” ifadeleri daha önce vurgusu yapılan “çalışkanlık” ve “dayanışma” olgularıyla açıklanabilir. Hatta “elektriğin çiçekleriyle” ibaresiyle de bu olguların sevgiyle oluşturulduğu sonucuna varılabilir. Şair, işçilerin parmak uçları arasında elektrikten yola çıkarak ortak bir bağ

¹⁰³ Özer, “Haliç XIII,” a.g.e., s. 45.

kurmuştur. Özer'in önceki bölümlerde acı çeken, boğaz tokluğuna çalışan işçi tiplerini anlatırken, konuyu birlik-beraberlik, dayanışma ve sevgi gibi meselelere getirmesinin nedeni onun "üretim" anlayışına verdiği değerle açıklanabilir. O, işçilerin sorunlarını dile getirirken yaptıkları iş ve bunun sonuçlarının da ne derece mühim olduğunu bir şekilde anlatmak ister. Onun şiirlerinde acıtasyon yoktur. Özer, onur ve mücadelenin şairidir.

Şiirin son bölümünde ise bu mücadele anlayışı umuda dönüştürülür. İstanbul'un geniş bir çerçeveye, sorunsal ağır basan bir şekilde, farklı açılardan sunumunun ardından konu yine işçilere getirilmiştir. Özer İstanbul'u, şehrin coğrafi ve stratejik özelliklerinden yola çıkarak değil, işçilere sunulan yaşam olanaklarıyla değerlendirmiştir. Gereğinden fazla çalıştırılan, hakkı ödenmeyen, insani yaşam koşullarından soyutlanmış işçilerin hayatları ele alındığında, sorunlu bir İstanbul portresi ortaya çıkar. Ancak şair, bu durumu bir mücadele gereksinimi olarak algılayıp, güzel günleri muştulamaktadır:

"(...)

*Durduramayacak anlıyoruz
akışını denize doğru
bakınca Galata Kulesi'nden*

*görünce yeniden yaratılmış
gün ışığını akşam olurken
yorgun yüzlerinde emekçilerin*

*görünce ışımaya hazır
çalışkan ellerinde yeniden."*¹⁰⁴

Özer'in birçok şiirinde fark edilen ortak çıkarımlar söz konusudur. O, çoğu zaman aynı şeyi farklı şekillerde söyler. Benzersiz konu seçimlerine ya da sürpriz

¹⁰⁴ Özer, "Haliç XV," a.g.e., s. 48.

sonlara rastlamak zordur. Bu şiirde de farksız bir bitiş; toparlama dikkat çeker. Çizilen karamsar tablonun, mücadele ruhunu dindiremeyeceği dile getirilmiştir.

Şairin, akışının durdurulamayacağını ifade ettiği Haliç sularıdır. İşçilerin direnciyle Haliç sularının akıcılığı arasında bağlantı kurulduğu görülür. Kendini temsilî olarak konumlandığı yer ise Haliç'i tam karşıdan görebilen Galata Kulesi'dir. Ben yerine "biz" diyen şairin yine vurguyu çoğulculuğa, birlikteliğe yaptığı gözlenir.

"Akşam olurken, emekçilerin yorgun yüzlerinde yeniden yaratılmış gün ışığı"nın görüldüğünü ifade eden Özer'in çalışkanlığa bakış açısı ortadadır. O ışık, aynı zamanda şairin mücadele anlayışı ve umudunun göstergesidir. Her türlü çileye rağmen, "yeniden ışımaya hazır, çalışkan eller"den bahseden şair, azim ve kararlılık anlayışıyla şiiri sonlandırır.

1980 sonrası siyasi darbenin de etkisiyle Kemal Özer'in şiir anlayışında net bir şekilde değişiklik görülür. Darbe dönemi bitene kadar Özer'in işçi ve emekçi konulu çok az sayıda şiir kaleme aldığı saptanır. Bu şiirlerde şairin alışlagelmiş mücadelecî ve başkaldıran yapısı yoktur. Slogansî ifadelerin yerini ise klasik söylem almıştır. Verilecek olan şiirde de görüleceği üzere, bu dönemde yazılmış olanlarda işçiler günlük meselelerle iç içe sunulmuştur:

*"Ben bir uzun yol sürücüsü
geçerken kır evlerinin önünden
yeni açmış bir gül çıkar karşıma
ilk kez ben duyarım kokusunu*

(...)

*Kimi zaman koskaca bir anıt
tek başına bir alanın ortasında,
sorarım kendi kendime geçerken
kimse görmezse onları
anıtların anlamı ne?*

*Kimi zaman da bomboş bir sokakta
dönen bir işçi gece vardiyasından,
karşılaşırız dopdolu bakışlarla
ikimizin de varacağı yere
varmamış yolları daha.”¹⁰⁵*

Şiirin verilen ilk iki bölümünde sürücünün farkındalıkları öne çıkar. Şair, sürücünün gözünden okuyucuyu da seyre çıkarır. Bu seyirde okuyucu, birbiriyle bağlantısız gündelik karşılaşmalara tanık olur. Yolculuğun en dikkat çekici tarafı ise dinginliğidir. “Kır evlerinin önünden geçen”, “yeni açmış bir gülün kokusunu içine çeken”, “bir alanın ortasında tek başına bir anıt gören” sürücünün izlenimleri durağan bir şekilde aktarılmıştır. Şairin okuyucudan beklediği tek şey, sürücünün dünyasını algılamasıdır. Anlatım tarzında ise bir trajedi ya da gönderme yoktur. Özer’in alışlagelmiş keskin ve tahrikçi sunumu göze çarpmaz.

Şiirin son bölümünde ise şair, farklı meslek gruplarındaki emekçileri bir yolda kesiştirir. “Gece vardiyasından dönen bir işçi”yle karşılaşan sürücü ona dopdolu bakar. Özer’in konuyu sürücüyle işçinin karşılaşmasına getirene kadar tenhalık belirten ifadeleri sık sık kullandığı gözlenir. “Kır evleri, yalnız bir anıt, bomboş sokaklar” ibareleri bu karşılaşmanın önem ve maneviyatını güçlendirir. Onların dopdolu bakışları, algıyı, birbirlerini çok iyi anladıkları sonucuna götürür. Biri vardiyadan dönerken, diğeri işine devam etmektedir. Onları bir noktada kesiştirence “ekmek davaları”dır.

Darbe döneminde yazılmış olan bir diğer şiirde yine, Özer’in “dava anlayışı”na örnek teşkil etmeyen bir işçi tipi görülür. Şiirin bütünü ele alındığında “işçi”ye ayrılan bölümün kısıtlı olduğu ve temasal bir bütünlük yaratma kaygısıyla bu konudan da bahsedildiği sonucu çıkar. Özer, fotoğrafını çektiği değişik gruplardan insanları bu şiirinde bir arada sunmuştur. “İşçi”nin anlatıldığı yerde ise rastlantısallık dikkati çeker:

“(…)

¹⁰⁵ Kemal Özer, “Bir Uzunyol Sürücüsü,” *Kimlikleriniz Lütfen*, Birim Yayınları, İstanbul, 1981, s. 35-38.

*Belki de anlamazdım neden esti o rüzgar
tezgah başından yeni fırlamış biri
gelip durmasa bir öğle üstü merceğin önüne,
paydosta vakti olmamış değişmeye üstündekileri
vakti olmamış yüzünü ve ellerini yıkamaya
her yanı leke içinde, ama yine de neşeli
bir elinde kırlardan yeni derlenmiş
sapsarı bir katırturnağı demeti...*

(...)”¹⁰⁶

Özer’in darbe öncesi yazdığı toplumcu gerçekçi şiirlerinde “sabahın ilk ışığından, gün ağarana dek” çalışan, buna rağmen hakları ödenmeyen işçilerin birlik ve beraberliğe; toplu mücadeleye davet edildiğinden bahsedildiği görülmüştü. Darbe sonrası ise gündelik konuları anlatmayı tercih eden şairin, bu şiirde de benzer anlayışta olduğu gözlenir. Şairin, toplumcu gerçekçi anlayışla yazdığı şiirlerdeki işçiler, şiirin ana temasını oluşturmaktaydı. Bu şiirde ise “merceğin önünde gelip duran” bir işçiden bahsedilir. Şair, konuya mesafeli durup, dışardan bakmaktadır. Önceki dönemde, bizzat işçilerin çalıştıkları fabrikaları, çalışma ortamlarını, çektikleri sıkıntıları meselenin içine girerek anlatan Özer, bu kez işçiyle dış mekanda karşılaşmasını şiire konu etmiştir. Ancak buna rağmen, ele alınan işçinin temel özelliklerinin değişime uğratarak sunulduğu söylenemez. Aslında değişen işçinin özellikleri değil, şairin meseleyi ele alış şeklidir. “Paydosta üstündekileri değişmeye, ellerini yüzünü yıkamaya vakit bulamayan” işçinin çalışkanlığı, Özer’in sunmuş olduğu “işçi profiline” uygundur. Fakat şiirin devamında yumuşak ifadeler öne çıkar. “Her yanı leke içinde”, “elini yıkamaya bile fırsat bulamayan işçi” neşesiyle, elinde bir demet çiçeğiyle birlikte sunulmuştur. Şairin alışlagelmiş “eylemsel” tavrı yoktur. “Kırlardan yeni derlenen, sapsarı bir katırturnağı demeti” ibaresi, şairin bir bahar günü fotoğraf makinasıyla gördüğünü çekip anlattığıyla yetindiğini düşündürür. “İşçi” bu portföyde, bir fotoğraf karesi olmaktan öteye götürülmemiştir. Mücadele anlayışı, başkaldırı hissi ve eylemci tavır yoktur.

¹⁰⁶ Özer, “İki Yönlü Rüzgar,” a.g.e., s. 42.

Darbe sonrası dönemde Kemal Özer, eski çizgisine geri döner. İşlediği konular onun devrimci kişiliğine uygun, kullandığı ifadeler ise bütünleştiricidir:

*“Biz ancak o vakit
sokaklarda dal bedenli
sevda çağında kızlar
yürüyorsa duraksamadan
dişleri birbirine kenetli
yürüyorsa üstüne üstüne
faşist saldırganlığın
ve grevci işçilerle kol kola
en önündeysen halayın
biz ancak o vakit*

(...)

*söyleyebiliriz sevdamızın
yeni kovanlar için oğul verdiğini”¹⁰⁷*

Grev şiirlerinde, Kemal Özer’in eylemci yapısı öne çıkar. Özer genellikle grevleri işçilerle sınırlı tutmaz. Toplumun değişik kesimlerinden insanlar bir arada sunulur. Bu şiirde ise işçilerle aynı safta sunulan kızlardır. Şair, bahsi geçen kızları “dal bedenli, sevda çağında ve dişleri birbirine kenetli” olarak betimler. Zayıf ve sevda çağında olmasına rağmen işçilere destek veren kızlar Özer tarafından özellikle şiire taşınmıştır. Özer için “mücadele” anlayışı önemlidir. Bu mücadelenin zaferle sonuçlanabilmesi için, güçlü olanların yanı sıra, zayıf halkalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca “dal bedenli ve sevda çağında kızlar”ın bile “dişlerinin birbirine kenetli” bir şekilde greve destek verdiğini belirten şair, bir nevi toplumun her kesimine gizli bir gönderme yapar. O, “uyandırmayı”, “ayağa kaldırmayı” bir görev bilir. “Grevci işçilerle kol kola, halayın en önünde yer alan kızlar”, şairin sevda anlayışını da göstermektedir. Özer, aynı şiirde iç içe iki sevdadan bahseder. Karşı cinse sevgi besleyecek yaştaki kızlar, işçilerin mücadelesine ortak olarak

¹⁰⁷ Kemal Özer, “Biz Ancak...” *Sınırlamıyor Beni Sevda*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1990, s. 47.

toplumun çıkarlarını kendi çıkarlarından üstün tutmuş şekilde aktarılmışlardır. Mücadele sevdası, kişisel sevdaya ağır basmıştır.

Şiirin son bölümünde ise “oğul vermek” tabiri öne çıkar. Bu ifadeyi Kemal Özer’in ilk kez kullanmadığı bilinir.¹⁰⁸ Bu durumun onun şairlik yeteneğindeki sınırdan kaynaklandığını söylemek yerinde bir tespit olmaz. Şairin kendini tekrarı, slogansı söylemlere olan bağlılığından ileri gelir. Belki de bu şekilde akılda kalıcı olma yolunu tercih ettiği düşünülebilir. “Yeni kovanlar için sevdanın oğul verdiğini” ifade eden şair, bir kez daha şiiri üretkenlik ve verimliliğe getirmiştir. Özer, sayıca ve manevi güç olarak, artan, türeyen ve yayılan bir anlayış şekli benimsemektedir ve bu anlayış “bilinç”le gerçekleşecektir.

Kemal Özer, okuyucusunu şiirin dışında bırakmaz. Kimi zaman karşısında duran bir kişiye seslenir gibi mısralar kaleme alır. O, empati kuran ve kurduran bir şairdir. Özer’in şiirlerindeki insanlar, dış dünyadaki insanlarla bir bütünlük içindedir:

“(…)

- *Baktığı gibi bakabilirsen
işleyen ellerine adamın
baktığı gibi bakabilirsen
kanırtan silkeleyen doğurtan ellerine
yıllarca aldıktan sonra
aslanın ağzından ekmeği
şimdi boş kalan ellerine
bakabilirsen baktığı gibi*

*ağzını bıçak açmasın isterse
söylemiştir söyleyeceğini.”¹⁰⁹*

Özer, emekçiyi önce kendi gözlemleyip anlar, anladığını anlatır ve okuyucuya da bu sirkülasyonda rol verir. O bir şair olarak tespitlerini şiire taşımayı görev

¹⁰⁸ Bkz., Kemal Özer, “Haliç X,” *Geceye Karşı Söylenmiştir*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1990, s. 42.

¹⁰⁹ Kemal Özer, “Baktığı Gibi,” *İnsan Yüzünün Tarihinden Bir Cümle*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1990, s. 13.

bilmiştir. Bu yüzden her fırsatta tekrar tekrar emekten, üretimden, çalışmanın onurundan bahseder. Ona göre emekçi de aynı tekrarı gün be gün çalışarak yapmaktadır. Okuyucuya düşense meselelere duyarlı olmak ve ortak bir bilinçle hareket etmektir.

Şiirin verilen ilk mısrası seslenme sözcüğüyle başlar. “Baktığı gibi bakabilirsen” ifadesi okuyucuyu direkt şiirin içine alır. Okuyucudan beklenen empati kurabilmesidir. Aslında okuyucunun yanı sıra şairin kendisi de durumu anlama eğiliminde gibidir.

“El” kelimesi verilen şiirlerin çoğunda benzer şekilde anlamlandırılmıştır. “İşleyen, kanırtan, silkeleyen, doğurtan el” emekçinin tüm dünyasını özetler niteliktedir. Bu kelime başlı başına üretimin, emeğin, verimliliğin simgesi olmuştur. Aynı el “aslanın ağzından ekmek” alma noktasında kişinin çektiği zorluğun derecesini nitelemek için de kullanılmıştır. Emekçinin eline yüklenen anlam, dramatik bir şekilde sonlandırılır. “Boş kalan eller” ifadesinden yola çıkıldığında emekçinin hakkının ödenmediği, çabalarının sonuçsuz kaldığı anlaşılır.

Şiirin son kısmında ise dramatik gidişat keskin ifadelerle birleştirilir. Emeklerinin karşılığı verilmeyen, ağzını bıçak açmayan emekçi, şaire göre üzerine düşeni yapmıştır. Şaire göre emekçinin lisanı verdiği emektir. Aslında şair, herkesi kendi pozisyonuna göre görevlendirme, yönlendirme çabasındadır. Emekçi çalışarak, şair yazarak söyleyeceğini söylemişlerdir. Özer, okuyucuyu, yani toplumu da kendince “söz söylemeye” davet etmektedir. Onun, topluma bu oluşumda nasıl bir rol biçtiği ise verilmiş olan diğer şiirlerde daha net bir şekilde görülmüştür.

Kemal Özer’in hakkaniyetçi yaklaşımı aşağıdaki şiirde bir kez daha öne çıkar. Haksızlığın emekçide oluşturduğu duygu ise öfkedir:

*“Geçer zaman
döndürdükçe kasnağı.
Geçer aklından
bileycinin ekmek parası.*

Geçer zaman

*hızlandıkça bileytaşı.
Geçer terli avuçlarından
bileycinin
öfke kıvılcımları.*

*Geçer zaman
biledikçe bıçağı.
Geçer bakışlarından
bileycinin
başka öfkeliyle ulaşacağı.”¹¹⁰*

Özer, çoğu zaman asıl söylemek istediğinin zıttı ifadelerle temel anlama vurgu yapar. Şairin kullandığı bu zıt ifadeler, ana konunun hazırlayıcısı niteliktedir. Bu şiirde de her bendin başında tekrar edilen “geçer zaman” ibaresi, kalıcı olan; değişmeyen başka meselelere dikkat çekmek için kullanılmıştır. Zaman geçmesine rağmen, emekçinin çilesinde bir değişme yoktur. Emekçi bu duruma karşı öfkeli olmasına rağmen işleyişi devam ettirmektedir. Grev şiirleri dışında, işçi ve emekçilerin çalışmaktan ödün verdikleri görülmemiştir. Şairin zamanı ele alış şekli çok yönlüdür. Bileycinin çalışma düzeneği bir metafor olarak kullanılıp, “zaman”la eşleştirilmiştir. Üç bölümden oluşan şiirde, işin her bir kademesi “zaman” algısının içinde sunulmuştur. “Dönen kasnak”, “hızlanan bileytaşı” ve “bilenen bıçak” bu algıyla birleştirilip düşüncede hareketlilik sağlanmıştır. Emekçinin çileli ve sabit yaşamı ise aktiflik içinde statik kalmıştır. Şair, bu tutukluluk halinden memnun değildir. Özer’in statükoyla mücadelesi ele alındığında, bileycinin öfkesinin, “başka öfkeliyle”e de geçeceği söylemi, pasif duruşun sonlandığını düşündürmektedir.

Diğer altı çizilmesi gereken durumsa bileycinin öfke nedenidir. Çalışmaktan avuçları terleyen bileycinin “ekmek parası” kazanma kaygısı vardır. “Ekmek parası” ifadesi kişinin temel yaşam ihtiyaçlarını düşündürür. Özer’in şiirlerindeki emekçilerin bu kaygılarının daima olduğu ve yaşam standartlarının oldukça düşük olduğu gözlenir.

¹¹⁰ Özer, “Bileyci,” a.g.e., s. 22.

Şiirin sonlandırılma biçimi ise Kemal Özer'in kolektif düşünce tarzını bizzat yansıtır. Bıçakları bileyciye getirenlerin diğer emekçi kesimden insanlar olduğu muhtemeldir. Öfke kelimesini şair, haksızlığa tepkinin göstergesi olarak kullanmıştır. Değişik meslek gruplarındaki emekçiler ortak tepkiyle bütünleştirilmiş, Özer'in sıçrayan ve yayılımcı anlayışı bir kez daha öne çıkmıştır.

Kemal Özer, insana ve insani değerlere önem verir ve aynı önemi hayatın her alanında görmek ister. İnsani değerlerden yoksun bırakılmış, bir makina gibi daima çalıştırılan işçi ve emekçiler onun şiirlerinde mücadeleye çağırılırlar. Bu, onların âdeta yeni bir var oluş mücadelesidir. Özer'in sosyalist yaklaşımı özellikle bu şiirlerde öne çıkar. O, bireylerin eşit, düzeninse adil olduğu bir sistemin özlemine çeker. Bu dava uğruna ise temel çağrısı "bilinç" üzerinedir. Yeni ve ortak bir bilinç yaratmak adına yazdığı bir diğer şiirin tahlili aşağıda görülecektir:

"(...)

*Biliyoruz artık gelinler kızlar
yalnız gece değil sabaha çıkacak olan,
yabalar yalnız savurmak için değil,
küremekle biçmek için değil küreklerle tırpanlar,
yalnız yaz sonu değil hasat zamanı.*

*Bize düşen, biliyoruz artık,
yaşamı üretmek değil yalnız."¹¹¹*

İşçi şiirleri arasında en çok kendinden bahsedilen tarım işçileridir. Özer'in ömrü boyunca yalnızca bir kere ve henüz çocukken babasının memleketi olan, Sivas'ın Karaözü Köyü'ne gittiği¹¹² göz önünde bulundurulduğunda, köy insanını çeşitli açılardan ele alış biçimi düşündürücüdür. Hayatının büyük bir bölümünü İstanbul'da geçiren şairin, mevsimlerin mahsullerle ilişkisini, tarım işçilerinin

¹¹¹ Özer, "Bize Düşen," a.g.e., s. 46.

¹¹² Bkz., Simge Özer Pınarbaşı, "Aile Ortamı," *Kemal Özer İçin Anı Fotoğrafları*, Yordam Yayınları, İstanbul, 2011, s. 27.

kullandığı iş aletlerinin isim ve görevlerini, üzerlerine şiir yazacak derecede biliyor olması onun bu konulara ne derece duyarlı olduğunu gösterir.

Şiirin ayrıntılarına bakıldığında ise eylemci bir yaklaşım dikkat çeker. Şair, süregelen bakış açısını değiştirme çağrısı yapmaktadır. Çalışma ve üretme meselelerine karşı bir tepki yoktur. Şairin çalışandan beklediği, hayatını bununla sınırlamamasıdır. Şiirde “yaşamı üretmek” tabirinin bir kez daha kullanıldığı görülür. Bu tabire, önceki şiirlerinde defalarca rastlanmaktadır.¹¹³ Özer, işçiyle yaşam üreticiliğini özdeşleşmiştir. Bu özdeşlik şairde bir kalıp halini almıştır. Onun, işçiden beklediği ise bu kalıbın dışına çıkabilmesidir. Özer, şiirdeki anlamı bir noktada okuyucuya bırakmıştır. İşçinin hayat gayesinin ne olmadığını gösteren şair, nasıl bir yol izlemeleri gerektiğinden ise bahsetmemiştir. Şairin genel bakış açısı ve olaylara yaklaşım tarzı göz önünde bulundurulduğunda işçiden beklenenin ne olduğu yorumlanabilmektedir. Ancak şiirin henüz sonlandırılmamış gibi görünmesinin sebebi şairin üzerinde durduğu konuyu önemsetme çabasından ileri gelir. Onun için önemli olan oturmuş insanlardaki oturmuş düşünce yapılarının kırılmasıdır. Sonrasında nasıl bir yol izleyeceğini kestirmek ayandır. Çünkü Özer’in şiirlerinde anlamsal bütünlük ve tamamlayıcılık söz konusudur. Özer’in tüm şiirleri incelendiğinde ortaya çıkan birbirinden farklı özelliklerde insanlar yoktur. Onun eleştirdiği, tamamladığı, sürüklediği ve beklenti içerisinde olduğu “insan”, temel özellikleri belli; muammasızdır. Belki de bu yüzden bu şiirinde de olduğu gibi genellikle birinci çoğul şahsı; “biz” zamirini kullanır. Birlik ve beraberlik mesajının yanı sıra benzerlik ve tek seslilik hali de bu duruma sebep teşkil eder. Çünkü yaşanan sıkıntılar ortak, çekilen zahmetler aynıdır.

Şairin eylemci tavrına bir diğer şiirinde tekrar rastlanır. Bu kez eleştirilen konular sorgulama metoduyla öne çıkarılır. Birbirine sarılmış iki kasabın fotoğrafından yola çıkan şair, bir işçiye sunulan gündelik yaşamdaki rutinleri üstü kapalı tenkit eder

¹¹³ Bkz., Kemal Özer, “Deniz Orakçısı,” *Kavganın Yüreği*, Yücel Yayınları, İstanbul, 1973, s. 18.
Kemal Özer, “Sormalı Alkışlamadan Önce,” *Yaşadığımız Günlerin Şiirleri*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1989, s. 26.

Kemal Özer, “Tek Tek Ağızların Birleştiği Savaş Türküsü,” *Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 51-52.

“(...)

*soyunuyorum giyinmek üzere gündelik soruları
bu benim elim mi, gün boyunca benden uzak
bu benim ömrüm mü, akıp gidiyor
önümden akıp gidiyor durmadan
soyunuyorum çınlayışını giyinmek üzere
'çalış herkesle birlikte' diyen sesin
'çalış ve sorma, neden artıyor uğultu'
'çalış ve sorma, akşam neden gecikiyor'*

*Ve soyunuyorum giyinmek üzere taşan ısıyı
bir arkadaşın bedeninden, kahve molasında”¹¹⁴*

Özer’in işçi şiirlerine bakıldığında genellikle gözlemci bir bakış açısının benimsendiği görülür. Konu edinilen işçinin sistemdeki yeri ve sıkıntıları şair tarafından aktarılıp, gidişatın son bulması adına eylemci bir tavır sergilenir. Ancak bu şiirde Özer’in işçinin iç dünyasını sunduğu gözlenir. İşçinin bilinç akışı şiiri bireysellikten uzak tutma kaygısı da göz önünde bulundurulurken ortaya konmaktadır.

Şiirin genelinde işçinin iç sorgulama hali öne çıkar. “Soyunuyorum giyinmek üzere gündelik soruları”, şeklinde iç dünyası sunulan işçinin sorgulamalarının, hayatının bir parçası olduğu ve bir rutin şekline dönüştüğü anlaşılır. Şiirin devamında ise neleri sorguladığı ve neleri kabullendiği anlatılır. Özer’in alışlagelmiş tikelden tümele tarzı bu noktada öne çıkar. İşçinin, “bu benim elim mi, gün boyunca benden uzak / bu benim ömrüm mü, akıp gidiyor” şeklindeki sorularının özbenliğinden başlayıp, hayatı algılama sürecine kadar gittiği görülür. İşçinin bilincinde oluşan “çalış herkesle birlikte” cümlesi ise bu oluşumun kişiyle sınırlı olmadığını, tıpkı onun gibi aynı işi yapan, aynı sisteme, kayıtsız hizmet eden insanların olduğunu gösterir. Özer’in konuları bireyle sınırlı bırakmamasının nedenleri duruma göre değişkenlik gösterir. Eylemci duruşun öne çıkarılmak istendiği durumlardaki yayılımcı anlayış, birlik ve beraberlik olgularına dikkat çekip güce güç katma

¹¹⁴ Kemal Özer, “Herkesle Birlikte Çalış,” *Bir Adı Gurbet*, Demet Yayıncılık, İstanbul, 1993, s. 21.

isteğiyle ön plandadır. Bu şiirde ise işçinin herkesle birlikte aynı oluşum içinde yer aldığı söylenmesi tansiyonun yükseltme ve durumun daha önemli bir hale getirilme çabasından kaynaklanır. Şiirin devamında, “çalış ve sorma, neden artıyor uğultu,” ifadesi de bu tırmanan tansiyonun göstergesidir. İşçinin tüm bu sorgulamaları içinde barındırmasından yola çıkıldığında, sözü geçen “uğultu” kelimesi aynı sorgulamaları diğerlerinin de yaptığını düşündürür. “Uğultu”, işçilerin iç seslerinin toplamının tanımlanma şekli olmuştur. “çalış ve sorma, akşam neden gecikiyor” diyen işçinin son suali ise onun yaşam şeklini özetler. Bir yandan ömrünün tükendiği belirtilen bireyin, diğer yandan çalışmakla geçirdiği gününü akşam etmekte zorlandığı anlaşılır.

Şiirin sonlandırılma biçimi ise şaşırtıcı değildir. Özer’in önceki şiirlerinde de işçiler arasındaki fiziksel dokunun manevi bir atmosferde sunulduğu görülmektedir.¹¹⁵ Çalışmaktan vücut sıcaklıkları yükselen işçilerin ancak kahve molasında serinleyebildikleri gözlemlenir. Molaları bittiğinde ise aynı tempoya birlikte kaldıkları yerden devam edecekleri anlaşılır. Vücut ısılarındaki artış ve temas birliklerinin nişanı olarak gösterilmiştir.

Özer’in yaşamının son dönemlerine yaklaşıldığında, yayımladığı şiirler arasında işçi ve emekçilerin konu edindiğine rastlamak zordur. Konuyla ilgili verilecek olan tek şiirde ise, bir çırağın kişisel iş yaşantısı konu alınmıştır. Şairin okuyucuyu bilinçli olmaya çağırdığı, toplumcu şiir tarzından uzaklaştığı görülür. Bireyin sıkıntı ve öfkesi ön plandadır:

“(…)

*Niye hızlandığını bilmeden yüreğinin, bilmeden
niye söz geçiremediğini rendeye, elinin altında
uzanıp yatan tahtaya öfkeyle baktığını.*

Bekledi, azarladığını duyuncaya dek o sabah da

¹¹⁵ Bkz., Kemal Özer, “Haliç XIII,” *Geceye Karşı Söylenmiştir*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1990, s. 45.

Kemal Özer, “Bileyci,” *İnsan Yüzünün Tarihinden Bir Cümle*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1990, s. 22.

*ustasının. Bekledi, başı önünde, ellerini yeniden
hizmete koşmak için telaşla inip kalkan o sesi.*

*Çalışmaya başladığında, avuçları alev alevdi.
Yine rendeyi değil de görünmeyen bir yangının
yalımlarını kavrar gibi oldu küçücük elleriyle.”¹¹⁶*

Şiirin daha öncekilerle ortak noktası arandığında tepki ve memnuniyetsizlik hali dikkat çeker. Çıracak, “uzanıp yatan tahta”ya öfkeyle bakarken, “avuçları alev alev”dir. Onun rendeyi kullanabilme imtihanı ve ustasıyla yüzleşmesi konu edinmiştir. İşini ehli bir şekilde yapamayan ve azarlanan çırağın ruh hali düzgün değildir. “Bekledi, azarladığını duyuncaya dek o sabah da” ifadesinden yola çıkıldığında bunun onun için sıradan bir gün olduğu anlaşılır. Şair, çırağı okuyucunun önüne acınası bir şekilde çıkarmıştır. Yüreğinin neden hızlandığını ve neden öfkelenildiğini bilmeyecek yaşta, beceriksiz, ustası tarafından devamlı azarlanan ve “küçücük elleriyle” iş görmeye çalıştığı ifade edilen çırağın yaşamı dokunaklı bir şekilde verilmiştir. Özer’in bu şiirinin bireyi anlatmakla sınırlı kaldığı ve çıkarsamaların topluma mesaj boyutuna gitmediği gözlenir. Şairin amacının okuyucusunu, şiirindeki çocuğun gerçeklerine götürüp onu anlaşılır kılmaya çalışmak olduğu sonucuna varılır.

2.4. SAVAŞ VE BARIŞ

Kemal Özer, savaş konusuna evrensel bir açıyla bakar. O, dünya genelinde toplumları derinden etkileyen tüm savaşlara karşı duyarlıdır. Savaşa maruz kalan kesimlerin şair tarafından desteklendiği görülür.

Bu şiirlerde savaşı başlatan tarafların emperyalist güçler olduğu savunulur. Özer, savaşın görünen yüzünden çok emperyalizmle olan bağlantısı üzerinde durur.

¹¹⁶ Kemal Özer, “Onların Sesleriyle,” *Onların Sesleriyle Bir Kez Daha*, Demet Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 43.

Sömürge amacıyla savaşa dahil olan güçler şairin tenkitlerine maruz kalır. Dolayısıyla bu tarz şiirlerdeki savaşların temelini ekonomik çıkarlara dayandığı anlaşılır.

Özer'in günceli anlatma kaygısıyla yazdığı savaş şiirleri yaşadığı dönemin dünya meseleleri hakkında okuyucuya bilgi verir. Bu şiirlerde şairin olayları hangi açıdan ele alıp anlattığı dönemi anlamak açısından önemlidir.

Savaş, Özer için bir yükümlülük halidir. O, savaşı ve insan ölümlerini desteklemez. Ancak çıkar yolunun kalmadığı, işgal güçlerinin mağdur kesimlerin topraklarına girdiği durumlarda tepkisiz kalmaz. Savaşın gerekli olduğu zamanlarda olaya kayıtsız kalmayı vatan hainliği olarak niteler.

Şairin barışa bakışı ise karamsardır. Bu konuda bireylerin göstermelik tavırlar sergilediğini düşünür.

Özer'in savaş konusunda üzerine en çok şiir yazdığı Kurtuluş Savaşı dönemidir. Şair, bunları diğer savaş şiirlerinden ayrı ele alır. İşgal güçlerine karşı bir arada tek bir güç halinde hareket etme durumunun altını çizer.

Savaş, kimi zaman da Kemal Özer'in şiirlerinde durumları benzetmek amacıyla kullanılmıştır. Özellikle mücadelenin olduğu şiirlerde kazanma ya da kaybetme yönleriyle savaşlar ele alınmıştır. Verilecek olan şiirde de sevgilinin terk edip gidişi hayalî bir savaş senaryosu niteliğinde değerlendirilir:

*“senin vaktin uzun geniş göklerin vaktidir
o batık şehirlerdeki bağbozumlarının
kuğu başlı savaş arabasıyla kimbilir
yola çıkmış hangi öfkesinde tanrıları*

*kılıçlarımı daha tutmadan soylu kanlar
daha surlara çarpmadan dar baltalarımı
getirip senin vaktine asmış savaşçılar
getirip rum ateşlerinden ağıtlarımı*

(...)

*yazgisına açık tutacak kırallığı
açık tutacak dağ yollarına sağnakları
senin bir akşamüstü çıkıp gittiğin kapı”¹¹⁷*

Şiirin bir sevgiliye yazıldığına anlaşılmasını sağlayan ayrıntı sayılabilecek özellikler vardır. Şiirden sevgiliyi niteleyen kelimelerin çıkarıldığı düşünüldüğünde tam manasıyla bir savaş ortamının olduğu görülür. Şairin birçok savaş terimiyle gerçekçi bir şekilde süslediği senaryo, terk edilmiş ruhsal çöküntüsünü gösterir. Şiirdeki “o batık şehirlerdeki bağbozumlarının” ifadesindeki, üzümün toplanıp yaprakların sararmaya başladığı dönemi anlatan “bağbozumu” kelimesi ilişkinin sona yaklaştığını niteler. “Kuğu başlı savaş arabası” söyleminde ise savaş ve sevgilin özellikleri bir arada kullanılmıştır. Kuğu, sevgilin zerafetini savaş arabası ise mücadelenin zorluğunu belirtir. Bir öfkeyle tanrılarının yola çıktığı söylenen sevgilin gidişi tarihte anlatılan efsane savaşları düşündürür.

Şiirin ikinci bölümünde ise şair, kendisini bir savaşçıya benzetip dışa vuramadığı öfkesinden ve ayrılık sonrası mateminden bahseder. “Kılıçları daha tutmayan soylu kanlar”, “daha sulara çarpmadan dar baltalar” ifadelerinde savaşı niteleyen sözcüklerin sıklığı göze çarpar. “Rum ateşlerinden getirilip sevgilin vaktine asılan ağtlar”sa ayrılık zamanı yaşanan üzüntüyü tanımlamaktadır.

Şiirin son bölümünde kendisini bir krallığa benzeten şair, sevgilin bir akşamüstü çekip gitmesinin ardından döktüğü göz yaşını ise “dağ yollarındaki sağnaklar”a benzetmiştir. Şiirin tamamı ele alındığında, şairin sevgiliyle olan mücadeleyi savaşla bir tuttuğu, bu savaşta kaybedeninse kendisi olduğu görülür.

Kemal Özer Dünya meselelerine duyarlı bir şairdir. O, hangi milletten olursa olsun ezilen, hor görülen, hakkı yenen, toprakları işgal edilen insanların yanında yer alır. Barışı destekleyen bir şair olmasının yanında, ülkelerini savunmak zorunda olduğu için savaşa giren halkları da mücadelelerinden ötürü şiirlerinde temsil eder. Milyonlarca insanın öldüğü Vietnam Savaşı’nı konu alan şair, Vietnam halkının direnişini şu şekilde övmektedir:

¹¹⁷ Kemal Özer, “Yabancı Vakit,” *Ölü Bir Yaz*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1960, s. 25.

*“Ateşkes anlaşması Vietnam’da.
Hiçbir şey olmamış gibi bir sessizlik
kanadında “sevgilerle” yazılı uçakların taşıdığı
napalim bombalarının ardından.
Utançlı bir sessizlik dünya için
üç milyon ölünün ardından.
ve Vietnam halkı için onurlu bir sessizlik
ateşin ve kanın ardından*

*İnsanlar yalnız onu konuşsun bütün sözleri bırakıp
bütün yazıları silip yalnız onu yazsın gazeteler:
Halkındır zafer, direnen, karşı koyan, birleşen halkın.”¹¹⁸*

Sosyalist bir şair olan Özer’in emperyalizme karşı duruşu ortadadır. Vietnam Savaşı üzerine şiir yazması da bilinçlidir. Özer, Vietnam halkının Amerika’ya, dolayısıyla emperyalizme karşı mücadelesini özellikle anlatmaktadır.

Şair, şiiri “sessizlik” kelimesi üzerine kurmuştur. Kelimenin ait olduğu yere göre okuyucuya sunulan anlam değişmektedir. Sessizlik, ilk olarak ateşkes anlaşması sonrası oluşan durum için kullanılmıştır. Burada savaşın anlamsızlığı üzerinde durulmaktadır. Kanadında “sevgilerle” yazan uçakların bomba atması şair tarafından ironik bir şekilde sunulur. Sevgiyi temsil eden bir uçak, öldürmek için uçmaktadır.

Sessizlik kelimesinin ikinci kez geçtiği yerde ise savaşın tüm dünyaya etkisi üzerinde durulur. Üç milyon insan ölürken dünya bu duruma seyirci kalmıştır. Şair, bu durumu utanç verici bulur.

Aynı kelime, son olarak Vietnam halkını onure etmek için kullanılmıştır. “Ateşin ve kanın ardından” özgürlük için üç milyon insan feda eden halk, şaire göre haklı bir onur duymaktadır.

Şiirin son bölümünde şair, dirence ve bütünleşmeye vurgu yapar. “Halkındır zafer, direnen, karşı koyan, birleşen halkın” söyleminde “halk” kelimesinin ayrı bir

¹¹⁸ Kemal Özer, “Halkın Zaferi,” *Yaşadığımız Günlerin Şiiri*, Yordam Yayıncılık, İstanbul, 1989, s. 14.

satırda tek başına yazıldığı göze çarpar. Şair savaştan ve Vietnam'da yaşayan insanların mücadelesinden yola çıkarak konuyu bir bütün olarak direnmenin sonuçlarına vardırıştır. Şaire göre halk olabilmek, bir bütün olarak karşı koyabilmek, birlikte direnmek zafere kaynaklık etmektedir.

Kemal Özer genellikle savaşın şiirini yazıyor gibi görünse de barışı ne kadar önemseydiği bilinir. Savaşın insanlar üzerindeki tahrip gücünü ısrarla anlatan şair, aslında bu şekilde barışa olan özlemini de dile getirmiş olur. Verilecek olan şiirde ise “barış” konusunu başlı başına ele aldığı görülür:

*“Elinde kaldı en fazla para verenin
uçamadı bir duvardan dışarı
Picasso'nun çizdiği güvercin,
getirmeye yetmedi dünyaya
üretken olmadığı için barışı.”¹¹⁹*

Özer'in bu şiiri diğerlerine kıyasla kısa olmakla birlikte barındırdığı anlam birçoğundan daha yoğundur. Picasso'nun barışı temsilen çizdiği tablonun satın alınışı şairin zihninde yine bir ironi oluşturur. Yoksulun, ezilenin, sömürülenin yanında yer almasıyla bilinen Özer, barışın temsilî tablosuna parayı en fazla verenin sahip olmasına karşıdır. Özer'in hiçbir şiirinde zengin insanlar övülmez. Özer, insani özellikleri ağır basan bireyleri onure eder. Mütevazı kişileri örnek gösterir. Dolayısıyla zenginliğini bir güç olarak kullanan insanlar onun eleştirisinin hedefindedir. Barış tablosunu böyle birinin, ekonomik gücüyle elde etmesi şair için mutlu olunacak bir durum değildir. Picasso'nun çizdiği güvercinin bir duvardan dışarı uçamadığını, yani resmin bir resim olarak kaldığını ifade eden şair, barışa olan özlemini dile getirir. Ona göre barışı temsil eden tabloya yaklaşım şekli hatalıdır. Şair, arka planda ise dünyadaki barış sağlayıcılarının zengin; para sahibi insanlar olduğunu ima eder. Onlar bu işin başındayken savaşlar devam edecektir. “Üretken” kelimesi ise Özer'in özellikle işçileri konu edindiği şiirlerinde sıkça geçer. Picasso'nun tablosu üretken olamamış, bir zenginin sahiplenmesinden öteye

¹¹⁹ Kemal Özer, “Barış Güvercini,” *Yaşadığımız Günlerin Şiirleri*, Yordam Yayıncılık, İstanbul, 1989, s. 27.

gidememiştir. Çünkü üretkenlik şaire göre işlevde sağlanabilir. Barışın oluşabilmesi için insanlara göstermelik temsillerin ötesinde, daha fazla görev düşmektedir.

Diğer bir şiirde yine sağlanamayan bir barıştan söz edilir. 1973'te sosyalist hükümetin askerî darbeyle devrilmesi üzerine Kemal Özer bu konudaki düşüncelerini bir şiirle anlatmıştır:

“(…)

*Ayaklar altına alınan emeğin bayrağıdır
şimdi yırtulan, kurşunlanan, darağacına çekilen
insan teriyle üretilmiş bakırdır
kardeşliktir, barıştır, yeni sürülmüş tarlalardır.
Şafaktır ihanete uğrayan şimdi Şili'de
alınlarından sağılmış doğacak çocukların.*

*Şimdi bir hançer gibi kıvrıksa toprağın üstünde
parçalanmış, ama boyun eğmeyen Şili
yine bir hançer gibi doğrulacak düştüğü yerden
saplanmak için karanlıkların böğrüne
damarlarından koparıp atmak için sömürge ağızları
ve dövüşmek için zafere kadar yiğitçe.”¹²⁰*

Baskı, sıkıyönetim ve darbe gibi kişilerin yaşam haklarını sınırlayan tutumlara karşı Kemal Özer, kendisinden beklenildiği gibi duyarlı ve eleştirel kimliğiyle yaklaşır. Dünyanın hangi ülkesi olursa olsun ülkelerin ve halkların barışa olan bağlılıklarını tehdit edecek unsurlar Özer'in tenkitlerinin hedefinde olmuştur. Ancak şairin, şiirine taşıdığı bu ülke ve halkların ortak özellikleri vardır. Haksızlığa karşı başkaldıran, kolektif anlayışla hareket eden ve emperyalizmin karşısında duran ülke ve halkları Özer, şiirlerinde himayesi altına alıp koruyucu bir rol üstlenir.

¹²⁰ Kemal Özer, “Şimdi Bir Hançer Gibi Kıvrıksa,” *Yaşadığımız Günlerin Şiirleri*, Yordam Yayıncılık, İstanbul, 1989, s. 43.

Sosyalist rejimle yönetilen ve Amerika'nın teşvikiyle askerî darbeye uğratılan Şili¹²¹ de bu himaye kapsamındadır.

Şair darbe sonrası ülkenin içinde bulunduğu durumu manevi yıpranmaları göz önünde bulundurarak anlatmaktadır. Darbeden önce ülkede barış, kardeşlik ve emeğin ön planda olduğu anlaşılır. “Yeni sürülmüş tarla” tabirinden yola çıkıldığında bu düzenin çok uzun bir geçmişinin olmadığı görülür. İlk bölümün sonunda darbenin olumsuz sonuçlarının kısıtlı bir süreyle sınırlı kalmayacağı, doğacak çocukların dahi bu koşullardan etkileneceği belirtilir.

Verilen ilk bölümde şafağın ihanete uğradığı söylenirken, ikinci bölümde ise karanlıkla mücadelenin devam edeceği anlatılır. Özer'in savaşı anlattığı şiirlerinde en çok yararlandığı “yiğitlik, zafer” gibi unsurlar bu şiirde de öne çıkar. Çünkü onun yapısı mağlubiyeti kabul edip ona göre yaşamaya elverişli değildir. En umutsuz durumlarda bile mücadele gücünün mutlaka umuda zemin hazırladığını her fırsatta dile getirir. Şiirdeki ifadeler baz alındığında da umutsuzluğun oluşmadığı görülür. Şili, “toprağın üzerinde parçalanmış ama boyun eğmeyen ve düştüğü yerden karanlıklara saplanmak için doğrulacak bir hançer”e benzetilmiştir. Özer'in asıl şiddetle karşısında durduğu kavram ise şiirin sonunda belirir. “Damarlarından koparıp sömürge ağzları atmak” söylemi, sömürgecinin şairin bünyesinde nasıl karşı çıktığı bir kavram olduğunu ifade eder. Özer savaşın karşısında, barışı destekleyen bir kişiliğe sahiptir. Ancak eğer savaş olacaksa da insanların kişisel haklarını korumaları adına onları birlikteliğe teşvik eder.

Kemal Özer savaşı meydana kazanmanın yeterli olmadığını savaş sonrası da kişilere sorumluluklar düştüğünü savunur. Özer'e göre asıl zafer fikir ortaklığı ve daimî çabayla kazanılır:

*“Öyleyse dersiniz, ulaşmak yetmez
nice kan ve acıdan sonra zafere,
yapmak ve kazanmak kadar savaşı
sürdürmek de gerekir düşünce ve bilinçte,
durmadan sürdürmek, çoğaltmak, tazelemek*

¹²¹(Çevrimiçi), http://tr.wikipedia.org/wiki/1973_%C5%9Eili_Darbesi, 13 Temmuz 2014.

*en köklü yorumdan en küçük anıya dek.*¹²²

Özer'e göre savaşın iki devresi vardır. Birincisi kan dökülerek, acı çekerek sonuca varma, ikincisi ise aynı mücadeleyi düşünce ve bilinçte de sürdürmektir. Özer, kendisini bu oluşumun dışında tutmaz. Yazdığı şiirlerdeki hatırlatmalar, slogansı ifadeler ve çağrılar bilinçli bireyler oluşturmak adına üstlenmiş olduğu bir sorumluluktur. Özer'in bu yaklaşımı "meydanda kazanıp, masada kaybedilen" savaşları zihinlere getirir. Onun topluma ivme kazandırma adına yaptığı çağrılar aynı zamanda uyarı niteliğindedir. "Düşünce ve bilinçte, en köklü yorumdan en küçük anıya dek, durmadan sürdürülen, çoğaltılan, tazelenen" söylemi şairin konuya yaklaşımını özetler. O, savaşa çok yönlü bakar. Yorumlar ve anılar en az savaş meydanındaki zafer kadar mühimdir. Bu yüzden günceli anlatan şiirlerine önem verir. Yazının bir kolu olan şiirin, anıları canlı tutacağını düşünür. Söylediklerine de böylelikle dikkat eder. Toplumun akıbeti üzerine Özer'in ilk misyon yüklediği kişi kendisidir. Ona göre sağlıklı düşünen bireyler, sağlıklı toplumları oluşturacaktır.

Kemal Özer'in emperyalizmle mücadele adına en çok önemseydiği dönem Kurtuluş Savaşı zamanıdır. Dünyada olup biten olayları yakından takip eden ve çeşitli savaşlar üzerine şiirler yazan Özer, şiir kitabının bir bölümünün tamamını kendi halkının kurtuluş mücadelesine ayırmıştır. Aşağıda bu bölümden bir şiir verilecektir:

"(...)

*Anadolu'ya geçiyoruz gemiler arasından
kendi sularımızda yabancı bayraklı,
devşiriyor bir örgüt tek tek bağrımızdan
bir büyük ateş için kıvılcımları.*

*Öfke yetmeyecektir çünkü tek başına
harlı tutmaya direniş ocağını,
geçiyoruz birleştirmek için Anadolu'ya*

¹²² Kemal Özer, "Sözcüklerle Çıkmak Unutkanlığın Karşısına," *Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 44.

canla canı, dirençle direnci, silâhla silâhi.

*Kaygımız ölmek değil yakalanmaktır
bir kurşun bile atmadan emperyaliste,
çiçeğe durmadan gövdesiz kalmaktır
yeni tomurcuklanmış bir dal halinde.”¹²³*

Milli mücadele yıllarının anlatıldığı şiirde işgale karşı örgütlenmenin bir basamağı konu alınmıştır. Şiirin ilk kısmında “kendi sularımızda yabancı bayraklı gemiler arasından” ifadesinden yola çıkıldığında yurdun deniz kontrolünün işgalcilerin elinde olduğu anlaşılır. Kendi vatan topraklarına düşmana görünmeden deniz yoluyla girmeye çalışan vatanseverler, “devşiriyor bir örgüt tek tek bağrımızdan” söyleminden de anlaşıldığı gibi savaşa karşı birleşmeye çalışmaktadır. Şair, örgüte katılmak üzere yola çıkanları kıvılcıma, örgütlenme faaliyetini de büyük bir ateşe benzetmiştir.

Şiirin ikinci bendinde ise, düşman askerlerinin bayraklarını ülke sınırları içinde gören vatanseverlerin saf bir öfkeyle hareket etmeyip, tek bir kolda birleşmeye çalıştıkları gözlenir. “Geçiyoruz birleştirmek için Anadolu’ya, canla canı, dirençle direnci, silâhla silâhi” diyen şairin bu birleşme hareketini coşkun ve kararlı bir ifadeyle sunduğu göze çarpar.

Şiirin son bölümü Özer’in emperyalizme karşı duruşunu gösterir. Vatanseverlerin yakalanma korkuları, vatani içinde bulunduğu durumdan kurtarmak adına herhangi bir eylemde bulunamama ihtimalinden ileri gelir. Fedakarlık ise ön plandadır. Kişilerin mesele vatan olduğunda kendi çıkarlarını düşünmedikleri ve hayatlarını riske attıkları görülür. Şair şiirini yine benzetmelerden yararlanarak sonlandırmıştır. “Çiçeğe durmadan gövdesiz kalmaktır / yeni tomurcuklanmış bir dal halinde” söyleminde, “yeni tomurcuklanmış dal”dan kasıt örgüte ulaşmak adına yola çıkma eylemiyken, “çiçeğe durma” ifadesi ise örgütlenmenin tamamlanma noktasını ithafen kullanılmıştır.

¹²³ Kemal Özer, “Anadolu’ya Geçiyoruz,” *Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 55.

Kurtuluş Savaşı genel başlıklı şiirlerinin bir diğerinde Özer, “barış” kavramını başlıca ele alır. Bu defa eleştirisinin hedefinde barış adı altında teslimiyet duygusuna bürünen insanlar yer alır:

“(…)

*Biri de, barış içinde, diyor durmadan,
arayacaksın barış içinde hakkını ara!
Barış içinde yaşamaktır insana yaraşan,
hatta bıçak kemiğe dayansa
canından olmayı bile göze alsan!*

*Yani değişmesin bundan sonra da,
nasıl geldiyse bugüne değin
yaşam öyle sürüp gitsin işgal altında!
Yani işgal altında kalsın gözlerin
bakarken kendi yarattığın dünyaya!”¹²⁴*

Kemal Özer’in sadece kendi ülkesinde değil tüm dünyada barışın egemen olduğu bir yaşam şeklini istediği bilinir. Özer’in barış anlayışı sınıflar arası farkın olmadığı, insanların diğerlerinin emeklerine göz dikmediği, hak ve adaletin öne çıktığı bir sisteme dayalıdır. Bu anlayışın dışında oluşan durumlar içinse o, dikbaşı duruşunu sergiler ve insanları toplu mücadeleye çağırır. Onun şiirlerinde teslimiyetçi bir tavırla karşılaşmak mümkün değildir.

Şair kitabında bu şiirini Kurtuluş Savaşı Dönemi’nin “düşmanın yanında yer alanlar” kategorisinde sunmuştur. Ona göre, şiirde barış heveslisi gibi görünen kişiler aslında düşmana yardımcı olmaktadır. “Bıçak kemiğe dayansa / canından olmayı bile göze alsan” barış içinde yaşamalısın düşüncesini Özer tırnak içinde vermektedir. Özer, bu düşünceye kendi yorumunu katmadan olduğu, onu olduğu gibi şiirine taşıyarak aslında okuyucuda bu duruma karşı bir tepki uyandırmak ister. Mısraların sonlarındaki ünlemler ise şairin zaten bu fikirde olmadığını gösterir.

¹²⁴ Kemal Özer, “Çarpışmaktan Değil Barıştan Söz Açanların Dedikleri ve Demek İstedikleri,” *Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 62.

İkinci bölümde ise sözde barış anlayışının bir değişime ya da gerçekten barışa sebep olmayacağı anlatılmaktadır. Şaire göre bu yanlış çıkış noktası barışa fayda getirmediği gibi işgalin kapsamını genişletir. “Nasıl geldiye bugüne değin, yaşam öyle sürüp gitsin işgal altında!” ibaresinde şair aslında işgal altındayken, düzenin bu şekilde sürüp gitmemesi gerektiğini, öncelikle konuya yaklaşımın değişmesi gerektiğini vurgular. “Yani işgal altında kalsın gözlerin / bakarken kendi yarattığın dünyaya” söyleminde ise bu zihniyetteki kişilerin kendi hayatlarını açık bir şekilde başka kontrollere teslim ettiği, suçun ve sorumluluğun bizzat kendilerinde olduğu ifade edilmiştir. Özer, barışın başlıca temsilcilerinden biridir. Fakat savaşın zorunlu olduğu durumlarda toplumun aktif mücadeleye karşı kayıtsız kalmaması gerektiğini düşünür.

Kemal Özer’in Kurtuluş Savaşı’nı anlatırken uyarıcı özelliği ön plandadır. “Düşmanın yanında yer alanlar” şiirlerinin diğerinde benzer bir üslup göze çarpar. Şairin özellikle üzerinde durduğu, dost görünümlü düşmanlardır:

“(…)

*Diyelim ki savaş vaktidir
düşman çizmesi altında yurdun
hava barut kokuyor, haritan kan içinde
diyelim ki parçalanmış uykun
söz eylemini bitirmiş, silâhın eylemidir
bakarsın ağzında bilim adamının
gücünden kuşkuya zorlar seni,
bakarsın bir dost yakınında
yatıştırmak ister kutsal öfkeni
bozguncu ses, satılmışın sesi”¹²⁵*

Devrimci şair ve yazarların jargonuna bakıldığında “kalleşlik, yandaşlık, satılmışlık” gibi kavramlar öne çıkar. Onlar yazılarında birbirlerine zıt ya da karşı kişi ve durumlardan beslenirler. Hangi tarafta yer aldıklarını açıkça belirtir ve

¹²⁵ Kemal Özer, “Nerden ve Kimden Gelirse Gelsin, Tanıman Gerek Bu Sesi,” *Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 64.

toplumu kendi davalarına inandırma konusunda ikna etmeye çalışırlar. Bir sosyalist şair olan Kemal Özer'in izlediği yol da, aynı düşüncüyü paylaştığı sanatçılardan farksızdır. Özer'in yine Kurtuluş Savaşı döneminden yola çıkarak yazdığı bu şiirde bahsedilen bu tutumu görmek mümkündür.

“Diyelim ki savaş vaktidir” girişiyle şiirde Kurtuluş Savaşı döneminin anlatılmakla kalmayıp içinde yaşanan dönem arasında da ilinti kurulduğu gözlenir. Çünkü bu söylem, savaşın her zaman olabileceğini düşündürmekle birlikte okuyucuyu dikkate çağırır. “Havanın barut kokup, haritanın kan içinde kalması” ve “uykuların parçalanması” ifadelerinde, yaşanan bir savaştan yola çıkılmasına rağmen varsayımda bulunulmaya devam edilmesi dönemler arasındaki gerçekçi bağları güçlendirmektedir. Şairin varsaydığı durumlar geçmişte yaşanmış olmakla beraber, içinde bulunulan zamanda da tekrar etme ihtimali olasıdır. Şair, okuyucusuna bu ihtimalden yola çıkarak seslenir.

Özer, kelimelere önem veren bir sanatçıdır. Ancak sözün yetersiz kaldığı; bir amaca hizmet edemediği durumlarda ise “savaş”tan kaçmaz. “Söz eylemini bitirmiş, silâhın eylemidir” sözü de bu kaçınılmazlığı vurgular.

Şairin söz ve savaş konusunda kendi düşüncelerini belirttikten sonra toplumu yanlış yönlendirdiğine inandığı kesimleri eleştirdiği görülür. “Yurt düşman çizmesi altındayken” bilim adamlarının toplumu yatıştırıcı söylemleri kullanması şaire göre “bozgunculuk, satılmışlık”tır. Çünkü şair, savaş sırasında her türlü yönelime açık olan halka, bilimadamlığı gibi bir ünvana sahip, toplumun önde gelen kişileri tarafından yanlış tesir edilmesi durumunu düşmanla işbirliği olarak değerlendirir. Şair, kitleleri savaş sırasında kime güveneceği konusunda dikkatli olmaya çağırır. Şaire göre, yurt düşman işgali altındayken duyulan öfke “kutsal”dır. Bu öfkeye şüphe katıp, bireylerin gücünü kırmak adına konuşanlar da hangi kesim ya da meslek grubuna ait olursa olsun eleştirinin hedefindedir. Şairin okuyucuyu bilinçli olmaya teşvik ederken bir bilimadamından yola çıkması onun kişileri ünvanlarına göre değerlendirmedini gösterir. Özer, emeğe kıymet veren, yurt sevgisi gelişmiş, içinde bulunduğu toplumun değerlerine uygun yaşayan insanlarla aynı saftadır.

2.5. SEVGİLİ VE CİNSELLİK

Kemal Özer'in özellikle ilk şiir kitabında kullandığı unsurlardan biri olan cinsellik, onun gençlik döneminin bir yansımasıdır. İkinci Yeni şairlerinin etkisinin büyük ölçüde görüldüğü bu şiirlerde Özer, çağdaşlarının aksine müstehcen kelimeleri daha sınırlı tutmuş, cinselliği bir çıkış noktası olarak kabul edip, sevgiliyi ve sevgiyi ön plana çıkarmıştır.

Özer'in sevgilileri birleştirme yolunda en sık kullandığı kelime öpüşmedir. “Yüzünün bitip vücudunun başladığı yerde / Memelerin vardı memelerin kahramandı sonra” diyen Cemal Süreya'daki cüretkarlık Kemal Özer'de daha sınırlıdır. Özer'deki mahremiyet seçtiği kelimelerin türünden ziyade, okuyanda uyandırdığı bir bütün halindeki imajdan meydana gelir. Özer, bu imajı oluştururken kimi zaman anlatıcı konumunda kalıp “nakleden” kişi rolüne bürünmekte, kimi zaman da anlatıcı ve karakter arasında birlik oluşturmaktadır.

Şairin şiirleri incelendiğinde, bir tek olay üzerine birden fazla şiir yazmış olabileceği; ya da şiirleri arasında bilinçli bir ortaklık kurmaya çalıştığı anlaşılır. Bu düşünce öylesine baskındır ki neredeyse tüm cinsel içerikli şiirlerinde benzer bir alt yapı ve kullanılan ortak kelimeler göze çarpar. “Gece” ve “karanlık”, şiirlerinin çoğunda konunun merkezine yerleştirilmekte, “gözler”, “bakışlar”, “ağız”, “eller” ve “parmaklar” bu merkezden yönetilmektedir.

Tutku, onun şiirlerinde daima doruktadır. Bu tutum zaman zaman sevgililerin birbirlerinden uzun süre ayrı kaldığını; zaman zaman da bir arada olsalar dahi birbirlerine doyamayacak kadar aşık olduklarını düşündürür. Özer şiirlerindeki tutku kavramını klasik bir biçimde nitelendirmek zordur. Aşık, sevgilinin yanındayken bile ona hasret kalabilmekte, bu hasret aralarındaki çekimi güçlendirmektedir.

“(…)

Bir kadın bir adam sanki asılı

Gitsinler gelsinler diye boşlukta

*Birbirini duyana kadar ağızları
Bir adam bir kadın sanki yatakta
Karşınızda sanki bir aşk sabahı”¹²⁶*

Şiirin tamamına bakıldığında iki sevgili farklı şehirlerde yalnız başlarına birbirlerini düşünerek hayata tutunmaya çalışmaktadırlar. Sevgililerin boşlukta asılı kalıp gidip gelmeleri somut olarak karşılıklı kurulmuş iki salıncağı düşündürür. Salıncaklardan biri bir şehirde, diğeri bir başkasındadır. Ağızların birbirini duyma yönelimi tutkunun göstergesidir. Salıncakların birbirlerine karşı salınmaları, sevgililerin yatakta bir araya gelmesiyle bir tutulmuştur. Yatakta yaşanan cinsellik, salıncağın gel gitine benzetilmiştir. Birbirlerine hasret kalan sevgililerin bedenlerinin kavuşması sabaha kadar sürmüştür. Cinsellik bir araç konumunda olup, aşka hizmet etmektedir.

Özer, Yakınlama adlı şiirinde ise üç unsurdan yararlanmışır: İki sevgili ve bir çocuk.

*“öpüşlerimiz mi oluyor o çocuk
geliyor yaz günleri bulvara
seni şaşırırım sevmemi şaşırırım
dursa ne vakit aramıza
onun gözleri böyle karanlık*

(...)

*kırmızı bir ışıktır bizim öpüşlerimiz
delice vuran vakitli vakitsiz vuran
kırmızı bir ışıktır aydınlatan kanı
bir çocuğu kaldırır gibi uykusundan
öğretir gibi ona paylaşılmaz olanı”¹²⁷*

¹²⁶ Kemal Özer, “Kıyı,” *Gül Yordamı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1959, s. 13.

¹²⁷ Özer, “Yakınlama,” a.g.e., s. 28-29.

Şiirin temasına bakıldığında, sevgililerin yaz akşamları ağaçlı bir caddede buluşup kaçamak yaparken, bir çocuğa yakalandıkları görülür. Çocuk, masumiyetin, öpüşme tutkunun simgesidir. Şair bu ikisini ölçülü bir şekilde bir arada sunmaya çalışmıştır. Aşık ne zaman sevgilisini öpecek olsa çocuk tarafından gözlenmektedir. Bu öylesine rutin bir hal almıştır ki, sevgililer hangi gün buluşsalar çocuk âdeta aralarına girer. Çocuk, sevgililerin öpüşmeleriyle özdeşleşmiştir. Kırmızı ışık duraksamayı ifade eder ve aynı zamanda kırmızı, erotizmin rengidir. Şair, yaşanan olaydaki ikilemi iç içe sunar. Çocuğun bakışları kırmızı ışıktır. Çocuğun ne zaman bakıp bakmayacağı belli olmadığı için, fırsat bulan çiftler vakitli vakitsiz öpüşürler. Kan kelimesi kırmızının rengini, tutkunun şiddetini belirtmek için verilmiştir. İki sevgili öyle şiddetli öpüşmektedir ki, bu şiddet bir çocuğu irkiltip, uykusundan kaldırabilmektedir. Şiirdeki arzu ve iştah sevgiyi destekler. Paylaşılmaz olan sevgidir.

Bir başka şiirinde Özer, anlamı tamamen okuyucunun algısına bırakmıştır. Mehmet Fuat'ın “Şiir anlatmak istediğini ne kadar kapalı anlatırsa, okuyucunun başka anlamlara yönelmesi de o kadar kolaylaşıyor.”¹²⁸ sözünden yola çıkıldığında kurulan imgelerin yorumlanmasında görecelik kavramı ön planda olacaktır:

“(…)

*geldin kutsal bildiklerimi yeniden tamamladın
ülkemi bir bakışta bağladın güzelliğine*

*en varılmaz yerlere vardurdun ellerimi
en gizli denizleri açtın gemilerime*

(…)”¹²⁹

Sevgi, insan hayatının en önemli parçası; hatta hayatın tamamı olabilmektedir. Bu şiirde de sevgilinin gelişiyle her şey değişmiştir. Sevgili o kadar güzeldir ki, aşkın ülkesi; yani yaşamı ona odaklanmış, kutsal bildikleri değişmiştir.

¹²⁸ Memet Fuat, “Şair- Şiir- Okuyucu,” *Varlık*, S. 493, Kurtiş Matbaa, İstanbul, 1959, s. 3.

¹²⁹ Özer, a.g.e., s. 31.

Çünkü kutsal olan sevgilidir. O kutsallık, aşğa yeniliklerin kapısını açar. “en varılmaz yerlere vardırđın ellerimi / en gizli denizleri açtın gemilerime” dizelerindeki anlam, okuyucunun algısına göre değişir. Tensel yakınlaşmanın ağır bastığı düşünce baz alınırsa kronolojik bir tutum dikkati çeker. Aşık, sevgiliyi tanımış, onu hayatının temeline yerleştirmiş ve aralarında bedensel bir yakınlaşma olmuştur. Bu süreçteki her şey aşğın tamamlayıcısı ve “en”idir. Aşık, sevgilinin vücudunu o kadar muazzam bulmuştur ki âdeta yeni bir deniz; yeni bir dünya keşfetmiştir. Ancak bu bedensel yakınlık aşkın bir parçasıdır, aslolan aşktır. İbrahim Ethem Özgüven’in deyimiyle, “Aşk, cinsel istek ve doyumla ilgilidir. Gerçek cinsel aşkı, tüm öteki ilişkilerden ayırt eden yanı tarafların, karşılıklı olarak birbirlerinin rahatlık ve mutluluğunu kendisinininkinden daha çok düşünmeleridir. Aşk, tüm ilişkilerin en kapsamlı ve soylu olanıdır; saygı, hayranlık, sevişme, dostluk, ve içtenlik gibi değerler aşkın kendi inceliğı ile birlikte bu ilişkide toplanır.”¹³⁰ Bu şiirde de cinselliğın tek başına bir olgu olarak sunulmadığı göze çarpar.

Her şiir bir insandır. “İnsanın en kendine özgü ve en yaşamsal etkinliklerinden oluşmuştur şiir.”¹³¹ Özer’in özgünlüğünün şiire yansımalarında en dikkat çekici olan seçtiğı kelimelerdir. O, benzer kelimeleri, benzer konularda farklı imajlara dönüştürür. “baç” adlı şiirinde cinsellik yine bakışlarla, öpüşmelerle tasvir edilmiş ancak okuyucusunda uyandırdığı his farklı olup, kendini tekrar kısırlığına düşmemiştir.

*“sevişen biz değiliz sanki göz kapakları
sanki ilk aydınlıkta bırakıp gidenlerin
aramızda yer alan adını o gölgenin
silemez hiçbir şafak sevişme sonraları*

(...)

*ne kadar geciktirsek sanki o kadar erken
ne kadar geciktirsek bir şeyin eksilmesi
yarım kalan bir güneş sanki biz öpüşürken.”¹³²*

¹³⁰ İbrahim Ethem Özgüven, *Aşk, Cinsellik ve Cinsel Yaşam*, Pdrem Yayınları, Ankara, 1997, s. 63.

¹³¹ Muammer Karadaş, “Şiire Armağan,” *Varlık*, S. 958, Kurtiş Matbaa, İstanbul, 1987, s. 16.

¹³² Kemal Özer, “Baç,” *Ölü Bir Yaz*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1960, s. 12.

Özer'in şiirlerinin çoğunda sevişmelerin zamanı gece vaktidir. Çünkü gece, kişilerin günlük yaşam hareketliliğinden sıyrılıp bireysel seçim özgürlüklerinin en geniş olduğu zaman dilimidir. Özer'in sevgilileri konu edindiği şiirlerinde bu özgürlük, sevişme temasıyla birlikte verilir. Sevişme, birlikteliğin ve karşılıklı anlayışın ürünüdür. İbrahim Ethem Özgüven'in " Karşılıklı anlayış sevişmeyi sadece fiziksel bir olay ya da ikisinden birinin saldırgan hareketi olmaktan çıkarır ve onu, iki insan arasındaki zevkli ve doyurucu bir birlikteliğe hazırlayan çok değerli bir duygu ve heyecan iletişimi haline getirir."¹³³ düşüncesi Özer'in şiirindeki anlamı açıklar niteliktedir.

"sevişen biz değiliz sanki göz kapakları" söylemiyle bedensel yakınlamalara soyut anlamlar yüklenmiştir. Bakışlar cinsel birlikteliğin hazırlayıcısıdır. Ancak bu hazırlık öylesine yoğunudur ki asıl eylemle eşit konuma gelebilmektedir. Sevgililer şafak sökene kadar birlikte vakit geçirirler. Güneşin doğacak olması büyüünün bozulcağını düşündürür. Bedensel birliktelikle ruhani bir doyuma ulaşıp âdeta başka bir boyuta geçen çiftlerin, ışığın bedenlerini aydınlatmasıyla uyarılma öncesine dönmeleri beklenirken, "aramızda yer alan adını o gölgenin / silemez hiçbir şafak sevişme sonraları" sözleriyle arzu, tutku ve karşılıklı tesirin devam ettiği anlaşılır. Sonraki mısralardaki "geciktirmek" kelimesi devam etmek, uzatmak; işleyişteki hareketliliği canlı tutmak maksadıyla kullanılmıştır. Devam edilen, uzatılan bir ölçünün her şeye rağmen eksilmesi, insan algısındaki basamaklılığı kırmakta, tersten giden bir mantık süreci oluşturmaktadır. Bu eksilmişlik ve yarım kalınmışlık aradaki doyumsuzluk seviyesindeki tutkunun göstergesidir. Aradaki tutku öylesine güçlüdür ki, bu gücün yansısıyla rutin doğa olayları bile farklı şekilde tezahür edebilmektedir. Şair, sevgililerin birlikteliklerini yüce kılmış ve güneşi yarım bırakıp arzuyu devam ettirmiştir.

Geceler, Kemal Özer'in vazgeçilmezidir. Bir başka şiirinde yine, bir gece yarısı, aşık ve sevgili, şiirin temel yapısını oluşturur:

*"Varna'da bir odada, haziran gecesi.
ay dolaşmaya çıktı çoktan*

¹³³ İbrahim Ethem Özgüven, "Sevişme Bir Paylaşım"dır," a.g.e., s. 198.

(...)

*Gözlerini gördüm çünkü senin
bekleyen ırmaklar gibi atılmaya hazır
bunca yıllık bir engelin ardında.*

*Çünkü duydum dudaklarımda soluğunu
yeni bir dili konuşmaya hazır
ve dokundum çünkü senin ellerine
yakmaya hazır bütün gemilerini
bir daha geri dönmek üzere.”¹³⁴*

Özer’in şiirlerindeki benzer kelimeler ve ortak iskelet yapıları, onun düşüncelerini ve yaşadıklarını tamamlama; onlarla bir bütün oluşturma kaygısından ileri gelir. Sevginin olduğu yerde kısmen de olsa cinsellik ve cinselliğin olduğu yerde ona uygun mekansal koşullar neredeyse her şiirinde dikkati çeker. Örneğin iki sevgilinin güpegündüz bir yürüyüş yolunda öpüşmeleri, Özer şiirinin tarzına uygun değildir. Onun şiirlerindeki bu ortak çıkarımları, kendine has tutumuyla açıklamak mümkündür. Bir söyleşide Özer bu konuyu “Her şiirin içinde, kendisinden önce yazılmış ve yaşanmış şiirlerin serüveni de vardır, kendinden sonra yazılacak yaşanacak şiirlerin açılımları, ipuçları da. Bu bağlamda bir şiirin çalışması bir başka şiirle, yani yazılarak yapılır.”¹³⁵ diyerek açıklamıştır. “Varna’da bir odada / haziran gecesi, ay dolaşmaya çıktı çoktan” dizelerine bakıldığında söylenmek istenen daha net bir şekilde anlaşılabilir. İki sevgili, bir oda ve ayın çekildiği karanlık bir gece, şiirin tabanına öncekilerde olduğu gibi şair tarafından yerleştirilmektedir. Sonraki dizelerde bu tabana gerekli süslemeler yapılacak ve organik bir bütün oluşturulacaktır.

Cinsellik temasının ürünlerini yine gözler, dudaklar ve eller oluşturmaktadır. Ancak her birinin üstüne ayrı sorumluluklar yüklenmiştir. Yıllarca

¹³⁴ Kemal Özer, “Varna’da Bir Odada,” *Sınırlamıyor Beni Sevda*, Yordam Yayıncılık, İstanbul, 1990, s. 1.

¹³⁵ Yusuf Alper, “Gül Yordamı’ndan Sınırlamıyor Beni Sevda’ya Kemal Özer’le Söyleşi,” *Varlık*, S. 968, Kurtiş Matbaa, İstanbul, 1988, s. 16.

süren bir engelin ardından “ırmaklar gibi atılmaya hazır gözler”, “yeni bir dili konuşmaya hazır dudaklar” ve “bütün gemileri yakmaya hazır sıcacık eller” vardır. “Gözler”, bir ırmak kadar ıslak ve canlıdır. “Dudaklar”, yeni bir dili konuşmaya hazırdır ve bu, aşkın dilidir. “Eller”se geri dönüşü olmayan ve yakılan gemiler kadar ateşlidir. İki beden her şeyi geride bırakıp bir gece yarısı birbirlerine kavuşmaları sevgiye hizmet etmekte, cinselliğin yine bir vasıta durumunda olduğu görülmektedir.

İnsan uzuvlarının işlevi biyolojik açıdan sınırlıdır. Şiir dünyası, bu sınırı genişletmekte; hatta ortadan kaldırmaktadır. Kemal Özer’in şiirlerinde de bu yayılımcı soyutlamanın ve çok anlamlılığın benimsendiği gözlenir:

*“O andaki coşkuyla sevgilim,
birbirine dolandığı andaki parmaklarımızın,
soluklarımızın birbirine karıştığı andaki,
buğu gibi titreşerek bir yanardağ ağzında*

*O andaki coşkuyla sevgilim, o andaki,
gözlerimizi kapattığımız – gergin bir telden,
bir uçurumun dibinden yükselen uğultu
içimizde biriksin diye gözlerimizi kapattığımız*

*O andaki, gözkapaklarının ardında
mavi yıldızların patladığı andaki coşkuyla,
bir sırttan aşağı süzüldüğü andaki
ateşten bir ırmağın, fışkırmak üzere*

*O andaki coşkuyla sevgilim,
ilk kez görüyormuş gibi birbirimize baktığımız,
adlarımızı söylediğimiz, o terli ve sınısıcak
andaki coşkuyla kuşatmalıyız her şeyi, her şeyi*

bir yangının ilk habercileri olarak.”¹³⁶

¹³⁶ Özer, “O Andaki Coşkuyla,” a.g.e., s. 31.

An, zamanın bir parçası, belirli bir noktadır. Ancak şairin “o andan” kastı, belli bir zamana dikkat çekme düşüncesinden ziyade, yaşanmışlıkların ve bu doğrultudaki hislerin görüntüsünü kelimelerle çizme isteğidir. Şiirin tamamında altı çizilen “an” kavramı, mekanın ve bu mekandaki yaşanmışlıkların ifade ediliş biçimidir. “(...) şimdiki hal bir öncekine katıldığı zaman toplam, (...) bu anların kendileri üzerinde yapıyor değildir. Çünkü bu anlar bir daha geri gelmemek üzere geçip gitmişlerdir. Toplam ancak bu anların mekanı katederken mekanda bırakılmış gibi görünen sürekli izleri üzerinde yapıyordur.”¹³⁷ diye düşünen Bergson’un anlayışıyla Özer’inki benzerlik gösterir. Anın ya da zamanın Özer şiirinde sayısal bir değeri yoktur. Ona anlam kazandıran, başlangıç ve sonu olan bir zaman diliminde yaşananlardır. Böylelikle klasik zaman algısı tahrip olup, bireysel bir yaratım söz konusu olmuştur. Zaman kavramı, somutsal bir yaklaşımla oluşmaktadır. Ancak “o anı” yaşayan aşık, tüm fiziksel ölçülerden sıyrılmış ve kendine saatsiz bir dünya yaratmıştır. Bu dünyada tüm aşırılıklar vardır. “Buğu gibi titreşen bir yanardağ ağzı”, “bir uçurumun dibinden yükselen uğultu”, “patlayan mavi yıldızlar”, “ateşten bir ırmak” gibi tabirlerle, kıyamet gününe benzer bir gün hayal edilir. Bu günün tasavvuru da farklı bir imajla iletilmiştir. Bu, öyle bir kıyamettir ki evreni oluşturan nesnelere tahrip olacak, iki sevgili doğaya hükmedecektir.

Şiirin son mısralarında “o terli ve sınımsız andaki coşkuyla kuşatmalıyız her şeyi” sözleriyle sevgililerin ve onların yıkıma sebep olan aşklarının, arda kalan evrensel enkaz üzerindeki galibiyet istekleri, yine coşkulu bir tutumla sergilenmiştir. Bedensel yakınlaşmalar ve doğa olayları arasındaki benzetmeler de oldukça dikkat çekicidir. Şair, aşıklar arasındaki tutkunun kuvvetini göstermek için, şiddet katsayısı dorukta olan birçok doğa olayından yararlanmıştır. “soluklarımızın birbirine karıştığı andaki / buğu gibi titreşerek bir yanardağ ağzında” söylemiyle sevgililerin ağızlarından soludukları keskin sıcak nefes, bir yanardağın ağzında titreşen buğuya benzetilmiştir. Asıl yangın içerdedir. “bir uçurumun dibinden yükselen uğultu / içimizde biriksin diye gözlerimizi kapattığımız” mısralarında ise aşıkların yürekleri bir uçuruma benzetilmiştir. Onlar o kadar isteklidirler ki, kalplerinin en derinliklerinden birbirlerine karşı yükselen birer uğultu vardır. Gözlerini kapattıkları

¹³⁷ Henri Bergson, “Şuur Hallerinin Çokluğuna Dair Süre Fikri,” *Şuurun Doğrudan Doğruya Verileri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1950, s. 80.

andan itibaren eşyanın görüntüsünden sıyrılıp, bu en dipten gelen sesle başbaşa kalmakta, saf bir iştahla birbirlerine kenetlenmektedirler. “bir sırttan aşağı süzüldüğü andaki / ateşten bir ırmağın, fişkirmek üzere” söylemiyle şairin resmetmeye çalıştığı tablo şekillenme sürecine girer. Sevgilinin sırtından aşağı doğru süzülen ter damlacığı, fişkirmek üzere olan ateşten bir ırmak gibidir. “bir yangının ilk habercileri olarak” sevgililerin öncelikle kendi vücutları yanmıştır. Bu yangın bilinen zaman olgusunu kırmış, başka bir boyutta yeni bir yaşam alanı yaratıp, tüm alana sıçramıştır.

Şiirlerinin çoğunda somut gerçeklikle bağlantıyı kopma derecesine getiren Özer, bir başka şiirinde bu disiplini gözardı etmiştir. Özer, maddeden yola çıkıp manaya; kafasındaki özgün imaja ulaşmayı seven bir şairdir. Ancak bu kez durum farklı olmuştur. Hayal dünyasından hakikat alemine geçiş söz konusudur. Özer, alışılmışın dışında bir tarzla, “şiir içinde şiir” yazmıştır. Bu şiirlerden ilki onun hayali serüveni, ikincisi ise gerçekliğe geldiği noktadır:

*“Kim değiştirebilir kulağıma fısıldayan soluğunu,
bizi yan yana getiren Haziran gecesinde –
bir an, ama yalnız o gecenin değil, düşü görülmüş
nice gecelerin yalımıyla ışıltılı, görülecek
nice düşleri de köpürterek akıp giden yıllar sonraya.*

*Soluğunu kim değiştirebilir, karanlığı koyultup
hiç ağarmasın diyeceğimiz bir güne bizi çağıran –
hiç soğumasın derimize bırakacağı ter yangını,
hiç susmasın yol gösteren çarpıntı yüreklerimize,
bizi bizden götüren yolculuk, sona ermesin hiç.*

*Başımı kaldırıyorum yazdığım şiirden, ordasın, o anın içinde,
kim değiştirebilir diyor içimi dolduran ses, güvenle.”¹³⁸*

¹³⁸ Kemal Özer, “Güven,” *Sevdalı Buluşma*, Adam Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 50.

Şairin ısrarla kullandığı kelimeler bir kez daha işlevlerine uygun olarak okuyucunun karşısına çıkar. Gece ve karanlık Özer'in olmazsa olmazı konumundadırlar. Fakat bu kez belki de tüm gecelerin ortak paydası alınmış gibidir: “bizi yan yana getiren Haziran gecesinde / bir an, ama yalnız o gecenin değil, düşü görülmüş / nice gecelerin yalımıyla ışıltılı, görülecek / nice düşleri de köpürterek akıp giden yıllar sonraya.” Şair, bu şiiri yazmadan önce sanki daha önceki tüm şiirlerini aklından geçirmiş gibidir. “Soluğunu kim değiştirebilir, karanlığı koyultup / hiç ağarmasın diyeceğimiz bir güne bizi çağıran”. Karanlık, sevişilen tüm gecelerin uğrak yeridir. Gün bir türlü ağarmamakta ve sevgiliye adledilen şiirler tükenmemektedir. “bizi bizden götüren yolculuk, sona ermesin hiç.” dizesinde doyumsuz bir döngü sunulur. Bu döngünün kendi içinde bir akışkanlığının süregeldiğini düşünmek de, benzer konuda yazılan diğer şiirlerle bir bütün olduğunu söylemek de mümkündür.

“Başımı kaldırıyorum yazdığım şiirden, ordasın, o anın içinde / kim değiştirebilir diyor içimi dolduran ses, güvenle.” söyleminde ise şekil olarak şiirin analitik düzeninden bir kopuş, anlamsal olarak bir toplama söz konusudur. Şair, zamanlar arasında derleme yapmakta ve tüm anları bir bütün halinde değerlendirmektedir. Ona göre değerli olan histir. Sevgiliyle bir şeyler paylaştığı zamanla, o anı düşündüğü ve kaleme aldığı zaman arasında bir fark yoktur. Tüm zamanların meydana getirdiği en önemli hadise onun içini dolduran sestir. Aynı zamanda şair üçüncü bir kişi olarak anılarına dahil olmuştur. Bu kişilik bölünmesinden ziyade bir nevi kişilik artışıdır. Özer aynı şiirde hem şiirdeki bir karakter olmakta; hem de anlatıcı rolünü üstlenmektedir.

Kemal Özer şiirlerinde cinselliğin salt olarak sunulduğu da görülür. Ancak bu şiirlerde sevgili yoktur. Şair sevgilinin olduğu yerde cinselliği araç olarak kullanmış, cinselliği anlatmak istediği şiirlerinde ise sevgiliden hiç söz etmemiştir:

MERYEM

*“meryem üçüncü kadın sağdan girince
kudüs'ten beri ateşli ağzında sigara
ilk görenler haykırıyor yüzüne karşı*

onun tuttuğu yerden bacaklarını

*sormakla yakınız meryem'i çocuklardan
 çay ile sırmalamış saçları altın
 suya iner gölgesi bir ev aklında
 merdiveni kudüs yönlü balkonu da.*"¹³⁹

LEYLA

*"taşlığına uzanmış zayıf terliklerinin leyla
 ay gibi leyla gibi ay gibi leyla
 arkası budala memeleri orta budala
 kimsenin kimseye git demediği leyla
 inmiş yukardan kirlenmiş ağızları yangında
 yeninin yeni olan gözlerine sokulgan
 ayakları adımlı saçları taşkın sokulgan
 vardıkça leyla soğuklara seğirten adamlar
 her biri bir başka günle karşı duvarda
 gözlerine kadar yorgun adamlar
 gözleri ne kadar yorgun adamlar"*¹⁴⁰

¹³⁹ Kemal Özer, "Meryem," *Gül Yordamı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1959, s. 7.

¹⁴⁰ Özer, "Leyla," a.g.e., s. 9.

SONUÇ

Kemal Özer ilk şiir kitabı olan *Gül Yordamı*'yla edebiyat çevreleri tarafından tanınmıştır. 1959 yılında yazdığı bu eser İkinci Yeni Dönemi'nin şekil ve içerik özelliklerini taşır. Şiir yazmaya o dönemin şair ve şiirlerini örnek alarak başlayan Özer, ikinci ve üçüncü şiir kitabıyla aynı çizgiyi devam ettirmiştir. Şair özellikle ilk şiir kitabında, bu alandaki tecrübesizliğine rağmen sanatsal açıdan oldukça verimlidir. Seçilen konulara, şiirlerin konu edinilen kahramanlarına ve bunların anlatılış biçimlerine bakıldığında şairin ilk kitabı olduğunu bilmek şaşırtıcıdır. Kullanılan imgeler usta şairlerinkini aratmamıştır.

1970'li yıllarda Özer'in fikirlerinin değiştiği ve bu değişikliğin başlıca şiirlerinde öne çıktığı görülmüştür. Bu dönem, ülke ve dünya siyasetlerinde toplumlara yakından ilgilendiren olayların olduğu yıllara denk gelir. Şair de bu olaylara kayıtsız kalmamıştır. Özer'in şiirinde yeni bir döneme geçişi özür niteliğinde olmuştur. O zamana kadar topluma tesir eden olaylara sanatçı duyarlılığıyla yaklaşmayan, bireyi, onun iç dünyasına girmeden şiirlerine taşıyan şair, yeni şiirlerinde bakış açısını değiştirmiştir. Özer'in şiirlerindeki asıl değişiklik ise şekilde değil içerikte olmuştur. Şairin, Toplumcu Gerçekçi anlayışa uygun şekilde yazdığı bu dönem şiirlerinde, bireyin toplumu ilgilendiren özelliklerini konu edip kitlelere ulaşma amacını güttüğü gözlenmiştir. Bu şiirleri şair âdeta toplumu yönlendirecek başlıca araç olarak kullanmıştır. Bu nedenle şiirlerinin çoğunda slogansız ifadeler görmek mümkündür. İkinci Yeni Dönem'iyle kıyaslandığında şairin imgesel anlatımında ise kısırlığın olduğu görülür. Okuyucusuna direkt ulaşmayı hedefleyen şairin bunu bilinçli olarak yaptığı ortadadır. Özer'in bu süreçte gayesi saf şiire ulaşıp anlatmak istediğini kestirmeden topluma sunmaktır.

Özer, İkinci Yeni Dönemi'nde de eserler vermiş olmasına rağmen onu bu dönemle bir tutarak sunmak doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü onun yaşam felsefesi Toplumcu Gerçekçi Dönem'e geçmesinin ardından yazmış olduğu şiirler üzerine kurulmuştur. Eserlerinin büyük bölümünü de bu anlayış üzerine sunmuştur. Onun yeni dönem şiirlerine geçişindeki farklılıkları ölümüne kadarki süreçte hayatının

neredeysi her alanında görmek mümkündür. Dolayısıyla Özer'i, **Toplumcu Gerçekçi şair** sıfatıyla değerlendirmek daha doğrudur.

İnsan, Özer için sentezi yapılan, onun toplumdaki yeri ve değeri hakkında düşünülmesi gereken bir kavramdır. Şairin insana bakışındaki değişimler yine bahsedilen dönemler arasında değişiklik gösterir. Bu iki dönemde de insan, şair için bir araçtır. İlk dönem şiirlerinde şair insanı ve özelliklerini tamamıyla şiire hizmet etmesi için kullanmıştır. Bu dönemde estetik şiir yazabilme kaygısı ön plandadır. Şair, toplumsal sorunlara ilgisi arttıktan sonra ise insanı, kitlelere ulaşabilmek adına şiirine taşımıştır. Kişilerin daha güzel bir toplum meydana getirebilmeleri içinse onları daha bilinçli olmaya çağırmıştır.

Ezilen, hakkı yenen, susturulan ve bu duruma alıştırılan insanları şair şiirlerinde kademe kademe istediği noktaya getirmeye çalışmıştır. **İlk hedefinde** sorunların tespiti vardır. O, insanlara nasıl bir yaşam sunulduğunu gösterme gayesinde olmuştur. **İkinci gaye** ise uyarıdır. Alışılan yaşam şeklinin son bulması adına verilen örneklerle okuyucu da sorunun içine çekilmiştir. Özer'in şiirlerini okuyan, nasıl yaşarsa, ona uygun bir düzenin kendisini beklediğini görebilmektedir. Şairin en çok önemseydiği son gayesi ise tepki ve mücadeledir. Sorunların üstüne gitmeyen, toplumun aksayan yanlarına karşı duyarsız kalan kişiler onun eleştirilerine maruz kalmıştır. Ona göre, ancak toplu mücadeleyle daha güzel bir gelecek var olacaktır. Bunun için de bilinçli olmak gerekmektedir.

Kemal Özer'in insan kavramına milli unsurları önemseyerek baktığı görüldüğü gibi, onu evrensel açıdan ele aldığı da saptanmıştır. Örneğin Kurtuluş Savaşı yılları üzerine yazdığı şiirlerde Anadolu insanının düşman askerlere karşı mücadelesini överken, çeşitli ülkelerde topraklarını emperyalist işgal güçlerine karşı savunan toplumları da methetmiştir. Çünkü Özer sosyalist bir şairdir ve ona göre, zorbalığa karşı mücadele etmeyi bilen her kitle takdiri hak eder.

İşçi sınıfı şairin en çok önemseydiği toplum katmanlarının başında gelir. Yapılan çalışmada da bu sınıfın şair tarafından nasıl algılanıp, ne şekilde sunulduğu öne çıkarılmıştır. İşçilere sunulan yaşam olanaklarıyla, işverenlerinki arasında ekonomik açıdan büyük farklar vardır. Şaire göre işçi sınıfı toplumun temelini

oluşturur. Bu temeldeki değişim, tüm toplumun değişmesi anlamına gelecektir. 1 Mayıs şiirleri işçi sınıfının mücadele ve coşkunluğunu en belirgin şekilde sunumu açısından bu kategoride öne çıkmaktadır.

Özer, **birlik-beraberlik** ve **dayanışma** olgusu üzerine önemle vurgu yapar. Her yaş gurubu ve cinsiyetten insanı mücadeleye davet eder. Zaten Özer'in şiirinde sömürülen insanların yaş ve cinsiyet bakımından belli bir aralığı yoktur. Evlenme çağına gelmemiş kız çocuklarından, yetişkin bireylere ve onların anne babalarına kadar geniş bir yayılım dikkat çeker.

Güncellik Kemal Özer şiirlerinde önemli bir yere sahiptir. Yaşadığı dönemin olay ve insanını anlatmayı standart haline getiren şair, bu şekilde farklı zaman aralıklarındaki durumların kıyaslanması adına olanak sağlamıştır. 1970 ve 1980 yılları arasında ülke ve dünya sahnelerindeki olayların Özer'in şiirlerinde başlıca yer ettiği gözlenmiştir. Şair bu olayların insanları başkaldırı ve isyan boyutuna getirdiğini vurgulamış, toplumların mücadelelerini desteklemiştir. 1980 darbesiyle birçok alanda uygulanan kısıtlamaların sanatı ve şiiri de etkilediği görülmüştür. Darbe döneminde Özer'in şiirlerinde okuyucunun alıştığı ezilip sömürülen ve bu duruma tepki gösteren insan profili yoktur. Siyasi anlam içermeyen gündelik meseleler şiire konu edilmiştir. Darbenin toplum üzerindeki baskısı ortadan kalktıktan sonra Özer eski tarzına geri dönmüştür. Ancak bu şiirlerdeki vurgu darbe öncesindekiler kadar baskın değildir.

KAYNAKÇA

KEMAL ÖZER'İN ŞİİR KİTAPLARI

- Özer, Kemal, *Gül Yordamı* , Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1959.
- Özer, Kemal, *Ölü Bir Yaz*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1960.
- Özer, Kemal, *Kavganın Yüreği*, Yücel Yayınları, İstanbul, 1973.
- Özer, Kemal, *Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976.
- Özer, Kemal, *Kimlikleriniz Lütfen*, Birim Yayınları, İstanbul, 1981.
- Özer, Kemal, *Yaşadığımız Günlerin Şiiri*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1989.
- Özer, Kemal, *Geceye Karşı Söylenmiştir*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1990.
- Özer, Kemal, *İnsan Yüzünün Tarihinden Bir Cümle*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1990.
- Özer, Kemal, *Sınırlamıyor Beni Sevda*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1990.
- Özer, Kemal, *Araya Giren Görüntüler*, Demet Yayıncılık, İstanbul, 1994.
- Özer, Kemal, *Oğulları Öldürülen Analar*, Demet Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- Özer, Kemal, *Bir Adı Gurbet*, Yordam Yayınları, İstanbul, 1996.
- Özer, Kemal, *Sevdalı Buluşma*, Adam Yayıncılık, İstanbul, 2005.

SÜRELİ YAYINLAR

- Alper, Yusuf, "Gül Yordamı'ndan Sınırlamıyor Beni Sevda'ya Kemal Özer'le Söyleşi," *Varlık*, S. 968, Kurtiş Matbaa, İstanbul, 1988.
- Fuat, Memet, "Şair- Şiir- Okuycu," *Varlık*, S. 493, Kurtiş Matbaa, İstanbul, 1959.
- Karadaş, Muammer, "Şiire Armağan," *Varlık*, S. 958, Kurtiş Matbaa, İstanbul, 1987.

Kaya, İ. Güven, "Kemal Özer'in İnsanları," *Varlık*, S. 1258, Kurtiş Matbaa, İstanbul, 2012.

Özer, Kemal, "1972'de Şiir", *Yeni a Dergisi*, S. 10, Hilal Matbaa, İstanbul, 1973.

Özer, Kemal, "Günlükten Seçmeler," *Varlık*, S. 940, Kurtiş Matbaa, İstanbul, 1986.

Özer, Kemal, "Okurla İlişki ve Güncellik," *Yeni a Dergisi*, S. 15, Hilal Matbaa, İstanbul, 1973.

Özer, Kemal, "Ozanın Görevi," *Yeni a Dergisi*, Hilal Matbaacılık, S. 1, İstanbul, 1972.

Özer, Kemal, "Şiir ve Gelecek," *Varlık*, S. 928, Kurtiş Matbaa, İstanbul, 1985.

Özer, Kemal, "Umut Edebiyatı Yedi Canlıdır," *Varlık*, S. 908, Kurtiş Matbaa, İstanbul, 1983.

Özer, Kemal, "Önümüzdeki Günlerde Sanatçıya Düşen," *Yeni a Dergisi*, Hilal Matbaacılık, S. 1, İstanbul, 1973.

Özer, Kemal, "Yurttaş ve Sanatçı," *Yeni a Dergisi*, Hilal Matbaacılık, S. 1, İstanbul, 1973.

Özkırımlı, Atilla ve Tanyol, Tuğrul, "Kemal Özer'in Toplu Şiirleri," *Hürriyet Gösteri*, Hürriyet Ofset Matbaa, S. 58, İstanbul, 1985.

Yağcı, Öner, "Şiir Yağmurunda Kemal Özer," *Varlık*, Kurtiş Matbaa, S. 993, İstanbul, 1990.

KİTAPLAR

Bergson, Henri, *Şuurun Doğrudan Doğruya Verileri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1950, s. 80.

Özer Pınarbaşı, Simge, *Kemal Özer İçin Anı Fotoğrafları*, Yordam Kitap, İstanbul, 2011.

Özer, Kemal, *İkinci Yeni'den Toplumcu Şiire*, Demet Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Özer, Kemal, *Bulgaristan Mektupları*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2006.

Özgüven, İbrahim Ethem, *Aşk, Cinsellik ve Cinsel Yaşam*, Pdrem Yayınları, Ankara, 1997.

TEZLER

Aydoğdu, Yusuf, “Kemal Özer’in Şiirlerinde Toplumcu Gerçekçilik ve Eğitim,” Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2011.

Kolcu, Abdurrahman, “Kemal Özer’in Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma,” Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2010.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

(Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Y%C4%B1lmaz_G%C3%BCney, 13 Temmuz 2014.

(Çevrimiçi), http://tr.wikipedia.org/wiki/1973_%C5%9Eili_Darbesi, 13 Temmuz 2014.

Milliyet Gazetesi, 14.12.1973 , (Çevrimiçi)

http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/r1TYaSbpBFgceftdOKuSIQ_x3D_x3D_, 13 Temmuz 2014.

Milliyet Sanat Dergisi, 5 Ocak 1973, (Çevrimiçi)

http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/QHWxJoPeT0c6MCL1nTMi_x2B_g_x3D_x3D_, 13 Temmuz 2014.

Öykü Dergisi, Mart 1976, (Çevrimiçi) <http://www.insanokur.org/?p=12245>, 10 Temmuz 201.

